

Lelkipásztor

Evangélikus
Lelkészi Szakfolyóirat
75. évfolyam
2000/6.

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSSES A TE IGÉD

<i>Szabó Lajos: Becsüsök és kuncsaftok</i>	201
--	-----

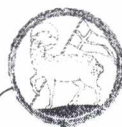
TANULMÁNYOK

<i>Csepregi Zoltán: Mária királyné és udvari papjai</i>	202
<i>Borián Tibor: Keresztyén örökségünk</i>	208

KITEKINTÉS

<i>Nagy Gyula: Egyházi Világhíradó XI. évfolyam 6. szám</i>	213
<i>Kránitz Mihály: Emlékezet és kiengesztelődés</i>	217

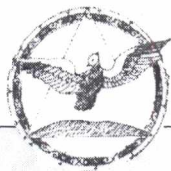
FIGYELŐ

<i>Bácskai Magdolna: Feladataink a ránbízottak között</i>	221
<i>Kiss Miklós: Beszélgetés Zámolyi Gyula nyugalmazott lelkésszel</i>	222
<i>Hafenscher Károly: „...nagy-nagy tűzről álmodom...”</i>	224
<i>Simon Eszter és Buday Barnabás: Beszélgetés Hézsér Gáborral</i>	226
<i>Joób Máté: Veled egy életen át</i>	229
<i>Sárkány Tibor: Búcsú Szabó István lelkésztől</i>	230
<i>Varsányi Ferenc: In memoriam Lackner Aladár</i>	231

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

<i>iff. Fabiny Tibor: Pünkösd ünnepe</i>	232
<i>Koczorné Heinemann Ildikó: Pünkösd 2. napja</i>	233
<i>Bácskai Károly: Szentháromság ünnepe</i>	235
<i>Tamásy Tamás: Szentháromság ünnepe utáni 1. vasárnap</i>	236
<i>Hafenscher Károly (iff): Szentháromság ünnepe utáni 2. vasárnap</i>	237
<i>Káposzta Lajos: Záró áhítat az Országos Evangélikus Millenniumi Fórumon Orosházán</i>	240

Június igéje: „Áron vétettetek meg: ne legyetek emberek rabszolgái.”
(1Kor 7,23)

Becsüsök és kuncsaftok

Angliában az egyik legnézettebb televízió műsor a Becsüsök órája vasárnap délutánonként. El lehet vinni a régi, porosodó, rejtett kincseket, festményeket, vázákat, régiségeket, és a nagy nyilvánosság előtt veszi kezébe a hivatásos árszakértő, majd pár perc után közli, mennyit ér az ismeretlenségből előkerült kincs. Sokszor elhangzik a kérdés: „Gondolta volna, hogy ennyit ér? Ugye álmában sem sejtette, hogy mit kerülgett a lakásában éveken, évtizedeken keresztül?” Hatalmas sikoly és egyre nagyobb taps jelzi az egyre magasabb értéket. Sokan mondják: aki egyszer elkezdni nézni ezt a műsort, később nem tud elszakadni tőle. Aki egyszer elkezdni kutatni a nagy értékű műkincseket, annak egy idő után szenvedélyévé válik, pedig csak hobbynak indult kaland volt. Az ár, az érték bűvöletében bizsereg a bőrünk az egyre nagyobb számok hallatán. Lehetséges kuncsaftok tömege állja körül a tulajdonost és az egyedi műtárgyakat egészen sajátos, meghitt hangulatban. Vajon mennyit ér, mekkora számot hallhatunk meg elsőnek? A lehető legközelebb akarok állni a becsüshöz, hogy én halljam meg legelőször a bűvös határt is átlépő értéket. Csendes tolakodás, misztikus hangulat és varázslatos tárgyak jellemzik ezt a helyzetet.

Bennem néha furcsa érzések kavarnak az élet értékelésével kapcsolatban. Mintha odaállnánk sokszor egy-egy zöld posztóval finommá varázsolt, képzeletbeli fa asztal köré, hogy valaki végre kimondja, mennyit ér az emberi élet, az életünk. Rangokat, címeket kergetünk és versenyhelyzeteket teremtünk, eközben nagyon gyorsan feledésbe merül mindaz, amit Istentől kaptott, teljes értéknek kellene elfogadnunk. A helyzet azt sugallja: hozzá kell tenni még valamit. Fokozni kell a teljesítményt. El kell érni egyre többet, mert a lemaradás csak végzetes helyzetbe sodorhat. Alapvető, régi és természetes tulajdonságok alakulnak át és vesznek fel addig teljesen ismeretlen és idegen jegyeket. Igazi kényszerpálya. A szelíd hangú társ indulatos kiabálásba kezd. A barátok sokaságát élvező gyermek felnőtt korra magányossá szigetelődik. A csupa lelkesedéssel dolgozó munkatárs egyszer csak elveszti kedvét, reményét és a jövő iránti bizalmát. A fiatal lekipásztor komor tekintettel követel rendet, fegyelmet és természetesnek egyáltalán nem nevezhető magatartást a környezetétől. Ideges légkörben ismétlődő mondatok szaporáznak: nincs időm rá! A növekvő külső és belső feszültség egyre magasabb értékeket mutat, s elég egyetlen rossz lépés vagy hirtelen változás, és a hajszolt élet nem bír tovább alkalmazkodni. Felmondja a szol-

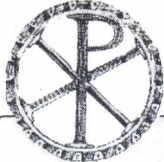
gálatot, nincs tovább. A környezet pedig még itt-ott megkérdezi: talán túl sok volt az, amit el akart érni? Ha kevesebbel is megelégedett volna, nem következett volna be az összeomlás és az elesés.

A korinthusi gyülekezethez az apostol ezzel a nagyon híressé vált mondatával éppen akkor közeledik, amikor a gyülekezet tagjai képtelenek arra, hogy megelégedettek és nyugodtak legyenek. Követelni, elvárni, kényszeríteni – csak ezt ismerik egymással szemben, egymás ellen. A gőg és az önteltség betegesen terjed közöttük. Viták, küzdelmek közepette fakad ki Pál már a látogatását beharangozó kérdésében: „Mit akartok? Bóttal menjek hozzátok vagy szeretettel és szelíd lélekkel?” (1Kor 4,21) A levélbeli őszinte, apostoli tusakodás odáig jut, hogy az egyetlen és tökéletes béketeremtő üzenetet fogalmazza meg, a megnövekedett feszültségben élő testvérei számára: Áron vétettetek meg, ne legyetek emberek rabszolgái! A legmagasabb árra rátekintő gyülekezeti tagok lelke gyógyult meg Korinthusban egykor, és nincs ez ma sem másképpen. Csak a semmi máshoz nem hasonlítható, krisztusi érték teremt egészen biztosan alázatot, egymással törődést és lelkiismeretes munkavégzést az egyházban. A Krisztusra talált élet számára pedig többé nem külső jegyek, rang, elismerés vagy önértékelés a döntő, hanem a Krisztus által elnyert szabadság – szeretetben. Ez hoz megújulást és változást. Benne fedezhetők fel igazán az új lehetőségek, új arcok és értékes mozzanatok. Úgy újulhat meg a mai lelkészi és gyülekezeti élet is, ha van bátorsága különbséget tenni, és a valódi értékeket felfedezni. Olyan természetes lehet az ébredés ekkor, mint a spontán felfedezés öröme és ujjongása.

Egy idős festőművész mellett ültem egy pódiumbeszélgetésen a napokban. Funkcióról, stratégiáról, elméletekről szólt a vita, no és a borzasztó színű, új lakóházakról. Az öreg festő azt súgta a fülembe a vitát hallgatván: Ezek még sohasem keltek fel hajnalban vagy nem sétáltak még nyitott szemmel szürkületkor, mert akkor ismernék a legfinomabb, naponként megújuló színeket és árnyalatokat! Ekkor láthatók a tárgyak is igazán, természetes szépségükben. A hajnali és szürkületi fényhatás páratlan: a természetes értéket mutatja.

A becsüsök és kuncsaftok világában ülünk le mi is egy kicsit esti szürkületben vagy hajnali fényben, nyugodtan és csendben, hogy meglássuk az igazi színeket és a természetes szépséget. Az ár az egyetlen volt – érettünk is...

Szabó Lajos

Csepregi Zoltán

„Ich wil alle ding wol erfahren”

Mária királyné és udvari papjai

A királyné és köre

1522 júniusában a prágai várban ebédnél ültek II. Lajos (1506-1526) magyar-cseh király és felesége, Mária (1505-1558), továbbá Andrea da Burgo, a császár követe, Jacobus Piso, erdélyi humanista, két cseh úr, valamint a brandenburgi örgrófok: Georg (1484-1543) és Albrecht (1490-1568). Valahogyan Lutherre terelődött a szó, s az egyik Brandenburgi megjegyezte, hogy Luther alapján mindent Erasmustól merített, s nincs is kettejük között nézetkülönbség. Piso ezt cáfolta, s nézetét egy akkoriban kapott Erasmus-levéllel alá is tudta támasztani, ezt elsőnek a királyné kapta ki a kezéből. Piso Erasmushoz intézett beszámolója arra is utal, hogy a királyi pár rokonszenve inkább a humanista fejedelmet, mint a wittenbergi reformátort tünteti ki.¹

Túl sokat nem lehet kihámozni ebből a szándékoltan elfogult híradásból (az Erasmus-levél nem maradt fenn). Nem is fontos, hogy melyik Brandenburgi fivér volt a hozzászóló, Albrecht, a német lovagrend nagymestere, aki pár hete az uralkodónő koronázására érkezett Poroszországból, vagy Georg, aki már Lajos bölcsője mellett is ott állt,² s mint magyar mágnás az udvarral együtt jött Budáról, hisz a hozzászólás elterjedt közhely volt. A leghitelesebb, legtöbbet kifejezőbb az elbeszélésből Mária mozdulata, ahogy a híresség kézírása után kap. A tizenhét éves királynét tömören jellemzi az a mondatföredék, amit egyik sajátkezű leveléből kiragadva tanulmányom címűl választottam: „mindent meg akarok tudni”.³

Az első bécsi kongresszuson (1515) megtervezett Habsburg-Jagelló kettős dinasztikus házasság menyasszonyai, Habsburg Mária és Jagelló Anna serdülőkorukat Innsbruckban töltötték, s alig várták, hogy eljátszassák a rájuk kiosztott

szerepet.⁴ Előbb Anna esküvőjére került sor Ferdinánddal Linzben (1521. május 26.), majd Máriáéra Lajossal Budán (1522. január 13.). A koronázás (Székesfehérvárott és Prágában) Mária számára nemcsak presztizst és pompát jelentett, hanem anyagi függetlenséget és politikai szerepvállalást is.⁵ Ugyan hamar meg kellett tapasztalnia, hogy az a hatalmas vagyony, amely nászajándékként hullott ölébe (többek között az alsómagyarországi bányavárosok), egyelőre csak papíron az övé, de annál inkább igyekezett részt venni a nagypolitikában: mindenről tudomást szerezni, ami Európában zajlik, s az eseményeket önállóan befolyásolni. Ehhez meg is volt a rangja, kapcsolatrendszere, intelligenciája (ugyanakkor makacs önfejlősége), a közelgő katasztrófa árnyékában mégis fontoskodó játéknak tűnik ez az ambíció: Mária királynét (ahogyan férjét is) felnőttek nyilvánították ugyan, de csak Moháccsal nőtt ki a kamaszkorból.

Mária a linzi esküvőn ismerkedett meg Kasimir brandenburgi örgróffal (1481-1527, ekkor a császár szolgálatában álló diplomata és hadvezér) és Georggal,⁶ majd egy évvel később Prágában öccsükkel, Albrechtel is, akik Lajosnak első unokatestvérei voltak (a Brandenburgi család frank ágában nagy volt a gyermekáldás, 13 testvér érte meg a felnőttkort, közülük a három legidősebb fivér, Kasimir, Georg és Albrecht tehetséges, vonzó személyiségek voltak). Mária mindhármukkal barátságot kötött, Albrechtel folytatott levelezése (1522-1550) bizalmas kapcsolatról árulkodik.⁷ A prágai együttlét idején alapodtak meg abban, hogy Mária a negyedik fivért, Wilhelmet (1498-1563) udvarmesterként veszi magához,⁸ ő 1522-től 1525-ig folyamatosan a királyné mellett tartózkodott.

Budai reformátorok?

Ki lehetett ekkor Mária udvari papja? Fögel József – Albert lelkész mellett – öt káplánról tud a királyi udvarban,⁹ de ha

¹ Történelmi Tár (továbbiakban: TT) 1885. 340; Bunyitay Vince / Rapaics Raymund / Karácsonyi János (ed.): Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. 1-5. Bp. 1902-1912. (továbbiakban: ETE) 1,76-77 (nr. 69); Fögel József: II. Lajos udvartartása 1516-1526. Bp. 1917. 142-145; Erasmus Roterodamus: Opus epistularum denuo recognitum et auctum. Ed. P. S. Allen. 1-12. Oxford, 1906-1958. (továbbiakban: Allen) 5,80-83 (nr. 1297); magyarul: V. Kovács Sándor (ed.): Magyar humanisták levelei. 15-16. század. Bp. 1971. 451-454 (nr. 237).

² Lajos koronázásakor 1508-ban Georg tartotta ölében a gyermek királyt: V. Kovács 1971. 557 (nr. 264). Mária prágai koronázásánál Lajossal és Máriával hármasan vitték a koronázási jelvényeket (Frantisek Palacky: Geschichte von Böhmen. Größtentheils nach Urkunden und Handschriften. Fünfter Band. Das Zeitalter der Jagelloniden. Zweite Abtheilung. König Wladislaw II und König Ludwig I von 1500 bis 1526. Prag, 1867. 463-464).

³ Mária Albrecht von Brandenburgnak 1522 szeptemberében. Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz Berlin (továbbiakban: GStA PK), XX. HA, OBA 25662.

⁴ „Ward den baiden Kunigin die Zeit genueg lang zu Innsprugg.” Georg Kirchmairs's Denkwürdigkeiten seiner Zeit. 1519-1553. Ed. Th.G. von Karajan. Fontes Rerum Austriacarum. Scriptores (továbbiakban: FRA.S). 1 (1855) 419-534, 451.

⁵ Palacky (1867. 453) szerint a prágai koronázást elsősorban Mária sürgette. Cuspinianus naplója. Ed. Th.G. von Karajan. FRA.S 1 (1855) 399-416, 413.

⁶ Mária és Albrecht levelezése: GStA PK, XX. HA; Mária közvetlen hangú levele Kasimirkak: Prága, 1522. december 9. Bayerisches Staatsarchiv Nürnberg (továbbiakban: StAN), Brandenburger Literalien 1193:10; hasonló Georgnak: Buda, 1526. május 29. GStA PK, BPH, Rep. 41,4, J. Litt. R, 1:6-7 (M).

⁷ 1522. június 2. GStA PK, XX. HA, OBA 25519; Wilhelm neve a királyi számadáskönyvben 1525. május 25-én fordul elő: Magyar Történelmi Tár (továbbiakban: MTT) 22 (1877) 49-236, 180.

⁹ Fögel József 1917. 65-66. Bár ez a sok capellanus talán itt az udvari kórus (capella) tagjait jelenti.

összeszámlájuk azokat, akiket a történeti irodalom Mária papjaként szerepeltet, szinte ennyi állás is kevés számukra (Conrad Cordatus, Johannes Henckel, Johannes Hess, Johannes Kresling, Paulus Speratus, Thomas Stoltzer). Másik népszerű gondolat az egyháztörténeti hagyományban, hogy mindezeket a káplánokat Georg von Brandenburg segítette udvari álláshoz, s ugyancsak ő hívta Budára Simon Grynaeust és Vitus Winsheimiust.¹⁰ Az utóbbi állítás nem is irreális. A Brandenburgi fivéreknek hihetetlen befolyásuk volt a királyi párra. Akiket ők ajánlottak (többnyire bírói nemeseket), azoknak biztos volt a kenyere, s a fiatal uralkodóknak mi sem volt fontosabb, mint hogy minél több bizalmi ember vegye őket körül. Hogy ez aztán katasztrofális következményekkel járt az államháztartásra, és felkeltette a magyar nemesség irigységét és féltékenységét, az már közismert történet. Még sincs egyetlen adat sem arra, hogy a felsorolt személyek Georg pártfogoltjai lettek volna, ráadásul udvari állásukról is keveset tudunk.

Az egyetlen közülük, aki 1522-ben biztosan Mária káplánja (capellanus, magister capellae) volt: Thomas Stoltzer. A régió letehetősebb muzsikusa 1522. május 8-án hívta meg Mária kérésére II. Lajos a prágai udvarba,¹¹ állását Stoltzer csak összefoglalta el, s korai, tragikus haláláig (1526) meg is tartotta. Ez a meghívás önmagában is jól jellemzi Mária igyekeztét, hogy hírességeket nyerjen meg új udvara számára.

Johannes Hess meghívásáról is van korabeli adatunk. Karl von Münsterberg, csehországi kormányzó, akinek ölsi udvarában Hess éppen tartózkodott, azt írta a boroszlói tanácsnak, hogy Hess nem mehet hozzájuk prédikátornak, mert a királynétől kapott meghívást, s annak kell eleget tennie.¹² Köztudott, hogy Hess végül mégis a boroszlóiak hívásának engedett, ott lett reformátor, s Münsterberg hercegnek egy évvel később megismételt sürgetése ugyanúgy eredménytelen maradt.¹³

Cordatus és Henckel álltak ugyan később Mária szolgálatában, de 1522-ben még biztosan nem. Henckel ekkor foglalta el a kassai plébániát,¹⁴ s csak 1526 elején tűnik fel az udvarban, meghívását kb. 1525-re tehetjük. Cordatus viszont, aki kb. 1510-től volt a budai Boldogasszony templom papja, a prágai koronázás idején már Körmöcbányán működött (nem tudni, milyen minőségben).¹⁶ Hogy ő Mária közvetítésével került volna a királyné birtokát képező bányavárosba,¹⁷ igen valószínű, mert a friss uralkodónak ekkor egészen más dolgokkal volt elfoglalva, s a bányavárosokra egyelőre vajmi kevés befolyása volt. Cordatus távozása Budáról időben egybeesik azzal, hogy

barátja, Simon Grynaeus¹⁸ 1522 áprilisában iratkozott be a wittenbergi egyetemre,¹⁹ miután rövid budai tanítóskodás után (domonkosrendi?) szerzetesek vádjára letartóztatták.²⁰ Ekkor nézhetett biztonságosabb tájak után Cordatus is, jöllehet budai állásáról – úgy tűnik – nem mondott le.

Paulus Speratus 1522 januárjában éppen Budára tartott,²¹ amikor Bécsben összeütközésbe keveredett az ottani teológusokkal.²² Nem említi, hogy az udvarba szolt a meghívása, s ez nem is valószínű, mivel a királyi pár éppen ekkor indult Prágába. Bécsben tartott prédikációja következtében azonban nemcsak hogy királyi kegyben nem reménykedhetett, de budai terveinek is befellegzett.

Az udvar és a wittenbergi mozgalom

Ugyan továbbra is rejtély marad, ki prédikált Prágában a királynénak, az azonban tény, hogy Mária nem riadt vissza attól, hogy a reformációval kacérkodó káplánt hívjon udvarába (Stoltzer, Hess). Mária mindenről tudni akart. Hízelgett neki, hogy Albrecht von Brandenburg belevonja diplomáciai csel-szövéseibe, és lelkesen helyeselt, amikor az nehezényezte, hogy a papok teszik rá a kezüket a törökellenes segélyre.²³ De a nagymester nemcsak külpolitikai kommentárokat küldött neki Nürnbergből, hanem Luther-könyveket is.²⁴ Az uralkodópár tanácsadói, a brandenburgi örgrófok Luther iránti rokonszenve köztudott volt. 1523-ban már Georg is, Albrecht is levelezett a reformátorral,²⁵ s míg az előbbi fejedelem a boroszlói tanács egyházi reformjait védte meg Lajos király előtt,²⁶ addig a po-

¹⁸ Julius Müller: Conrad Cordatus, der erste evangelische Superintendent in Stendal. Zeitschrift des Vereins für Kirchengeschichte der Provinz Sachsen 14 (1917) 111-114, 113.

¹⁹ Herbert Rädle: Ein bisher unbeachteter Lebenslauf des Veringerdorfer Humanisten Simon Grynaeus aus dem Jahr 1587. Übersetzung und Kommentar. Zeitschrift für Hohenzollerische Geschichte N.F. 22 (1986) 41-44, 42. 5.j.

²⁰ „Ibi enim a monachis accusatus incarcerationatur, et nobilium quorundam opera liberatur. Inde Vuittembergam pervenit.” H. Pantaleon: Prosopographiae heroum atque illustrium virorum totius Germaniae tomus III. Basel 1566. 211, idézi: Gustav Hammann: Bartholomeus Francofordinus Pannonius – Simon Grynaeus in Ungarn. Zeitschrift für Ostforschung 14 (1965) 228-242, 238. 56.j. A feljelentés összefügghet II. Lajos 1521. december 24-én kelteztet eretnekellenes rendeletével: Johann Soffner: Geschichte der Reformation in Schlesien. Breslau, 1886. 4-5.

²¹ „Ich war gen Ofen zu cynem prediger bestellt und auffgenommen, war gleich daran, soltt mich hinab rollen lassen, da fiengen die tolln theologie zu Wien cyn spil mit mir an.” ETE 1,77-78 (nr. 71); Hans-Joachim König: Aus dem Leben des Schwaben Paulus Speratus. Blätter für Württembergische Kirchengeschichte 62 (1962) 7-63, 63 (1963) 104-138, 114.

²² Speratus 1522. január 12-én prédikált Bécsben, beszéde (Von dem hohen gelubd der Tauff...) 1524-ben jelent meg Albrechtnek szóló ajánlással Königsbergben; kiadása: König 1962. 29-63.

²³ GStA PK, XX. HA, Ordensfolianten 44:147a-148; OBA 26246.

²⁴ „Man hatt zu Ungern die lutherischen lehr und sein anhenger vast verfolget auch bis in den todt, aber es seind zeitung anher komen, das die konigin zu Ungern sehr gut evangelisch worden sei und mit dem konig deshalb sso vill gehandelt, das man die lutherischen weiter nicht vorfolget und nunalls das evangelium frei in Ungern geprediget werde. Welches mir nicht ungleublich, das ich weiss, das ir der hoemeister aus Preussen von hinnen vill lutherisch bucher auf ir begere zugeschickt.” Hans von der Planitz Böles Frigyesnek, Nürnberg, 1523. október 15. Hans von der Planitz' Berichte aus dem Reichsregiment in Nürnberg 1521-1523. Ed. E. Wülcker, H. Virck. Leipzig, 1899. = Hildesheim/New York, 1979. 356.

²⁵ WABr 3,8-10 (nr. 568); 86-87 (nr. 622).

²⁶ Erich Franke: Über die Vertreibung der Bernhardiner aus Breslau. Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 41 (1907) 37-98, 93-94; Gustav Bauch: Geschichte des Breslauer Schulwesens in der Zeit der Reformation. Codex diplomaticus Silesiae 26. Breslau, 1911. 7; Paul Konrad: Die Einführung der Reformation in Breslau und Schlesien. Darstellung und Quellen zur schlesischen Geschichte 24. Breslau, 1917. 62; Kurt Engelbert: Die Anfänge der lutherischen Bewegung in Breslau und Schlesien III. Archiv für Schlesische Kirchengeschichte (továbbiakban: ASKG) 20 (1962) 291-372, 322, 346skk.

¹⁰ Ld. David Erdmann: Luther und die Hohenzollern. Breslau, 1883. 112; Zoványi Jenő: A reformáció Magyarországon 1565-ig. Bp. 1922. 36-42; Peter F. Barton: Die Geschichte der Evangelischen in Österreich und Südostmitteleuropa. I. Im Schatten der Bauernkriege – Die Frühzeit der Reformation. = Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich 101. Wien, 1985. 150f, 214; Gabriel Adriányi: Luthers Beziehungen zu Ungarn. In: K. Schäferdieck (ed.): Martin Luther im Spiegel heutiger Wissenschaft. Bonn, 1985. 159-182, 164-170.

¹¹ Közli: Lothar Hoffmann-Erbrecht: Thomas Stoltzer. Leben und Schaffen. Die Musik im alten und neuen Europa 5. Kassel, 1964. 25-26 (vö. Tafel I).

¹² Gersdorf, 1523. szeptember 13. Közli: Johann Wilhelm Fischer: Reformations-Geschichte der Haupt- und Pfarrkirche zu St. Maria-Magdalena in Breslau. Breslau, 1817. 50-51; TT 1885. 354-355.

¹³ Fischer 1817. 53-54.

¹⁴ ETE 1,77 (nr. 70).

¹⁵ TT 1885. 349-351; ETE 1,232-233 (nr. 226); Allen 6,249-252 (nr. 1660); magyarul V. Kovács 1971. 518-520 (nr. 235).

¹⁶ ETE 1, 57-58 (nr. 56); magyarul V. Kovács 1971. 477-478 (nr. 247). Bencze Imre „vendégprédikátornak” tekint: Konrad Cordatus, Luther Budáról indult küzdőtársa. In: Fabiny T. (ed.): Tanulmányok a lutheri reformáció történetéből. Bp. 1984. 132-149, 140-141.

¹⁷ Igor Kiss: Konrad Cordatus, der Reformator der mittleren Slowakei. Lutherische Rundschau 10 (1960/1) 252-259, 253.

rossz nagymester a nürnbergi birodalmi gyűlésen állt ki nyíltan a hitújítók mellett.²⁷ Albrecht és Luther személyes tárgyalására 1523. november 29-én került sor Wittenbergben,²⁸ ahol a nagymester Speratusszal is találkozott, akinek Königsbergben kínált udvari lelkészi állást.²⁹

Az eretnekellenes törvényeknek és rendeleteknek³⁰ ugyan nem is nagyon titkolt célja a brandenburgi befolyás visszaszorítása volt,³¹ a döntő pillanatokban azonban mindig sikerült a Brandenburgi fivéreknek az uralkodót ezekkel ellentétes ítéletekre hangolni. Így szabadult ki Speratus is 12 hetes olmtüzi fogságából (ahol az *Eljött hozzánk az üdvösség* kezdetű korált, a megigazulásról szóló hitvallását írta), ez azon ritka esetek egyike, ahol bizonyítható a Brandenburgiak közbenjárása, Speratus ugyanis utólag Albrechtnek mondott köszönetet szabadulásáért.³²

Tanulságos eset ebből a szempontból, hogy miután 1522-ben a király Georg von Brandenburgot küldte Sziléziába a válási állapotok helyreállítására, s az megrendszabályozás helyett támogatásáról biztosította a boroszlói tanácsot,³³ nem sokkal később megint ő lett a kiválasztott, hogy egy hasonló feladatot ugyanott végrehajtson. Szydłowiczki lengyel kancellár joggal kételkedett a küldetés sikerében (hisz a tanácskozáson Georg éppen a boroszlóiak ráncbaszedése ellen foglalt állást),³⁴ s nem is kellett csalódnia. A sziléziai tartományi gyűlés, melyen az örgróf a király képviselőjében volt jelen, 1524 januárjában szabad utat engedett az evangélikus prédikációnak.³⁵ Nem csoda, hogy megingott a bizalom az uralkodópár katolikus elkötelezettségében.³⁶ Persze nem szabad felülnünk minden kósza rágalomnak, a királyné nemigen igyekezett megszerettetni magát, így méltán vált céltáblájává a rossz nyelveknek. Vizsgáljuk meg, áll-e valami megfogható mozzanat az előítéletektől és politikai elfogultságtól nem mentes híresztelések mögött!

Ebből az időből származik egy érdekes dokumentum, mely közvetlenül tanúskodik arról, mennyire volt tájékozott Mária a lutheri gondolatokban. Azt az Albrechthez intézett levelét sze-

retném ismertetni, melyet még Fraknoi Vilmos fedezett fel,³⁷ de értelmezői sokáig rossz irányból közelítették meg. A legtöbben fennakadtak a levél „frivol”, „enyelgő” hangvételén, s elkerülte a figyelmüket, hogy Mária pontosan ismeri azt az „evangélikus rétegnyelvet”, amely számunkra Luther és Melanchthon korabeli műveiben ragadható meg. A *fromm* és a *Frömmigkeit* szavak használatáról van szó, melyek éppen az 1520-as évek reformátori irataiban jutottak mai jelentésükhöz: istenfélő/istenfélelem, vallásos/vallásosság.³⁸ Máriától persze itt mi sem áll távolabb, mint az ájtatoskodás, az ironikus csipkelődés mögött azonban felismerhető a beavatottak öntudata. Mária nem tesz ugyan ezekben a sorokban hitet semmilyen tan mellett, de jelzi, tisztában van a reformátori tanítás tartalmával:

„Nagyságos fejedelem, kedves, gonosz bátyámuram, üdvözöllek. Édes, gonosz bátyámuram, azt hiszem, egészen megfeledkeztl már istenfélő nénédasszonyról, hogy olyan régóta nem írtál. Én nem feledkeztem meg rólad áhítatos imámban: naponta szorgosan kértem Istent, hogy tegyen téged is olyan istenfélővé, mint én vagyok. Kérlek, írd meg, segített-e az imám, vagy nem! Ha nem segített, végy tőlem egy-két fillért istenfélelmet, szívesen adom, mert nekem túltúl sok van belőle. Szerettem volna többet írni, de fivéred, Georg kertjébe kell mennem enni, s a küldönc nem akar tovább várni. Kelt Budán, sebtében úrnappa utáni vasárnap az 1523. évben.

Istenfélő nénédasszony, Mária saját kezűleg.”

Mária és Cordatus

Az 1524-es évet Mária szempontjából így címkézhettük: a személyes vonzódás és a nagypolitika feszültségében. Valamikor nyáron, a királyi pár jelenlétében egy prédikátor német nyelven a pápa és a bíborosok ellen beszélt. A királyi tanács ellenében Mária védelmébe vette az illetőt, akinek mégis távoznia kellett, s a király szigorú rendeletet adott ki a lutheránusok ellen. Burgio pápai nuncius jelentéséből³⁹ nem derül ki, udvari prédikátor volt-e a szónok, valószínűleg Conrad Cordatus, a budai (német) Boldogasszony templom papja keveredett itt bajba, mert az ő neve éppen ekkor tűnik fel a wittenbergi matrikulában.⁴⁰ Pár nappal később égetik meg Martin Cordatus szolgáját, Johannest Conrad Cordatus könyveivel együtt valahol Nyugat-Magyarországon.⁴¹

²⁷ Vö. WABr 2,632-633 (nr. 557); Deutsche Reichstagakten. Jüngere Reihe 3,417skk (nr. 79); 4,503-505 (nr. 111).

²⁸ Paul Tschackert: Urkundenbuch zur Reformationgeschichte des Herzogtums Preußen. 2. Publicationen aus den königlich-preußischen Staatsarchiven (továbbiakban: PPSA) 44. Leipzig, 1890. ND Osnabrück, 1965. nr. 166.

²⁹ Martin Leupold von Löwenthal: Chronik der königlichen Stadt Iglau (1402-1607). Ed. Christian d'Elvert. Quellen-Schriften zur Geschichte Mährens und Österr.-Schlesiens. I. Sektion: Chroniken. I. Theil. 2. Band. Brünn, 1861. 56-57. (= Tschackert 1890. nr. 173).

³⁰ Pl. az 1523. évi 54 tc.: ETE 1,84 (nr. 83).

³¹ GSa PK, XX. HA, OBA 26217; Erich Joachim: Die Politik des letzten Hochmeisters in Preußen, Albrecht von Brandenburg 1510-1525. Bd. 3. 1521-1525. PPSA 61. Leipzig, 1895. ND 1965. 240-242 (nr. 102). Ld. még Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia. Series secunda. Tomus primus. Relationes oratorum pontificiorum. Vatikáni magyar okirattár. II/1. Magyarországi pápai követek jelentései 1524-1526. Budapestini, 1884. (továbbiakban: MV) 139-140; ETE 1,192 (nr. 183).

³² Leupold 1861. 55; König 1962. 30.

³³ GSa PK, XX. HA, OBA 25581; Gottfried Ferdinand Buckisch: Schlesische Religions-Akten 1517 Bis 1675. Bearb. J. Gottschalk, J. Grünwald, G. Steller. II. Forschungen und Quellen zur Kirchen- und Kulturgeschichte Ostdeutschlands (továbbiakban: FQKGO) 17/II. Wien, 1998. 13 (nr. 20).

³⁴ Fraknoi Vilmos: Brandenburgi György, II. Lajos nevelője. Budapesti Szemle 36 (1883) 337-356, 351-352; uő: Magyarország a mohácsi vész előtt. Bp. 1884. 117-118.

³⁵ Georg Kretschmar: Die Reformation in Breslau. I. Ausgewählte Texte. Quellenhefte zur ostdeutschen und osteuropäischen Kirchengeschichte 3/4. Ulm, 1960. 100-101.

³⁶ MTT 25,305; ETE 1,105 (nr. 109).

³⁷ „Hochgeborner furst, fruntlicher, poßer vetter, mein grus zu vor. Lieber poßer vetter, ich gelaub, ir habt die frume muem gar vergessen, das ir nun so lang nichts geschriben habt. Ich hab euch in mein andechtig gebet nit fergesen. Ich hab Gott alle tag fleisiglich gepeten, das er euch wel frum machen, als ich pin. Ich pit euch, ir welt mir schreiben, ob mein gepet geholfen hat oder nit. Wo es nit geholfen hat, welt ir mir um ein pfenich oder zwen frumkait ab kaffen, wil ich euch gern fer kaffen, wen ich hab fil zu fil frumkayt. Ich wolt euch gern mer schreiben, so mus ich in euers bruder, marchgraff Jorg garten gen essen, so wil der pot nit lenger warten. Datum Offen, eilens am sonntag nach unsers hern fronleichems tag anno domini etc. im XXIIIten. Euer frume muem Maria manu propria” (1523. június 7.) StAN, Brandenburger Literalien 1193:11; Fraknoi 1884. 119. 1.j.; ETE 1,85-86 (nr. 86); más fordítás: Payr Sándor: Mária, a humanista magyar királyné. Bp. 1905. 9.

³⁸ Hugo Moser: 'Fromm' bei Luther und Melanchthon. Ein Beitrag zur Wortgeschichte in der Reformationszeit. Zeitschrift für Deutsche Philologie 86 (1967) 161-182; Ernst Erhard Müller: Das mittelalterliche und das reformatorische 'Fromm'. Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur 95 (1973) 333-357. Heide Wunder: „iustitia, Teutonice fromkeyt”. Theologische Rechtfertigung und bürgerliche Rechtschaffenheit. Ein Beitrag zur Sozialgeschichte eines theologischen Konzepts. In: B. Moeller (ed.): Die frühe Reformation in Deutschland als Umbruch. Schriften des Vereins für Reformationsgeschichte 199. Gütersloh, 1998. 307-332.

³⁹ MV 23; ETE 1,142-143 (nr. 147).

⁴⁰ MTT 6 (1859) 215-216; ETE 1,548.

⁴¹ Fraknoi 1884. 125; ETE 1,148-149 (nr. 151); WABr 3,373-374 (nr. 793).

Mária rokonszenvezhetett Cordatussal, ez mégsem zavarta abban, hogy titkos követei útján a brandenburgi választófejedelmet és a mainzi érseket (Albrecht von Brandenburg, az előbbi öccse) a lutheri szekta kiirtására buzdítsa. Ez azonban csak egyik célja volt ennek a küldetésnek. Sokkal többet nyomott a latban annak kipuhatólása, hajlandóak lennének-e a megkeresettek szavazatukkal Ferdinánd helyett II. Lajost támogatni a római királyi cím megszerzésében.⁴² Annak a rendkívüli pillanatnak vagyunk itt tanúi, amikor az „engedelmes hűg”⁴³ férje érdekében – a Brandenburgi-család segítségével – tulajdon bátyja ellen szövi a diplomácia szálait, s hogy kedvében járjon a pápista választóknak, eljátssza a Luther-faló uralgó szerepét.

1525-ben Cordatus visszatért Wittenbergből, s újra Körmöcbányán tűnt fel, most egykori budai kollégájával, Johannes Kreslinggel együtt. A források még mindig budai illetőségük szerint említik őket, tehát a bányavárosokban valószínűleg nem állandó alkalmazásuk volt, hanem saját szakállukra prédikáltak.⁴⁴ Kresling a budai Szent György (kápolna) plébánosaként szerepel, míg Cordatus – Guidoto velencei követ jelentésében – „uno Priosto di S. Maria”, azaz a Boldogasszony templom papja, amit az egyháztörténetírás Mária királyné udvari papjává ferdített.⁴⁵ A két pap 38 hetet töltött az esztergomi börtönben iszonyú körülmények között,⁴⁶ 1526 tavaszán szabadultak ismeretlen módon (a királyné közbenjárásáról most nem esik szó). Cordatus (talán Kreslinggel együtt) ismét Wittenbergnek vette az útját, a következő évtől mindketten Alsó-Sziléziában működnek: Cordatus Liegnitzben,⁴⁷ Kresling Boroszlóban.⁴⁸

A katasztrófa árnyékában

Időközben lezajlott két viharos országgyűlés, az idegen követeket (pl. a velencei Guidotót és az osztrák Schneidpöcköt) a pápai nuncius kivételével kiutasították az országból, új törvény született a lutheránusok ellen,⁴⁹ amit a köznemesi párt elsősorban a német udvaroncokon akart alkalmazni, „akik mind lutheránusok”.⁵⁰ Bár Georg von Brandenburg magyar alattva-

lónak számított, fenyegetettnek érezte magát (a május 25-i zavargások Budán igazolhatták félelmeit⁵¹), 1525 júniusában – egyelőre végleg – elhagyta az országot és felső-sziléziai rezidenciájára, Jägerndorfbra költözött.⁵² Ezért sem valószínű, hogy éppen ő ajánlotta volna Johannes Henckelt udvari prédikátornak, aki a következő hónapokban foglalhatta el állását (nem is szólva arról, hogy Georg nemigen fordult meg Löcsén és Kassán), inkább Szalkay László kancellár, Henckel egykori megyéspüspöke (ekkor már esztergomi érsek) lehetett a közvetítő, aki a németjeitől megfosztott királyné legfőbb bizalmasa lett.⁵³ Henckel azonban nem érezte jól magát az udvarban, inkább vágyott kassai hívei közé, s a királyné marasztalása ellenére már 1526 márciusában vissza is tért közékük.⁵⁴

Mások is megpróbáltak menekülni a süllyedő hajóról (vagy az idegenellenes indulatok elől): Thomas Stoltzer Albrecht von Brandenburgnak ajánlotta fel szolgálatait (valószínűleg Mária háta mögött), s útnak is indult hozzá, de egy megáradt patakban életét veszítette.⁵⁵ Stoltzer még Budán Mária kérésére zenésítette meg Luther német zsoltárfordításait, s ezekben a motettákban a maga művészi eszközeivel tett hitet az evangélikus tanítás mellett. Az 1525/26-ra datálható Stoltzer-kompozíciókat vizsgálva (melyek a zenetörténet első nem latin nyelvű polifón zsoltárai) nem is találjuk túlzásnak Szalkay László esztergomi érsek értesülését, miszerint a királyné Lutherrel tart,⁵⁶ vagy amit az újra Wittenbergbe menekülő Cordatus újságolhatott el Luthernek: Mária az evangéliumhoz vonzódik.⁵⁷ Míg korábban Burgio pápai nuncius mentegetni próbálta,⁵⁸ 1525 nyaratól a reformációnak már minden megnyilvánulásáért a királynét tette felelőssé.⁵⁹

A mohácsi katasztrófa előtt a magyar királyné még a szentszékhez fordult, hogy kitüntetést kérjen káplánjai (!) és gyónatója számára,⁶⁰ ebből a legalább három személyből csak Henckelt tudjuk feltételelesen azonosítani (Stoltzer ekkor már halott). Még jellemzőbb Mária magatartására, hogy az uralkodó patrónusi jogával élve férje távollétében önállóan, saját kezűleg aláírt oklevelében 1526. augusztus 24-én titkárát, Oláh Miklóst (a későbbi esztergomi érseket) esztergomi kanonokká nevezte ki.⁶¹ Pár nappal később menekült el már özvegyen Budáról.

A személyes és nemzeti gyászon túl Mária mindazt elveszítette, ami korábban olyan fontos volt neki: saját udvarát, az anyagi és politikai függetlenséget. Ugyan mint özvegy király-

⁴² Mária sajátkezü instrukciója: GStA PK, XX. HA, HBA A5, Kasten 267, nr. 34; vö. Joachim 1895. 318-319 (nr. 179).

⁴³ «Obediens soror», «Votre humble et obeyssante seur»: ETE 1,321, 334, 335 (nr. 315, 334, 335).

⁴⁴ ETE 1,202-204 (nr. 195-196); Peter Ratkos: Dokumenty k banickemu povstaniu na Slovensku (1525-1526). Bratislava, 1957. 29-30 (nr. 2); ETE 2,216-224 (nr. 189); magyarul: V. Kovács 1971. 543-551 (nr. 262). Későbbi és elfogultabb adatok szerint (ETE 1,227-228, nr. 220; WABr 9,245, nr. 3540) ők szabályosan meghívott prédikátorok voltak Körmöcbányán.

⁴⁵ Pl. Zoványi 1922. 41.

⁴⁶ „Und als im die Schlangen im Turn vil angst gemacht haben, hat in der Wechter, der solcher sachen ein verstand gehabt hat, disen rath geben: Er wolte ihm eine katzen in den thurm herunter senden, derselben solt er erstlich zu essen geben, so offt er gespeiset würde, dar nach auch den Schlangen, So wurden die Katz die Schlangen, in seinem schlaff abtreyben, welches also geschehen ist. Denn so er geschlaffen hat, ist die katz umb in gangen, unnd hat gebrommet, und keine Schlange zu im gelassen.” Melanchthon előszava Cordatus postilláihoz, 1554. augusztus 1. Philipp Melancthon: Epistolae, iudicia, consilia, testimonia aliorumque ad eum epistolae quae in Corpore Reformatorum desiderantur. Edidit Henricus Ernestus Bindseil. Halle, 1874. Mit einem Nachtrag von Robert Stupperich. Hildesheim/New York, 1975. 360-364 (nr. 384); Conrad Cordatus: Tagebuch über Dr. Martin Luther 1537. Ed. Hermann Wrampelmeyer. Halle, 1885. 14. 6.j.

⁴⁷ WABr 4,138-140, 163 (nr. 1055, 1076).

⁴⁸ Gustav Hammann: Johannes Kresling. Jahrbuch für Schlesische Kirchengeschichte 44 (1965) 7-12, 9.

⁴⁹ ETE 1,204 (nr. 197).

⁵⁰ MV 190, 193; ETE 1,202 (nr. 194).

⁵¹ Ratkos 1957. 464.

⁵² MV 224; MTT 25,331-332

⁵³ Fraknoi 1884. 139-140; Szalkay azelőtt Georgnak szövetségese, majd fő riválisa volt: MV 160.

⁵⁴ Fraknoi Vilmos: Henckel János, Mária királyné udvari papja. MTA II. Ért. 2/5. Pest, 1872. 17-18; ETE 1,243-244 (nr. 238). Henckel ebben a levelében azt kívánta, bárcsak úrnője férfit láthatna, hogy kiragadhassa Lajos kezéből a kormánypalcát.

⁵⁵ Hoffmann-Erbrecht 1964. 33-34 (vö. Tafel II).

⁵⁶ MV 398; ETE 1,264 (nr. 252).

⁵⁷ ETE 1,294-295 (nr. 285); WA 11,552skk; magyarul: Magyar Luther Könyvek 5,29-30. Cordatus útjával egyidőben (!) jutottak el az elhunyt Stoltzer kézíratai Wittenbergbe, így Luther az említett kompozíciókról is tudomást szerezhetett.

⁵⁸ MV 23; ETE 1,142-143 (nr. 147).

⁵⁹ MV 256, 262, 276, 287; ETE 1,210, 212-213 (nr. 205, 208).

⁶⁰ MV 390.

⁶¹ MOL DL 89227/I; facsimile: Bob van den Boogert / Jacqueline Kerkhoff (ed.): Maria van Hongarije, koningin tussen keizers en kunstenaars. 1505-1558. Zwolle, 1993. 77 (nr. 57); szövegkiadás: Katherine Walsh / Alfred A. Strnad: Eine Erasmierin im Hause Habsburg: Königin Maria von Ungarn (1505-1558) und die Anfänge der evangelischen Bewegung. Historisches Jahrbuch 118 (1998) 40-85, 85.

né, majd mint bátyja, Ferdinánd magyarországi helytartója rendelkezett még valamennyi súllyal, de már nem járhatta a maga útját. Hogy sógornőjétől, a vele egykorú Annától megkülönböztessék, az „öreg” jelzővel illették a 21 éves özvegyet. Sorsa elfogadásában valószínűleg nem annyira Luther és Erasmus neki ajánlott vigasztaló iratai⁶² jelentettek segítséget (egyik sem volt túl személyre szabott), mint Albrecht von Brandenburg baráti sorai.⁶³ Mária erre adott sajátkezű válasza⁶⁴ hihetetlenül érett, józan és őszinte: miközben biztosítja Albrechtet változatlan jóindulatáról, azt sem titkolja, hogy jóindulatán kívül szinte minden megváltozott, így kapcsolatuk mégsem maradhat a régi. Mária arra kéri Albrechtet, imádkozzon érte, hogy ellen tudjon állni az ördögnek, a világnak és önmagának.

„Bár hitemért szenvednem kell”

Ki a lelkipásztora az özvegy királynénak? Johannes Henckel nem engedelmeskedett hívásának, Kassán maradt. Döntését nyilvánvaló politikai okok mellett (Szapolyai János a földije volt!)⁶⁵ vallási megfontolások is indokolhatták. A kassai plébános 1527-ben egyértelmű lépést tett a reformáció irányába. Lemondott egyházi javadalmairól, a biztos megélhetést jelentő egri prépostságról és tornai esperességről, minden bizonnyal elvi döntésből.⁶⁶ Nem sokkal később kihasználva magister Achatius troppai prédikátor látogatását felvette a kapcsolatot Johannes Hess boroszlói reformátorral.⁶⁷ Nem zárható ki, hogy levele írásakor már értesült Ferdinánd egy héttel azelőtt Boroszlóban kiadott eretnekellenes rendeletéről.⁶⁸

Mária papjairól ugyanebből az időből a következő adataink vannak: alamizsnás káplánja 1527 és 1531 között Johann von Neuburg,⁶⁹ míg gyóntató káplánja 1527-ben egy bizonyos magister Gaspar, aki az „apostoli királynétól” Oláh Miklóshoz hasonlóan esztergomi kanonikátust nyert.⁷⁰ Legközelebbi bizalmasa minden bizonnyal titkára, Oláh,⁷¹ akitől később Németalföldön sem vált meg.

Mária és Ferdinánd 1527-es vitáját a Luther-féle ajánlással kapcsolatban nem akarom hosszasan ismertetni, mert a szöve-

gek könnyen hozzáférhetőek, és nem szorulnak kommentárra.⁷² Mária levelei nyilvánvalóan nem annyira „katholikus igazhívóségét” dokumentálják,⁷³ mint azt, hogy igyekezett megőrizni bátyjával szemben függetlenségét, ironiával és sértődött büszkeséggel háritva el annak vádjait. Persze e levelek alapján lutheránusnak sem nevezhető a királyné, csupán olyan kereszténynek, aki mások gyámkodására és a szóbeszédre fittyet hányva önállóan próbálja megválaszolni a vallási kérdéseket.

A következő évből végre biztos adataink vannak arra, hogy Cordatus a királyné környezetében lelkészkedik. Először Luther egyik leveléből értesülünk arról, hogy Cordatus (aki vagy Ferdinánd eretnekellenes rendelete,⁷⁴ vagy a schwenckfeldianusok nyomása miatt hagyta ott Liegnitzet) Máriától kapott meghívást,⁷⁵ majd Mária Ferdinándhoz címzett levelében olvashatunk egy evangélikus prédikátorról,⁷⁶ akit végül (bátyja felszólítására?) elbocsátott. Mária Ferdinánd válaszelevelének hátára jegyezte föl, hogy „her Conrad prediger” volt az illető.⁷⁷ A király azt is nehezményezte, hogy húga újfent egy Luther-művet olvasott (valószínűleg a *Von der Wiedertaufe an zwei Pfarrherrn* címűt⁷⁸), de Mária ugyanabban a stílusban tért ki a rendreutasítás elől, melyet már korábbi leveleiből ismerünk.⁷⁹

Ezekből a sorokból azt is megtudni, hogy immár egy feddhetetlen lelkészre tett szert, aki a már említett Johannes Henckellel azonosítható. Henckel azonban már azelőtt felváltotta Cordatust Mária udvarában, hogy Ferdinánd tollat ragadott volna a fenti ügyben,⁸⁰ tehát a magyar-cseh király szigorú katolicizmusa inkább közvetve készítette az özvegy királynét, hogy megváljon börtönviselt lelkészétől, és újra a mérsékelt reformer kassai plébánost nyerje meg szolgálatára. Henckel első dolga volt Mária mellett, hogy újra levélben fordult Erasmushoz, aki előtt magasztalta úrnője evangéliumi buzgalmát, s arra kérte a humanista fejedelmet, ajánlja egy munkáját az özvegynek (ez lesz majd a már említett *De vidua christiana*).⁸¹ Mária kapcsolata a Brandenburgi fivérekkel azonban ezekben a hónapokban sem szakadt meg: Georgnak hátaslova ajándékozott,⁸² míg Albrechtől ő kapott porosz sólymokat ajándékba.⁸³

Ezzel már sikerült is felrajzolni a hátterét annak az érde-

⁶² A *De vidua christiana* ajánlása (1529. február): Allen 8,55-56 (nr. 2100). Luther Négy vigasztaló zsolttára (1526. november 1.): ld. fenn 57.j.

⁶³ Jägerndorf, 1526. december 20. Csupán Mária válasza maradt fenn! Hogy Albrecht Sziléziában éppen Ferdinánd csehországi reményeit igyekezett – sikertelenül – megüjítsítani, ezt Mária valószínűleg nem tudta.

⁶⁴ Pozsony, 1527. január 26. GStA PK, XX. HA, HBA A1, Kasten 1, nr. 31.

⁶⁵ Allen 7,29-32 (nr. 1810); V. Kovács 1971. 521-524 (nr. 254).

⁶⁶ Allen 7,2-5 (nr. 1803).

⁶⁷ TT 1885. 351-352; ETE 1,325-326 (nr. 321). Achatius 1535-ben mint „második Conradot” (Cordatus!) ajánlják Georg von Brandenburgnak Jägerndorfba (David Erdmann: Markgraf Georg von Brandenburg und seine Verdienste um die Reformation in Oberschlesien II. Correspondenzblatt des Vereins für Schlesische Kirchengeschichte 2 (1883) 17-33, 22), ahonnan végül Selmecbányára kerül Kresling (!) mellé iskolamesternek (Breznyik János: A selmecbányai ágost. hitv. evang. egyház és lyceum története. I. Selmecbánya, 1883. 80, 82).

⁶⁸ Buckisch 1998. 26. 82.j.

⁶⁹ A nyitrai esperesség várományosa. Ld. Gernot Heiß: Politik und Ratgeber der Königin Maria von Ungarn in den Jahren 1521-1531. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichte 82 (1974) 119-180, 178.

⁷⁰ ETE 1,334 (nr. 334); Die Korrespondenz Ferdinands I. Bd. II/1-2. Familienkorrespondenz 1527 und 1528 / 1529 und 1530. Ed. Wilhelm Bauer, Robert Lacroix. Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 30-31. Wien, 1937-1938. (továbbiakban: Bauer / Lacroix) 113-114 (nr. 97).

⁷¹ 1527. szeptember 6-án ajánlotta Ferdinánd figyelmébe: ETE 1,335 (nr. 335); Bauer / Lacroix 119 (nr. 103).

⁷² Franz Bernhard von Bucholz: Geschichte der Regierung Ferdinands I. Bd. IX. Urkundenband. Wien, 1838. 11-12; Anton von Gévay: Urkunden und Actenstücke zur Geschichte der Verhältnisse zwischen Österreich, Ungarn und der Pforte im XVI. und XVII. Jahrhunderte. I. 1527-1532. Wien, 1838. 61-62, 65-66, 68-69; ETE 1,318-321 (nr. 313-315); Bauer / Lacroix 57-59, 62-64 (nr. 44-45, 49); modern átirás Adriányi 1985. 179-182; magyarul: Botka Tivadar: Mária magyar királyné győzelme a vallási gyanúsításokon. Magyar Sion 2 (1864) 19-32, 97-111, 100-103; Ortway Tivadar: Habsburgi Mária és férje II. Lajos magyar király katolikus igazhívóságának kérdése. Bp. 1913. 8-10.

⁷³ Botka 1864. passim, Ortway 1913. passim, Fraknoi 1884. 209.

⁷⁴ 1527. augusztus 20. Soffner 1886. 105-106; ETE 1,333 (nr. 332); Kurt Engelbert: Die Anfänge der lutherischen Bewegung in Breslau und Schlesien IV. ASKG 21 (1963) 133-214, 184.

⁷⁵ WABr 4,402-403 (nr. 1234).

⁷⁶ Bauer / Lacroix 214-217 (nr. 183).

⁷⁷ Bauer / Lacroix 268-270 (nr. 207).

⁷⁸ 1528. WA 26,144-174.

⁷⁹ Bauer / Lacroix 270-272 (nr. 208).

⁸⁰ Fraknoi 1872. 19-20; ETE 1,383 (nr. 391).

⁸¹ TT 1885. 353-354; ETE 1,393-394 (nr. 401); Allen 7,418-420 (nr. 2011); magyarul V. Kovács 1971. 533-535 (nr. 259). Henckel és Erasmus levelezése ettől kezdve már nem szakad meg.

⁸² GStA PK, XX. HA, Ostpreußische Folianten 14250:10; uo. I. HA, Rep. 46, nr. 6a (M).

⁸³ GStA PK, XX. HA, Ostpreußische Folianten 9:45-46, 74-75; 14250:10; HBA A1, Kasten 1, nr. 22.

kes közlésnek, melynek hitelét többnyire kétségbe vonta eddig a kutatás. Georg von Brandenburg 1529. január 15-én küldött Ansbachba egy éneket, „das des konigs Swester Konigin Maria wider iren bruder gemacht, do er ir einen Cristlichen prediger verjagt hat”.⁸⁴ A *Mag ich unglück nit widerstan* kezdetű korál harmadik változatáról van szó, melynek eredetijét Friedrich Spitta – számomra meggyőzően – Albrecht von Brandenburgnak tulajdonítja, s 1525-re datálja.⁸⁵ Georg örgróf értesülésének megbízhatóságát, azaz Mária énekköltői tevékenységét általában a következő érvek hivatottak cáfolni:

- Mária nem tudott jól németül,
- Mária lojális volt bátyjával szemben,
- Ferdinánd nem üzte el egy papját sem,
- Georg ekkor már nem élt Mária környezetében.

Ugyan több verset nem ismerünk Máriától, sajátkezű német nyelvű levelei bizonyítják, hogy képes lehetett egy már kész költemény átalakítására, míg a további három érvt az alapján, amit az 1528-as eseményekről fent írtam, el is ejthetjük. Bár az éneket nem említik sem Albrecht, sem Mária fennmaradt levelei, kettejük szerzőségét (1525-ben és 1528-ban) elfogadhatónak tartom, azzal a megjegyzéssel, hogy „Mária királyné éneke” nem Ferdinánd, hanem egy többes számú tárgy ellen irányul („pizs er erwürgt, *die mich seins wortz berauben*”), ami azokra vonatkoztatható, akik – a testvérek levélváltása szerint – Máriát és környezetét többször bepanaszolták Ferdinánd előtt.

A magyar-cseh király 1528. augusztus 1-jén újabb szigorú rendeletet adott ki a hitújítók ellen,⁸⁶ mely nem maradt foganat nélkül. Az eretneküldözésről Henckel olyan nyugodtan tudósította kassai kollégáját, Antonius Transsilvanust, mint aki maga nem forog veszélyben.⁸⁷ Írt úrnője evangéliumi lelkületéről is, s intette a kassai prédikátort, hogy maradjon a megkezdett úton. A királyné udvari papja valóban élvezte Ferdinánd kegyeit, aki kassai javadalma helyébe Boroszlóban szerzett neki kanonikátust (valószínűleg 1529 júliusában).⁸⁸ Ugyan Henckelnek egy közelebről nem ismert esete kihívta az uralkodó rosszallását,⁸⁹ de helyzetén egyelőre ez sem változtatott.

Luther és Erasmus között

Ami a Henckel és Mária által követett vallási irányzatot illeti, ezekben az években nyugodtan nevezhetjük evangélikusnak (azaz evangéliumnak) azzal a megjegyzéssel, hogy ezt a kegyességet az 1529-es speyeri birodalmi gyűlés előtt anakronisztikus volna protestánsnak értelmezni, még kevésbé szabad a lutheránusok vagy erazmiánusok skatulyájába gyömöszölni. Az utak egyelőre még nem váltak el, Henckel képes volt mindenivel jóban lenni, s a királyné minden eszmét meg akart ismerni, ami a Szentírás alapján áll. Ez a nyitottság nemcsak a későbbi történészeket, hanem az akkori kortársakat is megtéveszthette. Nehéz eldönteni, mennyire szabad azonosulni az

augsburgi birodalmi gyűlésen jelenlévő reformátorok (Melanchthon, Jonas, Agricola, Spalatin) véleményével, akik a császár hűgát a maguk oldalán hitték.⁹⁰ Többet nyom ennél a latban Aleandro pápai nuncius visszaemlékezése, hogy Ferdinánd befolyásos tanácsadója, Johannes Fabri bécsi püspök Augsburgban félreérthetetlen utalással Mózes nővéréről, a leprás Mirjamról prédikált.⁹¹

A Mária számára döntő eszmecsere azonban minden eddiginél pontosabban hagyományozódott ránk: Henckel és Melanchthon közvetítésével a királyné öt kérdést tett fel Luthernek a két szín alatt történő áldozásról, melyek lényege az volt, maradhat-e továbbra is nyílt színvállás nélkül magánemberként az új tanítás híve. Luther elutasította a zugreformáció (Geheimprotestantismus?) lehetőségét, ezzel jelezte, a választás nem halogatható tovább.⁹² A pillanat nem is váratott soká magára. Mária nagynénje, a németalföldi helytartó váratlan halála új kihívással szembesítette a fiatal özvegyet: bátyja, V. Károly császár öt bízta meg ennek a fontos posztnak az átvételével. A császár megbízott ugyan hűgában, de – mint levelében világosan kifejtette – annak eretnekgyanus udvartartásában már nem, így Mária sem Henckelt, sem Johann von Neuhaust nem vihette magával az északnyugati tartományba.⁹³ Hogy ebben a döntésben elsősorban vallási (s nem nemzeti) okok játszottak közre, azt egyrészt Ferdinánd kísérőlevele is hangsúlyozza,⁹⁴ másrészt Mária válaszából ugyancsak kiderül, aki mint jó keresztényeket vette védelmébe elbocsátandó embereit.⁹⁵

Mária németalföldi működését⁹⁶ nem követem nyomon, csupán a Reformátorral és a Humanistával való további kapcsolataira térek ki. Luther valószínűleg Máriához intézte egy 1531 szeptemberére datált vigasztaló iratát, amit a címzett ezzel a mondattal fogadott: „Ich sehe das mich D.M.L. lieb hatt.”⁹⁷ További érintkezésekről nem tudunk. Az új hollandiai helytartó pénzt és fáradságot nem kímélve igyekezett Erasmust szülőhazájába visszacsábítani, ami jól esett ugyan a Freiburgban élő nagyság hiúságának, végül mégsem tett eleget a meghívásnak.⁹⁸

⁹⁰ WABr 5,461, 473-474, 512-514 (nr. 1636, 1645, 1665, 1666); Georg Spalatins Erzählung, was sich auf dem Reichstag zu Augsburg anno 1530 zugetragen hat. Walch2 21b,3267-3282.

⁹¹ Nuntiaturberichte aus Deutschland nebst ergänzenden Actenstücken. Erste Abtheilung 1533-1559. IV.2. Ed. Walter Friedensburg. Gotha, 1893. ND Frankfurt, 1968. 396.

⁹² WABr 5,511, 527-529.

⁹³ Köln, 1531. január 3. Karl Lanz: Correspondenz des Kaisers Karl V. I. 1513-1532. Leipzig, 1844. 416-418 (nr. 156); ETE 2,112-113 (nr. 101); magyarul Botka 1864. 106-107.

⁹⁴ Köln, 1531. január 4. Die Korrespondenz Ferdinands I. Bd. III/1-2. Familienkorrespondenz 1531 und 1532. Ed. H. Wolfram / Ch. Thomas. Veröffentlichungen der Kommission für Neuere Geschichte Österreichs 58. Wien, 1973-1984. 1-3 (nr. 446).

⁹⁵ Bart Jan Spruyt: 'En bruit d'estre bonne luteriene': Mary of Hungary (1505-58) and Religious Reform. English Historical Review 109 (1994) 275-307, 291.

⁹⁶ Bart Jan Spruyt: Verdacht von Lutherse Sympathieen. Maria van Hongarije en de religieuze controversen van haar tijd. In: Bob van den Boogert / Jacqueline Kerkhoff (ed.): Maria van Hongarije, koningin tussen keizers en kunstenaars. 1505-1558. Zwolle, 1993. 87-117; Spruyt 1994.

⁹⁷ WABr 6,194-197 (nr. 1866); WATR 2,414 (nr.2311a). A vigasztalás szükségessé váltára valószínűleg Lazarus Spengler nürnbergi jegyző hívta fel Luther figyelmét. Az irat jól illik Mária sorsának változásához, az asztali beszélgetés a Máriát jól ismerő Cordatus feljegyzésében hitelesnek fogadható el, és csak erre a levélre vonatkoztatható. Vö. Rudolf Keller: Luther als Seelsorger und theologische Berater der zerstreuten Gemeinden. In: B. Hägglund / G. Müller (ed.): Kirche in der Schule Luthers. FS für Joachim Heubach. Erlangen, 1995. 58-78, 69.

⁹⁸ Allen 10,152, 183-187 (nr. 2762, 2783, 2785; magyarul: V. Kovács 1971. 655-659 (nr. 330-331)).

⁸⁴ Theodor Kolde: Markgraf Georg von Brandenburg und das Glaubenslied der Königin Maria von Ungarn. Beiträge zur Bayerischen Kirchengeschichte 2 (1896) 82-89, 85.

⁸⁵ Friedrich Spitta: Die ungarischen Königslieder. Monatsschrift für Gottesdienst und Kirchliche Kunst 14 (1909) 325-343, 340.

⁸⁶ Buckisch 1998. 31-33 (nr. 46); Soffner 1886. 106-107; Engelbert 1963. 188.

⁸⁷ TT 1882. 769; ETE 1,397-398 (nr. 405).

⁸⁸ TT 1885. 354; ETE 1,409 (nr. 417). Fraknoi 1872. 21-22; ETE 1,449-451 (nr. 457).

⁸⁹ Bauer / Lacroix 414-415 (nr. 298).

Ugyan a királyné környezetének tagjai – Oláh Miklós kivételével – keleten maradtak, de úrnőjük gondoskodott róluk, a legtöbben Mária birtokainak igazgatásában kaptak új feladatot. Henckel, aki korábban már mind a kassai, mind a lőcsei plébániáról lemondott, Sziléziában keresett magának megélhetést, boroszlói kanonikátusa mellett – valószínűleg Ferdinánd ajánlására – előbb Schweidnitz város plébánosa (1531-1533),⁹⁹ majd a boroszlói püspök officialisa és prédikátor lett.

Az elbocsátott udvari prédikátor már 1531 elején jelentkezett a boroszlói káptalannál, hogy szeretné helyét elfoglalni, ami nem kis vitát keltett a kanonokok között. 1529. augusztus 13-a óta ugyanis minden felveendő jelöltnek esküvel kellett bizonyítania, hogy küzd Luther, Zwingli, Oecolampadius és az anabaptisták tanai ellen. Henckel minden bizonnyal még 1529 júliusában lett tagja a káptalannak,¹⁰⁰ utólag viszont méltánytalanság lett volna egy már felvett kanonokot esküre kényszeríteni. Mivel azonban az a hír járta, hogy lutheránus, mégis felszólították az eskü letételére, amit Henckel nem tagadott meg.¹⁰¹ Hogy ezt egzisztenciális kényszerből

⁹⁹ TT 1885. 523; ETE 2,145; Fraknoi 1872. 26-28; ETE 2,212-213.

¹⁰⁰ Fraknoi 1872. 25-26; ETE 1,480 (nr. 484); magyarul V. Kovács 1971. 603-604 (nr. 297).

¹⁰¹ 1531. február 23. „Domini cplm (!) informati per scholasticum, quod post ocliduum venturus sit in capitulum doctor Johannes Henckel petiturus locum

tette-e, vagy csalódott már ekkor a lutheri reformációban, néhez eldönteni. Adataink szerint mind Schweidnitzben, mind második kassai szolgálata idején (1535-1537) az evangélikus polgárság megelégedésére tevékenykedett,¹⁰² ugyanakkor a szigorú boroszlói kanonokokkal sem került konfliktusba. Henckel jó kapcsolatot tartott fenn ó- és újhitűekkel, s még akkor is a szélsőségek között közvetíteni próbáló humanizmust képviselte, amikor ez a mérsékelt irányzat már vereséget szenvedett.¹⁰³

et vocem in capitulo, atque edocti alias eundem infectum esse lutheranismo, deliberatione prachabita concluderunt, ut placide persuadeatur, ut non gravetur praestare iuramentum de vitandis haeresibus.” 1531. március 4. „Johannes Henckel antehac receptus in canonicum petiit atque obtinuit se admitti ad capitulum, qui praestito utroque iuramento, videlicet super adhaesione et de vitandis haeresibus locatus fuit in loco ultimo illi debito.” Acta capituli Wratislaviensis 1500-1562. Die Sitzungsprotokolle der Breslauer Domkapitels in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. Ed. Alfred Sabisch. Band 2. 1517-1540. FQKGO 14/1-2. Köln/Wien, 1976. 526 (nr. 1833-1834). Adalbert Hudak (Der Hofprediger Johannes Henckel und seine Beziehungen zu Erasmus von Rotterdam. Kirche im Osten 2 (1959) 106-113) a jegyzőkönyv szövegét félreértve azt állítja, hogy Henckel saját elhatározásából esküdött.

¹⁰² Gustav Bauch: Dr. Johann Henckel, der Hofprediger der Königin Maria von Ungarn. Ungarische Revue 4 (1884) 599-627, 623, 626.

¹⁰³ Bauch (1884. 625-626) ennek szemléltetésére egy Melancthon-levelet idéz (CR 2,684-685. nr. 1143), valamint Henckel prédikációit és imakönyvét ismertet.

Borián Tibor

Keresztyén örökségünk*

A keresztyénség felvételétől a reformációig – mit adott a keresztyénség hazánknak?

A kérdés olyan gazdag tartalmat érint, hogy egy előadás keretében legföljebb néhány vázlatpont rövid kifejtésével lehet választ adni. Ilyen vázlatpontok adódnak:

- egy törzsi szervezetben élő nép számára európai modellű nemzetállam szervezetet,
- egy elszigetelt nyelvű és barbár szokású népnek nemzetközi kapcsolatokat, évezredre érvényes beilleszkedési esélyt,
- egy mai értelemben műveletlen népnek sokoldalú európai kultúrát, erkölcsi, lelki nemesedést,
- egy maroknyi népnek a külső támadások ellenében belső összefogásra erőt, védőbástya szerepet a nyugati népek számára.

I. A keresztyénség befogadásától a magyarság európai elfogadásáig – az európai modellű államszervezés folyamata

Az ázsiai típusú törzsi szervezetben ide érkező – és sokáig abban megmaradó – őseink egy évszázad alatt belátták, hogy ezzel az életformával (kalandozásokkal, azaz zsákmányszerző hadjáratokkal) nem tudnak a Kárpát-medencében tartósan be rendezkedni.

A 10. században megszerveződő Német-Római Császárság szorosan összefonódott a keresztyén vallással, sőt magával a pápasággal, amely a 9. század végére világi fejedelemség is lett a pápai állam megalakulása következtében. A frank birodalom uralkodója, Nagy Károly (768-814) 800 karácsonyán

* Elhangzott az Evangélikus Hittudományi Egyetemen rendezett Egyháztörténelmi Fórumon. (1999. október 27.)

Rómában császárrá koronáztatta magát III. Leó pápával, és ezzel feléledt Nyugaton a Sacrum Romanum Imperium (szent római császárság) egészen új, keresztyén tartalommal. Az új keresztyén császár egyik hivatása az Egyház védelme, a másik a világhatalom kiépítése volt. Ez a hivatás a keresztyén császárt a keresztyén népek fejévé avatta, és rangelsőséget biztosított neki a többi keresztyén fejedelemmel szemben. A Kárpát-medencétől nyugatra kialakult államszervezet és vallási rend tehát súlyos kihívást jelentett a törzsi magyarság számára.

Őseink – megbízható források szerint – még a honfoglalás előtt kapcsolatba kerültek a keresztyénséggel. Elsősorban bizánci hithirdetőkkel találkoztak, miközben maguk a sámánizmus és a totemizmus egyfajta változatát vallották. Valószínű, hogy az itt talált keresztyén szlávok is bizonyos hatást gyakoroltak rájuk vallási téren. Már a kalandozások idején is egyes törzsi vezérek igyekeztek alkalmazkodni az új helyzethez: 948-ban Bulcsú és Tormás, Árpád vezér dédunokája keresztkedett meg Bizáncban. Az erdélyi Gyula pedig megkeresztelkedvén, Hierotheosz missziós püspököt hozta magával Bizáncból. Ő szerzetestársaival együtt nem csupán Gyula birtokain, hanem az Árpád-házi hercegek szállásterületein is terjesztette a keresztyénséget, és több bazilita (bizánci rítusú) kolostort létesített.

A végzetes Lech-mezei ütközet (955) után nem csupán Nyugat felé záródott le a magyarok mozgástere, hanem Bi-

zánccal is megromlott a magyar törzsek viszonya. Taksony fejedelem után Géza nagyfejedelem (970-997) ezért a magyar külpolitikát nyugati tájékozódásúvá alakította. Kereste I. Ottó (936-973) német-római császárral a kibékülést. Géza nagyfejedelem 972-ben jelentette megtérési szándékát Ottó császárnak. Lépésének háttérében az állt, hogy a német és a görög császári ház házasság révén szövetséget kötött, és így a magyarság valóságos harapófogóba került. Géza csak I. Ottóhoz fordulhatott, és tudta, hogy a békének egyetlen ára van: a keresztyénség felvétele. Ezzel megnyitotta az utat a latin szertartású hittérítők számára. Az első nyugati missziós csoportot Brunó Sankt-Gallen-i bencés szerzetes vezette. Őt a mainzi érsek külön célra püspökké szentelte, Pilgrim passauai püspök pedig segítőtársakat rendelt melléje. 972 októberében érkeztek hazánk földjére. Ettől számíthatjuk a magyarság beilleszkedésének folyamatát a nyugati keresztyénség világába. Brunó térítő püspök és a passauai egyházmegye papjai eredményesen működtek: Brunó megkeresztelte Gézát, aki már mint keresztyén fejedelem küldte 12 főúrból álló követségét Quedlinburgba, „nemzetközi tanácskozásra”. Brunó és Pilgrim papjai több, mint 5 ezer előkelő magyart kereszteltek meg szolganépeikkel együtt. A keresztyénség megerősödését szolgálta Adalbert prágai püspök is (+997), aki szerzetestársaival együtt nem csupán lelkesen hirdette az evangéliumot, hanem a nagyfejedelmi házban részt vett Vajknak, a később István királynak nevelésében is.

Részben Brunó és társai, részben Adalbert és tanítványai által lefektetett hitbeli és műveltségi alapokon kezdődhetett meg István király (997-1038) uralkodása alatt a magyar egyház és az állam szervezetének kiépítése. István személyisége lényegesen különbözött apjától. Nagyszabású alkotásait nem csupán politikai indítekből, hanem hitbeli, belső meggyőződésből is hozta létre. A sokoldalú nevelői hatás fejlesztette ki kiegyensúlyozott természetének adottságait, és formálta az isteni kegyelem segítségével vérbeli államférfivá, népének vezetőjévé, jövőjének megalapozójává.

Államférfiúi tehetségének bizonyossága a királyi vármegyék megszervezése. A Szent István-i vármegye nemzetségi előzményekre megy vissza. A vármegyék az ország legkülönbözőbb vidékein egy-egy nemzetségfőtől származó nemzetség eredeti szállásbirtokait zárták körül.

István felismerte, hogy a 10. század folyamán kialakult ún. „törzsi államocskák” helyébe erős központi hatalmat kell kiépíteni. A vármegyerendszer mintájának a frank szervezet tekinthetjük, de annak nem a késő-Karoling változatát, hanem a jóval korábbi Meroving-kori viszonyokat. A központosítás követelménye, valamint a keresztyénség érdeke elkerülhetetlenné tette a Koppánnyal és követőivel való leszámolást. Hogyan illett egy keresztyén uralkodóhoz a leszámolás? A korabeli feljegyzések szerint István „kegyes uralkodó” volt, ez azt jelenti, hogy mélyen vallásos, türelmes, megbocsátó a terveit keresztezőkkel szemben, nem úgy, mint számos kortársa. Ugyanakkor az erőszak alkalmazása a törvényes hatalom érdekében, nem volt idegen a kor világától. Az újabb kutatások szerint Koppány felnégyelését, a 4 vár falára kifüggesztését nem lehet igazolni, valószínű, csak a korabeli barbár szokásokat alkalmazta a krónikás István személyére. A gyilkosságot tervező Vazul megvakíttatása nem István nevéhez fűződik.

István uralkodásának fő vonalát a franciaországi Cluny-ből

kisugárzó lelki megújulás határozta meg. Ez a reform szellem a bencésekkel érkezett Nyugatról, ezt képviselte a Velencéből származó Gellért püspök is, aki Istvánnak személyes tanácsadójává és fiának, Imrének nevelőjévé lett. Felesége, a bajor Gizella szintén mélyen hívő, elkötelezett keresztyén vallásosságot képviselt.

Nem csodálkozhatunk azon, hogy az állam szervezésével párhuzamosan István döntően fontosnak tartotta az egyház megszervezését, hierarchiájának kiépítését is. Amikor – a hagyomány szerint – Asztrik apát II. Szilveszter pápától koronát kért István számára, nem volt kétséges Róma előtt, hogy a kérést teljesíteni lehet, sőt kívánatos. Az 1000-ben megkoronázott király szabad kezet kapott a vallási kérdésekben, ami a szervezetet illeti. II. törvénykönyve úgy intézkedik, hogy 10 falu építsen egy templomot – papról és könyvekről a püspök gondoskodik, felszerelést pedig a király ad. Az egyháztörténet 10 egyházmegye alapítását fűzi első királyunk nevéhez: Esztergom, Kalocsa (érsekségek!), Bihar, Csanád, Eger, Győr, Gyulafehérvár, Pécs, Vác, Veszprém. A 2 érsekség miatt a magyar egyház felett nem érvényesülhetett a salzburgi és a passauai német főpapok felsőbbbsége. Egy-egy püspök területi illetékessége általában több királyi vármegyére is kiterjedt. Viszont az egyházmegyéken belül a főesperességek (dékánátusok) István korában szinte kivétel nélkül a vármegyék határát követték.

Az egyház szervezésében kiemelt helyet kapott Pannonhalma bencés apátsága (Szent Márton egyháza). Ez az itáliai Montecassinót tekintette anya-apátságnak, és el is érte, hogy ugyanazon szabadság- és előjogok birtokába jusson. A pannonhalmi apát nem volt alávetve megyéspüspöknek, ahogy máig sincs (ún. abbas nullius). Az apátság az egyházi utánpótlás központja lett. A püspökségek káptalani iskolái mellett itt tanultak a térítő és prédikáló hivatásra készülő papnövendékek. Az apátság falai között felhalmozott szellemi tőke révén ez a kolostor vált a korai magyar írásbeliség és általában a művelődés talán legfontosabb központjává. A kultúra terjesztésében szerepet játszott még a Zobor-hegyen épült, valamint a pécsváradai és a zalavári bencés apátság.

A térítő papok veszedelmesnek tartották a pogány hiedelmeket, a táltosok, a varázslók énekeit, kultuszhelyeit, bálványait. Helyükbe templomok emelkedtek, püspökségek, kolostorok szerveződtek – az új európai keresztyén kultúra képviselőiként. Mivel a keresztyénség a keleti és a nyugati világ felől is terjedt, egyaránt épültek centrális alaprajzú bizánci templomok, és latin rítusú fa-, majd kőtemplomok, kápolnák – esetenként háromhajós, bazilikás elrendezésű nagyobb templomok (pl. a pécsi dóm). A kegyszerek előállításához ötvösök munkájára volt szükség. A király, az érsek, püspökök tartózkodási helyein több ötvös is megjelent. A miseruhák készítése, az oltárterítők szövése varró- és hímzőműhelyek működését tételezik fel. Eredetileg miseruhának készült a magyar koronázási palást is, amelyet később átalakítva István és Gizella adományozott a fehérvári egyháznak. A misekönyveket főként a Rajna vidékéről, Lotharingiából, Sankt-Gallen és Mainz tájékáról hozták az országba.

Az írásbeliség művelői a papok és a szerzetesek voltak. A vallási célokat szolgáló írásbeliség mellett birtokadományozásról szóló okleveleket is szerkesztettek. E korból való írásbeliségünk természetesen latin nyelvű: a latin betűs írásmód váltotta fel a magyarok ősi rovásírását. – Magának Istvánnak

tulajdonítja a történeti kutatás az Imre fiához írt „Intelmeket”. Ez voltaképpen „királytükör”, és a jó uralkodó vonásait igyekszik megrajzolni. Szerepel benne a hit megtartására, az egyház tiszteletére, az igazság, a türelem, a vallásosság, a könyörületesség erényeire, sőt az idegenek befogadására való intés is. Gyakran idézik ma is előremutató felismerését: „Az egynyelvű ország gyenge és esendő”.

István utolsó éveit az a gond keserítette meg, hogy Ottó és Imre halála után nem volt kire hagynia az általa alapított keresztyén királyságot. A család oldalágából származó ostoba, könnyelmű, a pogánysághoz húzó Vazulra nem hagyhatta. A velencés Péterre, unokaöccsére hasonlóképpen nem számíthatott. Hartvik püspök legendája szerint István király utolsó szavaival Szűz Mária oltalmába ajánlotta népét, országát – amint ezt az irodalmi és képzőművészeti alkotások gyakran idézik.

Sík Sándor „István király” című tragédiájában (1934) a költő szabad ihlet jegyében így fogalmazza meg a sorsdöntő jelenetet:

Király: „Itt állok, Uram, életem romjain. Meztelenül, mint a koldus. Úttalanabban, mint egy eltévedt gyermek az éjszakában. Mindennek vége. Az ember meghalt. A világ meghalt. István király meghalt. Most már nincs semmi más, senki más... Csak az Isten... Nincsen, aki szeresse őket! Nincsen, aki védje őket! Csak az Isten, csak az Isten! Én elrúgom magam alól a földet. Én arcába csapok az emberi bölcsességnek. Én a Te kezébe adom az országot. Ez az ország mától a Te országod! Meglátom, összetöred-e azt, ami a tied... Magyarok! Királyt koronázok. Nem mának, nem holnapnak. Az örökkévalóságnak. Aki a tietek mindörökre. És ti az övéi mindörökre. Ezentúl két országban uralkodik: Magyarországon és a Mennysországon.”

És lám, Isten nem törte össze azt, ami az övé... Bár többször úgy tűnt, hogy István öröksége pusztulásra van ítélve. Először közvetlenül a halála utáni évtizedben a pogánylázadások idején. A visszahúzó pogány erőktől Gellért és püspöktársai 1046-ban vértanúságot szenvedtek. Látszólag elveszett a magyar egyház, a keresztyénség e földön. – A külföldről hazahívott Vazul-ivadék, András azonban királyként nem a pogányok, hanem az új hit támogatójává vált. Majd a század végén Szent László uralkodását (1077-1095) tekintjük István műve betetőzőjének. Az ő uralkodása alatt dőlt el csak véglegesen, hogy a magyar nép egy fejlettebb, rendezettebb társadalmi szerkezettel betagozódott Európába, a keresztyén kultúra átvételével fölzárkózott a nagy népek közé.

István életműve alapján joggal lehet a magyarság számára „tündöklő csillag, ...istáp...” Csak megerősíthetjük azt a tudományos megállapítást, hogy István külpolitikája a magyar független államiség, belpolitikája a társadalmi stabilitás, egyház- és kultúrpolitikája pedig a keresztyén európaiság biztos fundamentuma, amelyből erőt meríteni ma is korszerű magartartás.

Hiszen ennek jegyében építette újjá a tatárok dúlta országot IV. Béla, erre hivatkozva küzdöttek ősünk „két pogány közt egy hazáért” a 16-17. században, és később is ez adott erőt a magyarságnak, amikor léte, fennmaradása forgott kockán.

2. Sokoldalú keresztyén kultúra a középkorban

A keletről idevándorolt törzsekből egy-két évszázad alatt szilárd államszervezetben élő és a nyugati keresztyénséget többségében elfogadó nép lett. A magyarság saját függetlenségét védő ereje közismertté vált Európában. Kiváló uralkodók egész sora biztosította területi épségét, sőt gyarapodását is. Gondoljunk László király sikeres harcaira a kunok ellen, vagy a pápa és a császár közti investitúra harc idején hozott döntésére, amellyel VII. Gergely pápát támogatta a német császárral szemben.

A pápa engedélyezte, hogy „felemeljék azok testét, akik Pannoniában a hit magját elvetették, és prédikációjukkal vagy intézkedéseikkel az országot Istenhez térítették.” 1083-ban volt az első szenttéavatás hazánkban: István, Imre és Gellért püspök testét felemelték a fehérvári bazilika sírjából. A magyar egyház megkapta saját illetőségű szentjeit. – László egyházszervezői munkássága is említést érdemel: 1092-ben összehívta a szabolcsi zsinatot a megtépázott magyar egyház rendbehozására. Szabályozta a papok életét, káptalanokat szervezett, új püspökséget alapított Zágrábban (Horvátország az ő uralkodásától a magyar királyok uralma alatt állott 1918-ig), kolostorokat hozott létre (Somogyvár). A káptalanok az írásbeliségnek és az oktatásnak váltak színterévé, oklevélkiállító ún. „hiteleshelyi” tevékenységet végeztek. László király legfontosabb intézkedése a keresztyén erkölcsök megszilárdítását szolgálta: helyreállította a magántulajdon erősen megrendült tiszteletét. Ettől kezdve csökkent a lopások „társadalmi veszélyessége”, és Magyarország e tekintetben is európai ország lett.

A kultúra érdekében kiemelkedő szerepet játszott a 12-13. századtól az új szerzetek betelepítése. Eddig csupán a bencés és a görög rítusú bazilita szerzetesek működtek hazánkban. A 12. század közepén jelentek meg a bencések megreformált csoportjai, a ciszterciek.

Főként a mezőgazdasági kultúra és a francia építkezési stílus elterjesztésében jeleskedtek. Őket követték a kanonokrendi premonstreiek, majd az ugyancsak ágostoni regula szerint élő Ágostonos-rendi remeték, a különféle lovagrendek, az úgynevezett koldulórendek: a domonkosok és a ferencesek. A domonkosok (1221-től) a prédikálásban, a ferencesek (1225-től) a szegénység radikális megélésében tűntek ki, és szolgálták az egyház reformját. Özséb esztergomi kanonok alapította meg Remete Szent Pál regulája szerint az egyetlen magyar eredetű szerzetesrendet, a pálosokat. Számos betegápoló szerzetesi közösség tartott fenn szegényházakat, kórházakat.

Árpád-házi királyaink pártolták, segítették ezen szerzetes közösségeket. Mindez hozzátartozott uralkodóink szellemi, lelki örökségéhez. Közmeggyőződése történetünk kutatóinak, hogy egyetlen uralkodói család sem adott annyi szentet Európának, mint az Árpádoké. 20 fölötti azok száma, akik „szent” vagy „boldog” címet kaptak az egyháztól, akiket tehát nyilvánosan lehet tisztelni, mert kimagaslóan követték a krisztusi életeszmenyt. Szent István közvetlen családjából 3, István, Gizella, Imre – vagy IV. Béla 3 lánya: Jolán, Kinga, Margit érdemelt tiszteletet. De a középkori Európa legnagyobb női szentje, Erzsébet asszony is, aki II. András és a Merániai Gertrud gyermeke volt. Hány és hány magyar királyi származású szent vagy boldog található az európai uralkodók rokonságában! A magyar királyok ugyanis széleskörű nemzetközi kapcsolatokat

építettek ki Európa számos királyi és hercegi családjával. Csak csodálni lehet azt a királyi „családfa térképet”, amely a székesfehérvári „István Király Múzeum” tablóján látható. Ilyenkor eltűnődhetünk azon, hogy vajon mikor és miért „kerülhettünk ki” mi magyarok Európából, ami miatt most annyi erőfeszítést kell tennünk a „visszakerülés” érdekében. Egyáltalán: valós probléma-e, hogy nekünk a 3. évezred elején újra be kell lép-nünk Európába?

Az egyház kulturális szerepe főként az oktatásban volt felbecsülhetetlen a középkorban. Oktatási rendszerét az ókori mintákból vette át, és a keresztyén elveknek, igényeknek megfelelően alakította.

A plébániai iskolákban folyt az elemi oktatás. A székesegyházi, a káptalani és a kolostori iskolákban a „hét szabad művészetet” tanították két csoportban: a trivium (hármast) és a quadrivium (négyest) tantárgyait, egyben osztályait. Az elsőbe tartozott a grammatica (latin nyelv), a retorica (szónoki beszéd és fogalmazás) és a dialectica (vitatkozás, bölcsélet). A másodikba a geometria (mérten, földrajz), az aritmetica (mennyiségtan), az astronomia (csillagászat) és a musica (egyházi zene). A teológiai oktatásnak, amely a 7 szabad művészetre épült, az volt a legfőbb célja, hogy a Bibliát megértsék és a lelkipásztori munkához szükséges ismereteket elsajátítsák. A papnövendékektől a főbb imádságok emlékezetből tudását és pontos értelmezését, a miseformulák, a szentségek kiszolgáltatásának ismeretét kívánták meg. Ezenkívül a latin nyelv olyan fokú tudását, hogy a nép nyelvén képesek legyenek megmagyarázni a miséken latinul felolvasott evangéliumot. Oktatták a liturgia méltó végzése érdekében az egyházi éneket, a gregoriánt.

A papság szellemi színvonala attól függött, hogy valaki a plébániai iskolában avagy a híresebb káptalani, szerzetesi iskolában végezte tanulmányait, felkészülését.

Az egyházi iskolarendszer legfelső fokozatát a székesegyházi iskolák jelentették. Az első, a pannonhalmi iskola után rövidesen működni kezdett a veszprémi, a csanádi, a fehérvári, az esztergomi és a pécsi püspöki iskola. Ezek a korabeli európai műveltség magas színvonalán álltak, és a 13. század végéig virágoztak.

A székesegyházi iskolák közül a 13. században az első helyet a veszprémi foglalta el. Itt a szabad művészeteken és a teológián kívül önálló főtárgyként tanították az egyházi és a római jogot. A veszprémi káptalannak (káptalan a püspök tanácsadó testülete) 36 tagja közül 16 volt „utriusque iuris”, azaz kettős doktor. Ők a kánoni és a római jog doktori fokozatát elsősorban Bologna és Padova egyetemén szerezték meg. A „főiskola” könyvtára európai viszonylatban is igen jelentős volt. A veszprémi „Dóm iskolát” a korabeli oklevelek nem „schola”-nak, hanem „Studium”-nak nevezték, ami akkor „egyetemet” jelentett. „Studium generale” elnevezést azok az iskolák kapták, amelyekben a teológiát és a kánonjogot is tanították. A magyar egyház és a művelődéstörténet legnagyobb kárára ezt a virágzó főiskolát 1276-ban Csák Péter hadai Veszprém városával együtt feldúlták, a főiskolát felgyújtották. Ma már csak emléktábla őrzi a híres középkori iskola dicsőségét az érseki palota északi falán.

A latinul jól tudó és kellő humán műveltséggel rendelkező papság és a szaporodó világi értelmiség kulturális igénye előmozdította az irodalom fejlődését. Az irodalmi tevékenység elsősorban latin nyelvű volt. A legendákon és krónikákon, a tör-

téneti munkákon kívül más tudományos művek is keletkeztek a 12-13. században. Az egyházi irodalom művelői között jó nevet szerzett magának Paulus Hungarus (Magyar Pál) a 13. század elején. Korábban a bolognai egyetem tanára volt, majd domonkos szerzetes lett. Mint tanár magyarázatokat írt „Notabilia” címen a pápai bíráskodást tartalmazó oklevelekhez. – A 14. században Erdélyi János ferences szerzetes írt jogi munkát „Speculum iuris” – „Jogi tükör” – címen, ez bevezetesként szolgált a világi törvénykönyv használatába.

A kódex-irodalom jelentőset alkotott a liturgikus költészetben. Formai szempontból átvették a világi költészetől a rimeshangsúlyos verselést. A liturgikus költészet a kor teológiájából, misztikájából, a szentek legendáiból merítette mondanivalóját. Ilyen például a „Szent István verses zsoltosmája” az 1484-ben másolt Pozsonyi Antifonáriumból. A későbbi átiratokban, másolatokban fennmaradt anyagból arra következtethetünk, hogy a középkori latinítás írásbelisége igen gazdag volt. Sajnos, a tatár-, a török- és a pártharcok okozta veszedelmek nem kímélték a latin és a magyar írásos emlékeket, akárcsak az egyéb képzőművészeti alkotásokat. Gondoljunk a középkori kolostorok, katedrálisok elpusztulására (még romjaikban is tiszteletet keltenek). Egyes kolostorok igyekeztek az iratokat külföldre menekíteni vagy az ország más részébe. Ha ezek nem pusztultak el útközben vagy a menekülési helyen, akkor még remélhetünk értékes anyagokat, miként az előfordult századunkban a magyar kultúra rejtőzködő kincseivel.

A latin nyelvű irodalom mellett lassan kibontakozott a magyar nyelvű írásbeliség is. Ennek első terméke, emléke mindmáig a XII. század végéről származó „Halotti beszéd és Könyörgés” a Pray-kódexből. Egyúttal ez a legrégebb összefüggő nyelvemlékünk, értéke felbecsülhetetlen. A „Beszéd” voltaképpen a temetési szertartásban elhangzó „admonitio” – intelem. Szerkezetében a bizánci rítushoz kapcsolódik. Mezei László szerint a magyar keresztyénség első, bizánci szertartást követő hagyatékát képviseli. Liturgiátörténeti értéke is jelentős.

Ugyanez a kettős érték jellemzi az 1300 körül keletkezett, illetve magyarra fordított „Ómagyar Mária-síralmat” is, amely egy középkori „Planctus” – síralom – nyomait viseli magán. A mai kutatások szerint egy Itáliában tanult domonkos szerzetes műve. Verstechnikája arra utal, hogy nem ez az egyetlen költemény szövege származhat tőle. Fejlett figura etymológiát találunk benne, sőt alliterációt is:

„Világ világa, / Virágnak virága:

Keserűen kínzatol, / Vos szegekkel veretöl!”

A legrégebbi magyar bibliafordításunkat a Bécsi, a Münchener és az Apor-kódex tartalmazza a 15. század elejéről. Keletkezési hátteréről valamelyik kolostor, esetleg apáca kolostor igényét tekinthetjük, ahol sokan nem értették a Biblia latin szövegét. A Döbrentei-kódex (1508) másolatként tartalmaz korábbi fordításokat: az Énekek énekéből, Jób könyvéből, passiókából, himnuszokból, prédikációkból, evangéliumi részletekből.

A legterjedelmesebb régi magyar kéziratos könyvet 1527-ben egy karthauzi szerzetes, talán Városlőd kolostorának főnöke hagyta ránk az Érdy-kódexben. Több korábbi forrás felhasználásával készült. A különféle forrásokat biztos magyarsággal, kitűnő stílusérzékkel megáldott szónoki tehetség, igazi írói egyéniség – az ún. „Névtelen Karthauzi” – foglalta egybe.

Említenünk kell még a Szent Ferenc legendáját tartalmazó

14. századi „Jókai-kódexet”, illetve az 1300-as évek elején készült, de az 1510-ből Ráskay Lea kezétől ránk maradt „Margit legendát”.

Az egyházi jellegű magyar írásbeliség mellett maradt emlékünkhöz a világi költészetből is. Közéjük tartozik a „Szabács viadala” című elbeszélő költemény, verses krónika, valamint a „Mátyás király siratása” című gyászének. Ebből álljon itt egy strofa:

„Királok között lől te hatalmas,
És nagy ügyekben diadalmas,
Néped között nagy bizodalmas,
Légy Úristennel immár nyugodalmas!”

Nem hagyhatjuk ki a világi költészet korai gyöngyszemei közül az 1500-ból jegyzett kéziratos „Soproni virágéneket”:

„Virág, tudjad, tőled el kell mennem,
És te írted kell gyászba öltözmem.”

Hogy van-e köze e versnek a keresztyén kultúrához? Közvetve mindenképpen, esetleg közvetlenül is, hiszen az írásbeliség oktatói ebben a korban az egyháziak voltak.

3. A keresztyénség Magyarországa – Európa védelmében

A mohamedán török hódítás már a 14. század végétől fenyegette Európát. Igazi, végzetes veszélyt azonban Konstantinápoly 1453-ban történt elfoglalásával, a keleti keresztyénség központjának megszűnésével jelentett. 3 évvel később már hazánk déli végénél állt a török. Ebben a súlyos helyzetben vette kezébe a törökellenes harcok, majd később az ország irányítását Hunyadi János. Önzetlen hazaszeretetével, rettenthetetlen bátorságával és jellemeszilárdságával messze kiemelkedett a pártviszályokba bonyolódó, saját, önző érdekeivel törődő kortársai közül. Hatalmas birtokaira, a köznevesi tömegekre és több kiváló főpapra támaszkodott mint az ország kormányzója. Mindenekelőtt Vitéz János állt mellette, valamint Széchi Dénes bíboros, prímás, esztergomi érsek, de támogatta Rozgonyi Simon egri püspök és Vetési Albert kanonok, későbbi veszprémi püspök is. – 1456-ban a keresztes hadak toborzásában az Itáliából érkező Kapisztrán János ferences hitszónok tette a legtöbbet. Őt III. Calixtus pápa küldte Magyarországra, amikor II. Mohamed szultán hatalmas sereggel indult Nándorfehérvár ellen. Kapisztrán János magyar ferences testvéreinek tolmácsolásával oly lelkesen prédikált, hogy megmozdult a déli országrész népe, és kb. 20-30 ezer keresztes csatlakozott Hunyadihoz. A világraszóló magyar diadal mintegy 70 esztendőre vetette vissza az ország határaitól a török hódítást. Európa számára ennek emléke a déli harangszó azóta is. Európa megmenekült, a magyar hősiesség védte meg.

Ezután azonban megkezdődött a magyar történelem szomorú időszaka. A győzelmet követő napokban maga Hunyadi és Kapisztrán János is a pestisjárvány áldozata lett...

Hunyadi János utóda, Mátyás király politikai és dinasztikus tervei, valamint nagyszabású kulturális tevékenysége idején háttérbe szorult a törökellenes védekezés gondolata. Ez viszont már Mohácsot készítette elő.

Szólni illik rövid utalás formájában azokról a humanista főpapokról, akik tanulmányaikat Itáliában végezték, és a magyar kultúra mecénásai voltak. Közéjük tartozott Vitéz János köréből Bánfalvi Miklós egri prépost, Sankfalvi Antal nyitrai püspök, Váradi István és Hanthó György kalocsai érsekek. A legrokonszenvesebb a Bolognában tanult Váradi Péter, Mátyás

főkancellárja, később váradi püspök, aki tiszta lelkű főpapként sokat törődött a jobbágyokkal, a szegényekkel.

Ebben a korban a legnagyobb magyar humanista költő, Janus Pannonius (1434-1472) jórészt Vitéz Jánosnak köszönhetette iskoláztatását, műveltségét. Kinevezett pécsi püspökként nem szentelték pappá, csupán a déli végek biztonságát kellett őriznie. Első magyar lírikusunk egyházi méltóságú világi ember volt.

A magyar egyház a 15. században – főként annak vezetősége – kibogozhatatlan kötelékekkel fonódott össze az állami, a világi hatalommal. A püspöki székek betöltésénél döntő szerepet játszott a származás. E században 22 főúri származású püspökről tudunk, akik a királynak tett szolgálat fejében nyerték el tisztségüket. Közülük sokan csak a kinevezés után évek múlva szenteltették fel magukat. A főpapok elvilágiasodásának, a központi hatalom meggyengülésének, az ország általános romlásának jele volt a Bakócz Tamás esztergomi érsek által meghirdetett keresztes hadjárat, amelyből véres parasztháború, majd súlyos megtorlás következett 1514-ben. A pusztulást II. Szulejmán újabb hadjárata hozta a mohácsi síkon 1526. augusztus 29-én. A pápa pénzt küldött, sereget állított, legátusa által mindent megpróbált az ország megmentésére. Ez a segítség azonban kevésnek bizonyult.

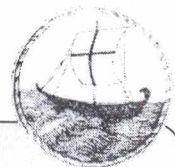
Mohácsnál megdőlt az Angliával, Franciaországgal egyenrangú magyar keresztyén állam. Az egyház pedig 2 érsek, 5 püspök és számos pap halála folytán súlyos veszteségeket szenvedett...

– Mit köszönhet hazánk a keresztyénségnek 1526-ig?

Alig beszélhetünk valamiféle köszönetről. A történelmi események logikája arra a következtetésre juttat, hogy a magyarság és a keresztyénség sorsa, élete egyféle szimbiózist, szétválaszthatatlan együttélést jelentett. Ez folytatódott a 16. századtól a 20. század derekáig. Vajon megmarad-e a ránk köszöntő 21. században is?

Isten kegyelme erősítse ebben hitünket, reményünket!

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

2000. március 21. – 2000. április 20.

Változatlanul sokat foglalkoznak az európai és az észak-amerikai egyházi híradások az Evangélikus Világszövetség és a Vatikán Közös Nyilatkozatának ökumenikus visszhangjával. Ebben a számban az USA két legismertebb egyeteme, a Yale és a Berkeley által rendezett, széleskörű ökumenikus tanácskozásról adunk beszámolót ebben a témakörben.

Ismertetjük a Református Világszövetség búcsúzó főtítkárának értékelését a Világszövetség vezetésében bekövetkezett változások jelentőségéről. Emellett részletesen szólunk II. János Pál pápa eddigi legnagyobb jelentőségű, ökumenikus szempontból is rendkívül jelentős millenniumi zarándokútjának eseményeiről a Szentföldön.

A világ egyházaiból érkezett újabb hírek közül kiemeljük a brit és a lengyel katolikus egyház bűnbánó nyilatkozatát a múltban elkövetett vétkekért, tragikus és véres események hírét Észak-Nigériából, valamint a világméretű egyházi segélyakciók megindulásáról a dél-afrikai természeti katasztrófák több millió szenvedő áldozatáért, elsősorban Mozambik és Madagaszkár területén.

(A híranyag lezárása: 2000. április 20.)

EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EVANGÉLIKUS VILÁGSZÖVETSÉG

(Ökumenikus egyetemi tanácskozás a Közös Nyilatkozatról Észak-Amerikában)

A Vatikán és az Evangélikus Világszövetség Közös Nyilatkozata növekvő világviszhangjának egyik tanújele az a tudományos teológiai szimpózium, amelyet az Amerikai Egyesült Államok két ismert egyetemének teológiai karai (Divinity School - Yale és Berkeley) rendeztek meg Havenben (Connecticut).

A február 4-6. között megrendezett tanácskozáson a két egyetemi intézmény professzorai és hallgatói mellett nagy számban voltak jelen anglikán, református, római katolikus és evangélikus teológusok és egyházi vezetők is az USA és Európa államaiból. A szimpó-

zium fő témája a Közös Nyilatkozat ökumenikus jelentősége volt az ökumené világában.

Dr. Christian Krause püspök, az Evangélikus Világszövetség német elnöke beszámolójában kiemeli: a két neves amerikai egyetem teológiai professzorai előadásaikban hangsúlyozták, hogy ez a történelmi dokumentum az első ünnepélyes teológiai konszenzus nyilatkozat négyszáz év óta a két egyház között. Mégpedig egy olyan centrális kérdésben, amelynek eltérő értelmezése az egyik fő oka volt a 16. században bekövetkezett nyugati egyházszakadásnak.

Dr. William Franklin, a Berkeley egyetem teológiai dékánja szerint a Közös Nyilatkozat rendkívüli teológiai jelentőségét egyfelől az adja meg, hogy az eddigi számos regionális teológiai dialógus eredményei mellett világméretű teológiai konszenzust jelez két egyház között egy alapvető teológiai kérdésben, másfelől pedig alkalmat ad egyetemek teológiai karainak arra, hogy „új fórumai legyenek az ökumenikus elkötelezett-

ségnek” a világméretű ökumenikus mozgalomban.

(LWI de)

REFORMÁTUS VILÁGSZÖVETSÉG

(Fontos örségváltás a Világszövetség vezetésében)

Előzőleg (X/10. szám) már hírt adtunk a Világszövetség élén bekövetkezett jelentős személyi változásokról. Arról, hogy az 1997-ben Debrecenben tartott legutóbbi világgyűlés *Dr. Choan-Song dél-koreai* teológiai professzort választotta meg a Világszövetség új elnökévé. Majd arról, hogy a Végrehajtó Bizottság 1999 júliusában *Dr. Setri Nyomuganai* lelkész (Összafrikai Egyházi Konferencia) hívta meg a genfi főtítkári tisztségre.

A világszövetség hosszú időn át szolgáló genfi főtitéra a 2000. év januárjában átadta tisztségét az új főtítkárnak, és egyúttal búcsúlevelet intézett a tageszínházhoz. *Dr. Milan Opočensky* – visszatérve prágai teológiai tanári munkájához

– levelében megállapítja: „A Református Világszövetség ezután nem kizárólag az északi hemiszféra felé orientálódik, mert ma már világméretű szervezet. S ez olyan fejlődés, amely Végrehajtó Bizottsága és a genfi munkatársi kar összetételében is tükröződik.”

Kiemeli a volt főtitkár az RVSZ eddigi teológiai iránya folytatásának a fontosságát is: „Azt remélem, hogy a debreceni nagygyűlésen történt elhívatásunk a *világméretű igazságosságra* Isten teremtet világában és a gazdasági életben továbbra is előjogot kap, és a Világszövetség programja ezen a területen tovább bővül. De éppen így szükségünk van arra is, hogy *elmélyítsük bibliai és teológiai gondolkodásunkat, és újjáformáljuk spirituális életünket.*”

(Ref. Kirchenzeitung – Update)

VATIKÁN

(II. János Pál millenniumi zarándokútja
a Szentföldön)

Általános értékelés szerint *II. János Pál* pápa millenniumi zárandokútja a Szentföldön nemcsak a jubileumi szent év csúcspontja, hanem egyúttal a legfontosabb út is volt több mint két évtizedes külföldi, főpásztori látogatásai között. A hatvanas évek elején mint lengyel főpap már járt a keresztyénség legszentebb helyein. Most azonban minden lépését a világ fokozott figyelme kísérte. De milliók aggodalma is, hiszen a súlyos merényletet átélt és Parkinson-kórban szenvedő, idős pápa zsúfolt programja a legnehezebb testi-lelki próbatételt is jelentette számára.

A Szentföldön tett hatnapos körutat közvetlenül megelőzte az *Egyiptomban és Jordániában* tett látogatás, amelyről előző számunkban adtunk hírt. Jordániából, a Jordán partja mellől, március 21-én érkezett Izrael állam területére, és március 26-án repült vissza Rómába.

A *Szentföld* ma két nép – a zsidóság és a palesztinok – közötti súlyos, sokszor véres politikai-katonai küzdelmek színtere. Ugyanakkor három világvallás számára is a legszentebb hely. Ez a kis földdarab a zsidóságnak az „ígéret földje”, Izrael állama. A kereszténységnek Jézus, Isten Fia megtestesülésének, kereszthalálának és feltámadásának a megszentelt helye a földi világban. De ugyanakkor az arab világban élők számára is megszentelt zarándokhely. Érthető ezért, hogy em-

berek millióinak és a nemzetközi médiának a feszült figyelme kísérte a pápa minden lépését és minden szavát a fárasztó út alatt.

II. János Pál zarándokútja követte *Jézus földi életének eseményeit. A Jordán-nál* tett rövid látogatást követően, Izrael területére lépve első útja *Betlehembe* vezetett. Fölkereste a Szent Születés templomát, térdre borulva imádkozott a Jézus születése helyét jelző ezüst csillag előtt a kis sziklakápolnában. Találkozott ezt követően a palesztin vezetőkkel is, mivel Betlehem a leendő palesztin állam területe, és palesztin közigazgatás alatt áll. Visszatérve *Jeruzsálembe*, majd onnan *Galileába* utazva fölkereste Jézus életének megszentelt helyeit. Názáretben az Angyali Üdvözlés székesegyházában, majd a *Hegyi beszéd* színhelyén, a Galileai tó partján tartott százezrek által látogatott istentiszteleti szolgálatokat.

Március 25-én, újra Jeruzsálemben, a keresztyénség, a zsidóság és az iszlám három legszentebb helyét kereste föl. A *Szent Sír templomában*, amely a Golgota szikláira és Jézus teste sírhelyére épült, térdre borulva imádkozott a kis szikla-üregben, amely az ősi tradíció szerint Jézus sírhelye volt. Rövid látogatást tett a templom-hegyen, az iszlám szent helyén, az *Al-Aksza* mecsetben. És ezen a búcsúzó napon kereste föl a zsidóság legszentebb helyét is, a 70-ben a rómaiak által lerombolt templom falmaradványát, a *Sírató Falat*. Fejet hajtva imádkozott, és egy kis papírdarabra írt imádságot helyezett el a megszentelt rom egy kis üregében.

A legnagyobb figyelem talán mégis a közvetlenül Jeruzsálemben érkezése után, a Holocaust hatmillió zsidó áldozata emlékhelyén, a *Jad Vashemben* tett látogatását kísérte. Csendes, néma imádság után a pápa kijelentette az örök-égő-láng előtt: „Megrendülten imádkozom azért, hogy gyászunk amiatt a tragédia miatt, amelyet a zsidó nép szenvedett el a 20. században, *új viszonyhoz vezessen el a keresztyének és a zsidók között.* Építsünk új jövőt, amely nem ismer többé zsidóellenes érzéseket a keresztyének és keresztyénellenes érzéseket a zsidók között, hanem kölcsönös tiszteletet egymás iránt, akik az Urat, a Teremtőt imádják, és úgy tekintenek Ábrahámra, mint közös ősatvánkra a hitben.”

A szentföldi látogatás napjaiban a pápa találkozott az ott élő zsidóság és iszlám vezetőivel. Külön ökumenikus találkozóra került sor a legfőbb római katoli-

kus, keleti és görög ortodox, valamint protestáns egyházak vezetőivel is. Az *ökumenikus találkozás* során a pápa kijelentette: „Csak egymással kiengesztelődve” tudnak a keresztyének segíteni abban, hogy együtt legyőzhessék megoszlásukat és szakadásaik megbotránkoztató hatását a társadalomban, és hogy Jeruzsálem valóban a „béke városa” lehessen az annyi háborút, vérontást látott Szentföldön.

(ENI- epd- w)

EURÓPAI EGYHÁZAK
KONFERENCIÁJA

*Az Európai Unió jövője és Európa egy-
házai*

Március 21-én megtörtént az első hivatalos találkozás *Romano Prodi*, az Európai Unió Bizottságának elnöke és az Európai Egyházak Konferenciája Egyház és Társadalom Bizottságának delegációja között. A találkozó fő témája ez volt: *milyen segítő szerepe lehet Európa egyházainak az Unió bővítésében és a kontinensen megindult egyesülési folyamatban hosszabb távon is?*

Mindkét fél egyetértett abban, hogy Európa egyházai három vonatkozásban adhatnak segítséget: 1. a bővítési folyamat során Európa déli és keleti országai irányában, 2. a „balkáni tűzfészek” megbékítésében, elsősorban az egymással szembenálló etnikumok, népcsoportok egymás iránti belső kiengesztelődésében, végül 3. az alapvető emberi jogok európai egyezményének kidolgozásában. Keith Jenkins, az EKE Egyház és Társadalom Bizottságának igazgatója szerint az egyházak elsőrendű feladata az, hogy Európa politikai és gazdasági vezetőinek figyelmét fáradhatatlanul fölhívják arra: az információk rohamos fejlődése és a globális gazdasági növekedés által fölvetett új emberi problémák a társadalomban csak az „emberi dimenzió” belső kérdésein keresztül oldhatók meg.

(ENI)

A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

(Műholdas evangélizáció)

A „Pro Christo 2000” műholdas evangélizációja márciusban Európának mintegy 1200 városában és 3000 protestáns gyülekezetében került televíziós

láncon keresztül közvetítésre. Az egyidejű fordítás munkáját 40 tolmács végezte. Hét estén keresztül szólt – főleg fiatalokhoz – Isten életújító, ébresztő igéje ezen az újszerű, határok nélküli ígéhirdető szolgálaton keresztül, amelyet *Ulrich Parzany*, a Német Keresztény Ifjúsági Egyesület főtitkára végzett.

Az egyidőben egész Európában – így hazánkban, Lengyelországban, Szlovákiában és a volt Jugoszlávia egész területén is – megszólaló ígéhirdetés a szervezők szerint az a célt is szolgálta, hogy „lerontsa a falakat a fejekben és a szívekben”, amelyek Európa népeit ma még elválasztják egymástól.

(epd-w)

(A Scientology-mozgalom szervezkedése Európában)

Az egyházak szekta-szakértői Európa számos országában kinyilvánították aggodalmukat az Észak-Amerikában hódító útjára indult, magát egyháznak nevező, de valójában világi befolyásra és hatalomra törő Scientology-szekta terjeszkedése és alkalmazott módszerei miatt.

Stephen Kent ismert kanadai szekta-szakember szerint a Scientology mögött valójában gazdasági-hatalmi érdekek állnak, amelyet erős gazdasági-politikai körök támogatnak Észak-Amerikából.

(epd-w)

(Az EKD elnöke az ökumenikus „egységről a különbözőségben”)

Manfred Kock, a Németországi Protestáns Egyházszövetség (EKD) Tanácsának elnöke a 2003-ra tervezett első protestáns-katolikus közös Egyházi Napok előkészítése során, a közeledés jeleként *további ökumenikus lépések* megtételére hívta föl a római katolikusokat.

Javasolta többek között, hogy a vegyes házasságban élő protestáns házaspár mint „ökumenikus vendég” részt vehessen a római katolikus eucharistiában. Ugyanakkor a házastársával protestáns istentiszteleten való részvétel legyen *érvényes* a római katolikus egyházi gyakorlatban is. „Arról van szó, hogy a hívők az egyházban akkor is otthon lehessenek, ha átlépik a felekezeti határokat” – mondta a 27 millió német protestáns lelki vezetője.

(epd-w)

(Eberhard Bethge halálára)

Márciusban, 90 éves korában meghalt az a német teológus, aki a nagy mártír te-

ológus, *Dietrich Bonhoeffer* hatalmas teológiai életművét hozzáférhetővé tette a világ egyházai számára.

Bethge 1935-ben került az akkor Bonhoeffer által vezetett „Prediger-Seminar” Finkenwalde körébe, majd Bonhoeffer barátjaként a Hitvalló Egyház tagjai közé. Bonhoeffernek a koncentrációs táborban történt kivégzése után egész életét a nagy teológus művei kiadásának és ismertetésének szentelte. Különösen is ismertté vált a világ teológiai irodalmában több mint ezeroldalas, hatalmas Bonhoeffer-életrajzán keresztül.

(epd-w)

NAGY-BRITANNIA

(A római katolikus püspöki kar bűnbánó nyilatkozata a holocaust ügyében)

Anglia és Wales katolikus püspöki kara nyilvános bűnvallást tartott azért, hogy sem az egyházi vezetők, sem az egyház tagjai nem léptek föl bátran és határozottan tiltakozásukkal az európai zsidóság millióinak elhurcolása és megsemmisítése ellen a II. világháború idején. A püspöki kar nyilatkozata szerint ennek egyik fő oka az volt, hogy tévesen magyarázták az Újszövetséget, és ezért hallgattak a tiltakozás helyett a világháború éveiben.

(epd-w)

SVÁJC

(„Bogsch Árpád” ENSZ-székház Genfben)

Sokaknak itthon is, de különösen a Genfben élő magyarok szívét megdobogtatta az a hír, hogy az Egyesült Nemzetek genfi központja közelében a Nemzetek Terén álló 19 emeletes, halványkék üvegpalatát, az ENSZ Szellemi Tulajdon Világszervezete (WIPO) székházát, annak első vezetőjéről, egy magyar emberről nevezték el.

Dr. Bogsch Árpád volt ugyanis ennek az 1973-ban alakult, fontos ENSZ-világszervezetnek az első és legfőbb vezetője egészen 1997-ig, nyugalomba vonulásáig. Akik személyesen is ismertük, mindig érezhettük, milyen büszke volt arra, hogy fiatalon a *Fasori Evangélikus Gimnáziumban* tanulhatott több Nobel-díjjal együtt. Hosszú időn keresztül volt a svájci Fasori Magyar Egyesület elnöke, és nagyon sokat tett a nemzetközi megmozdulásban is azért, hogy a híres gimnázium újra evangélikus gimnáziummá

lehesse a nyolcvanas évek végén. Részt vett az épület újra gimnáziummá alakításának sokmillió külföldi támogatásában is a Fasori Magyar Egyesületen keresztül. Ő volt egyébként az a magyar ember is, aki eddig a legmagasabb vezető tisztséget töltötte be hosszú időn keresztül az Egyesült Nemzetek Szervezetében.

(Erős Vár)

LENGYELORSZÁG

(Közös ökumenikus bűnvallás a múlt bűneiért az ezeréves lengyel államiság ünnepe)

Eddig egyedülálló ökumenikus esemény kísért Lengyelországban, a *Gniezo* városában tartott nagy ünnepséget a lengyel államiság ezeréves fennállása alkalmából. A március 12-én, böjt első vasárnapján a város székesegyházában ünnepelték az évfordulót, a lengyel, litván, magyar, német és szlovák államfők és a lengyel egyházak vezetői jelenlétében.

A római katolikus székesegyházban tartott ökumenikus ünnepi istentiszteleten, amely egybeesett a pápa ugyanezen a napon a római Szent Péter bazilikában tartott bűnvalló miséjével *Jozef Glemp* lengyel bíboros a lengyel püspöki kar nevében bűnbánatot tartott egyháza múltban elkövetett vétkeiért. „A katolikusok nagyon is gyakran megalázták felebarátaikat, és magukat kedvezőbb fénybe állították a valóságnál” – mondta a lengyel katolikusok feje a bűnvallásban. A katolikus bűnvallást követően *Jan Szarek* püspök a kisebbségi lengyel evangélikus egyház nevében kijelentette: a lengyel protestánsoknak azért kell bűnbánatot tartaniuk, mivel „lelkismeretükben megtévedve nagyon is gyakran mondták jónak a rosszat”. *Sawa* metropolita a fél milliós lengyel ortodox egyház lelki vezetője pedig bűnbánattal megvallotta, hogy az ortodox keresztyének is sokszor áldozataivá lettek egoizmusuknak és a törvénytelenségnek, amikor közömbösek maradtak azok iránt, akik szenvedtek.

Az ünnepi ökumenikus istentisztelet után *Henryk Paprocky*, a lengyel ortodox egyház szóvivője nyilatkozata szerint ez az eddig példátlan ökumenikus esemény Lengyelországban azt jelenti, hogy „a 2000. esztendőnek fordulópontnak kell lennie a három keresztyén tradíció viszonyában.”

(ENI)

(Kegyetlen gyilkosság áldozata lett egy szibériai ortodox szerzetes-lelkész)

Titokzatos gyilkosság tarja izgalomban az orosz ortodox egyházat és az orosz közvéleményt. Az állami hatóságok jelentése szerint március végén Tura városkában, 3 ezer kilométerre keletre Moszkvától, megdöbbentő rituális gyilkosság történt. Egy később elfogott férfi behatolt az ortodox parókia papjának, *Grigorij szerzetesnek* a lakásába, megölte és levágott fejét a templom oltárára tette, vérével behintve az oltárt. A gyilkos azt vallotta, hogy egy Krisna-vallást követő csoport tagja. *Szergej Zurev*, a Krisna-közösség vezetője, szerint a férfi nem tartozott közéjük, hanem egy sátánista szekta követője volt. *Gregorij szerzetes* a lakosság véleménye szerint szelídlelkű pap volt, akit hívei mint gyülekezetük alapítóját nagy tiszteletben tartottak. Ivan Panev ezredes, a helyi rendőrség vezetője azt mondta, hogy a gyilkosság „városukat Istenhez térítette”, olyan megrendülést okozott. „Gregorij atya jól ismerte gyilkosát, és hosszú időn keresztül szállást is adott neki a parókian” – mondta. II. Alekszij pátriárka szerint a szerzetes-pap meggyilkolása „a szent egyház elleni támadás volt”, és kifejezte mély fájalmát a gonosztett miatt.

(ENI)

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

(Ruth Sovik halála)

Minneapolisban, az Amerikai Evangélikus Egyház (ELCA) egyik központjában meghalt *Ruth Sovik*, a genfi ökumenikus világszervezetek egyik ismert női vezetője. *Dr. Arne Sovikkal*, férjével együtt eleinte sokáig Kínában végzett missziói szolgálatot. Az Egyházak Világtanácsa 1978-ban választotta meg a Világmisszió és Evangélizáció Bizottsága elnöknőjévé, majd 1985-1991 között, a genfi ökumenikus központban a Világtanács helyettes női főtitkáraként végzett szolgálatot. Férje korábban az Evangélikus Világszövetség Missziói osztályának volt az igazgatója Genfben.

(LWI-de)

MOZAMBIK

(Árvízkatasztrófák Dél-Afrikában)

A televíziós képernyőkön megrendítő jeleneteket láthatott heteken át a világ az

elsősorban *Mozambik* területét sújtó természeti katasztrófáról, a ciklonok és árvizek pusztításáról. Mozambik tragédiáját fokozta, hogy egy tizenhat éven át tartó, véres polgárháború után most százereket sújtó természeti csapást kellett Afrika egyik legszegényebb országának elszemvednie. *Christopher Mbuga*, az ország evangélikus egyházának vezetője „imádságra és anyagi segítségre” kérte a világ egyházait: „A jelenlegi helyzet azért olyan tragikus, mert minden romokban hever akkor, amikor a hosszú és véres polgárháború befejezése után a sebek gyógyulni kezdtek... A milliókat sújtó katasztrófa az országot most az abszolút szegénység peremére sodorta”.

A genfi ökumenikus szeretetszolgálat (ACT) világméretű segélyakció szervezésében vesz részt, hogy enyhítse a súlyos tragédiát a dél-afrikai országban. Hasonló, bár kisebb méretű katasztrófák voltak Madagaszkár szigetén és Zimbabwe államban is. Az egyházak segélyszervezetei az állami és a nemzetközi segélyszervezetekkel együtt mindegyik országban jelen vannak, valamint lelki segítséget adnak a dél-afrikai természeti katasztrófák enyhítésére.

(LWI-de)

NIGÉRIA

(Véres összeütközések mohamedánok és keresztyének között Észak-Nigériában)

Február végén több mint 400 halottal és templomok, lakóházak felgyújtásával,

lerombolásával járó véres összecsapások történtek a hatalmas afrikai ország északi Kaduna-tartományában. A tartomány lakosságának többsége az iszlám híve, de a keresztyének is igen jelentős számban élnek a négymillió lakosságú területen.

A véres események kirobbanásának oka az volt, hogy a tartományi kormányzat - Nigéria alkotmánya ellenére, amely teljes vallásszabadságot biztosít - kihirdette az iszlám „shariah”-törvénykezést a tartomány területén, mindenre kötelezően. Kaduna tartományi fővárosában mintegy 30 ezer keresztyén békés tüntetést szervezett az iszlám törvények bevezetése ellen. A keresztyén tüntetők tömegeit felfegyverzett, fanatikus iszlám csoportok támadták meg, embereket öltek meg, templomokat és lakóházakat gyújtottak föl.

A négy napig tartó vallási összetűzések során, a 400 halott és a pusztítás látán, 200 ezer ember menekült el otthonából a tartományban. Összesen 36 keresztyén templomot égettek föl. Végül is a központi kormány katonái fűkeztek meg a vérontást, és 500 fanatikusot fogtak el.

A keresztyén egyházak vezetői, de maga az Iszlám Nemzeti Ifjúsági Szervezet is elítélte a vallási összecsapásokat. *Obasanjo*, Nigéria elnöke, aki keresztyén, és akit hosszantartó katonai uralom után tavaly választottak meg, élesen elítélte a tartományban kitört „vallásháborút” és a „shariah” erőszakos bevezetési kísérletét.

(ENI)

Emlékezet és kiengesztelődés

II. János Pál bocsánatkérése a múlt bűneiért és a Nemzetközi Teológiai Bizottság dokumentuma

Nagybőjt elején II. János Pál pápa a római Szent Péter bazilikában egy eukharisztikus liturgia során páratlan értékű gesztust tett. A keresztények közösségét arra hívta, hogy elismerjék a századok folyamán elkövetett bűnöket. Egyúttal azt is kifejezte, hogy mi is bocsássunk meg azoknak, akik bennünket megsértettek. A pápa már több alkalommal kifejezte a megtérésnek olyan szükségességét, mely a kiengesztelődés és a bűnök megváltásának igényéből fakad. Ez a szertartás tehát az igazság hosszú folyamatának az eredménye. Az egyház olyan példát mutatott, melyet nem mindig tettek meg más kormányok, intézmények, társadalmi vagy politikai csoportok. Az igeliturgia végén a pápa beszédet intézett, amellyel bevezette a hívek egyetemes könyörgéseit, melyek a bűnök bevallását és a bocsánatkérést tartalmazták. Bernini impozáns baldachinja alatt a Római Kúria hét felelős vezetője egymás után fogalmazta meg az imaszándékot, melyet a pápa szavai zártak le. Ezek után a pápa megcsókolta a keresztet, s ezzel egy időben meggyújtották a hétágú gyertyatartó egy-egy gyertyáját a bocsánatkéréseket követően.

A március 12-i bűnbánati szertartás teljes szövege

„Irgalmas szívért esdeklünk!”

Pápa

Kedves Testvéreim, forduljunk bizalommal Atyánkhoz, aki irgalmas szívű és türelmes, könyörülettel, hűséggel és szeretettel teljes. Kérjük, fogadja el népének megbánását, azt, hogy alázatos szívvel beismeri vétkeit, és irgalmazzon nekünk!

1. Általános bűnbevallás

Bernardin Gantin bíboros

Imádkozunk, hogy bűnbevallásunkat, és bűnbánatunkat a Szentlélek sugallja. Fájdalmunk őszinte és mély legyen. Alázatos szívvel tekintsünk a múlt vétkeire, tisztítsuk meg emlékeztünket! Mindez vezessen minket a valódi megtérés útjára.

Szentatya

Urunk, Istenünk, te Fiad vérével szentelted meg zarándok-útját járó egyházadat. Jól tudod, hogy minden időben voltak az egyháznak olyan tagjai, akik életszentségtől sugároztak és olyanok is, akik engedetlenek voltak, megvallott hitük és a szent Evangélium ellen cselekedtek. Te, aki mindig hűséges vagy, akkor is, amikor mi hűtlenek vagyunk, bocsásd meg vétkeinket, és engedd, hogy hiteles tanúid legyünk az emberek között.

2. Az igazság szolgálatában elkövetett bűnök megváltása

Joseph Ratzinger bíboros

Könyörögjünk, hogy mindenki belássa közülünk, hogy az egyház képviselői, a hit és erkölcs nevében, az igazság megőrzésének védelmében olyan módszereket is alkalmaztak, amelyek nem felelnek meg az Evangélium szellemének. Segíts minket, hogy követni tudjuk Jézus Krisztust, aki szelíd és alázatos szívű.

Szentatya

Urunk, minden ember Istene! A történelem során voltak idők, amikor az emberek a türelmetlenség módszeréhez folyamodtak. Nem követték a szeretet parancsát, és így eltorzították jegyesednek, az egyháznak az arcát. Irgalmazz bűnös gyermekeidnek, fogadd el szándékunkat, hogy az igazságot a szelíd szeretet szellemében szolgáljuk, abban a tudatban, hogy az igazság, csak magának az igazságnak az erejével győzhet meg bennünket.

3. Az Egyház egysége ellen elkövetett bűnök megváltása

Roger Etchegaray bíboros

Könyörögjünk! Add, Urunk, hogy a Krisztus Misztikus Teste, vagyis az Egyház egysége elleni véték és a testvéri szeretet megsértése terén elkövetett bűnök beismerése egyenges- se a keresztények kiengesztelődéséhez vezető utat.

Pápa

Irgalmas Atyánk! Szenvedésének estéjén Szent Fiad azt kérte, hogy mindazok, akik hisznek, egyek legyenek őbenne. Ám a keresztények nem teljesítették kívánságát. Ellentéteket és viszályokat szítottak. Elítélték egymást, és harcoltak egymás ellen. Irgalmadért esdeklünk, és kérünk, adj nekünk bűnbánó szívet, hogy a keresztények kiengesztelődjenek egymással, Benned. Egy testben és lélekben egyesülve újra átélhessék a teljes egység boldogságát.

4. A zsidó néppel szemben elkövetett vétkek megváltása

Idris Cassidy bíboros

Gondoljunk azokra a szenvedésekre is, amelyeket Izrael népének kellett elviselnie a történelem során. Segíts, hogy mindazok, akik a szövetség népe ellen cselekedtek, felismerjék ezt a vétküket, és megtisztítsák szívüket!

Szentatya

Istenünk, Atyánk, Te kiválasztottad Ábrahámot és utódait,

hogy nevedet megismertessék a népek előtt. Mélységesen elszomorítanak bennünket mindazoknak a vétkei, akik a történelem során a zsidó nép fiait és leányait szenvedni hagyták. Bocsánatot kérünk, és minden erőnkkel azon leszünk, hogy valódi testvériséget alakítsunk ki a szövetség népével, a zsidó néppel.

5. A szeretet, a béke, a népek jogai, a kultúrák és vallások ellen elkövetett bűnök megvallása

Stefan Fumio Hamao érsek

Engedd, hogy Jézusra tekintsünk, aki a mi Urunk és Békeségünk. Add, hogy a keresztények képesek legyenek annak felismerésére és megbánására, amit szavakkal és tettekkel vétkeztek. Néha a büszkeség és a gyűlölet vezeti őket, uralkodni akarnak másokon, ellenségesek a más vallásokhoz tartozókkal, ellenségesek azokkal a társadalmi csoportokkal szemben, akik gyengébbek náluk, például a bevándorlókkal vagy a cigányokkal szemben.

Szentatyá

Világ Ura, aki minden ember Atyja vagy! Szent Fiad által arra kértél bennünket, hogy szeressük ellenségeinket, azokkal is jót tegyünk, akik gyűlölnék bennünket, és azokért is imádkozunk, akik üldöznek bennünket. És a keresztények mégis sokszor, az Evangélium szellemét figyelmen kívül hagyva, az erőszak logikája szerint cselekedtek. Megsértették a népek jogait, figyelmen kívül hagyták a vallási és kulturális hagyományokat. Ajándékozz meg bennünket türelmeddel és irgalmaddal! Bocsáss meg nekünk!

6. A nők méltósága és az emberi nem ellen elkövetett bűnök megvallása

Francis Arinze bíboros

Imádkozunk azokért, akiket emberi méltóságukban sértettek meg, akiknek jogait lábbal taposták! Imádkozunk a sokszor megalázott és kisemmizett nőkért! Valljuk meg, hogy a megalázásban és kisemmizésben sokszor a keresztények is vétkesek.

Szentatyá

Urunk, Istenünk! Te az embert férfinak és nőnek teremtetted, képedre és hasonlatosságodra. Azt akartad, hogy az emberiség nagy családjában a különböző népek úgy legyenek egyek, hogy különbözőségüket is megőrizték. Mégis: sokszor nem ismerik el gyermekeid egyenlőségét. A keresztények is vétkesek abban, hogy kirekesztenek embereket, nemhez, fajhoz való hovatartozásuk, vagy éppen bőrük színe miatt megkülönböztetik őket. Bocsáss meg, és add meg a kegyelmet, hogy begyógyítsuk a sebeket, amelyek még mindig érezhetőek, hiszen csak így lehetséges, hogy mindenki gyermekednek érezze magát.

7. A személy alapvető jogai ellen elkövetett vétkek megvallása

François Xavier Nguyen Van Thuân érsek

Imádkozunk a világ minden emberéért, különösen a kiskorúakért, akik különböző visszaélések áldozatai, a szegényekért, a védtelenekért! Imádkozunk a meg nem született gyer-

mekekért, akiket megölnek az anyaméhben, vagy akiket visszaélve a tudomány rendeltetésével biotechnikai kísérletezésre használnak fel!

Szentatyá

Istenünk, Atyánk, aki mindig meghallgatod a szegények jaji kiáltását! Milyen sokszor fordult elő, hogy a keresztények sem ismertek fel Téged az éhezőkben, szomjazókban, a ruhátlanokban, az üldözöttekben, a bebörtönzöttekben, a védtelenekben. Mindazokért a bűnökért bocsánatot kérünk Tőled, amelyet a keresztények követtek el, amikor igazságtalanok voltak a gazdasági életben, amikor hatalmukban elbizakodva megvetették a kicsinyeket, akik pedig különösen kedvesek Neked. Irgalmazz nekünk, és fogadd el bűnbánatunkat.

Zárókönyörgés

„Irgalmas Atyánk, a te Fiad Jézus Krisztus, élők és holtak bírója, első eljövetelekor alázatban megváltotta az emberiséget a bűntől. Amikor majd ismét eljön, számon kéri vétkeinket. Add meg nekünk, atyáinknak, testvéreinknek és szolgálóknak, akik a Szentlélektől indítva teljes szívvel bűnbánatot tartunk irgalmasságodat és bűneink bocsánatát.”

A Nemzetközi Teológiai Bizottság dokumentuma a megbékélésről

2000. március 7-én egy sajtótájékoztatón mutatták be az idézett bűnbocsánati szertartást megalapozó szentszéki dokumentumot, melyet a Nemzetközi Teológiai Bizottság dolgozott ki „Emlékezet és kiengesztelődés, az Egyház és a múlt bűnei” címmel. A két esemény szorosan összetartozik, úgy ahogy egy szárnyas oltár két táblája. Az egyik a bocsánatkérés teológiai megalapozását tárja fel, a másik pedig liturgikus szertartás keretében Isten színe előtt nyilvánosan bocsánatot kér.

Emlékezet és kiengesztelődés most az egyházon belül, lelkiismeretének történelmi dimenziójában visszhangzik. Ha térben egyre inkább közelebb kerül az emberiség egymáshoz, ami kollektív felelősségre vezet, akkor ezt a szolidaritást az időben is fel kell ismernünk. Ez az előző nemzedékekhez köt bennünket, annyival inkább, mivel a múlt soha nem szűnt meg teljesen, hanem tovább él öröklött magatartásformákban és sokszor téves elgondolásokban.

Az egyház testén sebek mutatkoznak, és fülében gyakran érzékeli a Péter tagadását jelző kakas hangját, mely gyengeségére, bűneire, hanyagságaira, mulasztásaira emlékeztet. Ezért kéri II. János Pál ebben a jubileumi évben, hogy az egyház legyen tudatában Urától kapott szentségének, és térden állva kérje fiainak a múltban és a jelenben elkövetett bűnei bocsánatát. Ez a bűnbánati magatartás azonban jóllehet nyilvános, mégsem lehet önostorozó jellegű, és még kevésbé lehetne egy erkélyen állva, könyökölve, kívülről szemlélni.

Csak akik mélyen szeretik az egyházat, képesek megérteni bocsánatkérését. Az emberek ritkán ismerik el bűneiket, sokkal inkább mások hibáira kíváncsiak. A bocsánatkérés ezért történt liturgikus keretek között, mert a liturgia az a titokzatos hely, ahol az egyház a legintenzívebben éli meg azt a kettős örömet, mely az Úr szentségéből és tagjai bocsánatkéréséből fakadt, különösen nagybőjti időben. Az igazi penitencia a de-

rú és a bensőségesség lelkületét tükrözi, és Krisztusnak az egyháza iránti abszolút és változhatatlan hűségét tanúsítja.

Ha most az egyház alázattal fordul múltja felé, ez azért történt, hogy még inkább megértse a jelent, és tudatosan lépjen be az új évezredbe. Az emlékezés kötelessége a megtérés és a megbékélés kötelességével jár együtt. Bátor és igényes felhívásnak vagyunk a tanúi, hogy a jelenből kiindulva építsük a jövőt. Ne fussunk se hátra, se előre. A „mea culpák” mellveregetései nem sokat jelentenének, ha nem folytatódna kezünknek a testvér felé való odanyújtásában, s ha nem tenné figyelmesebbé tudatunkat azért, hogy ne essünk bele újra ugyanazokba a hibákba és tévedésekbe.

E jubileumi év nagybőjtje kezdetén a pápa bocsánatot kért a katolicizmus bűneiért. *De lehet-e valójában bocsánatot kérni régmúlt vétkekért?* Kitől kell bocsánatot kérni? A Nemzetközi Teológiai Bizottság dokumentuma szinte igényli, hogy közösen, csoportos munkával olvassuk végig egy vezető segítségével, hogy felismerjük ezt a minden előzmény nélküli bocsánatkérés újdonságát. Ez a dokumentum és a pápai ünnepélyes bocsánatkérő gesztus sokkal nagyobb bánatot mutat, mint a korábbi, az ortodoxokkal, más keresztény testvéreinkkel szemben megfogalmazott bocsánatkérések. Ez a cselekedet a Szentírásban gyökerezik, de mégsem lehet pontos leírását megtalálni annak, amit II. János Pál pápa cselekedetével kifejezett. Egy olyan termékeny hagyomány példája áll előttünk, mely képes régít és újat egyaránt felmutatni (Mt 13,52). A korábbi időkben még az a kérdés is felvetődött, hogy vétkezhet-e egyáltalán a katolicizmus, de volt olyan szándék is, mely az önvádolás gesztusait akarta megsokszorozni. A pápa új területre lépett.

A Nemzetközi Teológiai Bizottság kialakulása

A Nemzetközi Teológiai Bizottságot 1969-ben VI. Pál pápa hozta létre a zsinaton résztvevő püspökök kezdeményezésére, akik kifejezték reményüket a zsinaton olyannyira észlelhető, a tanítóhivatal és a teológusok közötti eredményes munka folytatása érdekében. A zsinat mintegy intézményesítette a folyamatos teológiai munkának ezt a lehetőségét, melyben a magiszterium és a világ teológusai kölcsönös és őszinte figyelmet tanúsítottak egymás iránt. A 30 tagból álló testület tagjait, a különböző püspöki konferenciák javaslatára öt évre a pápa nevezi ki, és ezt egy következő öt évre meg lehet hosszabbítani. Jelenleg a hatodik mandátumi időt töltik a bizottságban lévő teológusok, akik a világ minden tájáról képviselik a teológia tudományát. Ez a bizottság kutatásaiban szabad, a *Hittani Kongregáció* prefektusa irányítja mint moderátor, és szabadon választják a tanulmányozandó témákat is. Előfordul azonban, hogy a világban szerte élő püspökök javaslatot tesznek egy bizonyos téma kidolgozására. Ebben az esetben a teológusok voltak a kezdeményezők. Ismerve a szentatyá nyilvános bocsánatkérő szándékát, szükségét érezték e gesztus teológiai jelentősége kifejtésének.

A dokumentum felosztása

Egy előzetes megjegyzést és bevezetést követően az első fejezet a probléma megfogalmazását a *múlt és jelen feltárásával* mutatja be. Itt kiemelt helyet kap a II. Vatikáni Zsinat előtti időszak és a Zsinat tanítása. Külön pont tárgyalja II. János Pál

bocsánatkéréseit, aki pontifikátusa alatt összesen 94-szer tette meg ezt a páratlan gesztust. Az első fejezet végén szerepelnek azok a *tudatosan felvetett kérdések*, melyek megvilágítják a bocsánatkérés lényegét. A *második fejezet* bibliai megközelítésben az Ószövetség és az Újszövetség tanítása alapján mutatja be a bűnbocsánat *szentírási gyökereit*. Itt tér ki a dokumentum a bibliai Jubileum (Jóbel év) törvényére és annak aktualizására, mivel ebből adódik a párhuzam a jelen bocsánatkéréséhez. A *harmadik fejezet* teológiai alapot ad a *gye* *titká* *ból*, szentségéből kiindulva a folytonos megújulás szükségességét. A *negyedik fejezet* történelmi és teológiai értékelést ad, majd az *ötödik* az etikai megfontolások során vizsgálja a keresztények megosztottságát és az igazság érvényesítését. Külön pont foglalkozik a keresztények és a zsidók sajátos helyzetével, majd kiemeli az egyház felelősségét a jelen bajaiért. A *hatodik fejezet* pasztorális és missziós távlatokba nyitja meg a bocsánatkérés jelentőségét.

A pápai gesztus megvilágítása

A bocsánatkérést három szempont világíthatja meg a legjobban. Az első a *katolikus liturgiában* a szentmise elején lévő hasonló gesztus, mely ősidők óta az egyház életéhez tartozott. A sajtó *meaculpáról* beszél. Ez azonban a liturgikus imádságot idézi, a Confiteor-t, mely minden nap a liturgikus ünneplés kezdetét jelenti. A pápa, a papok és a laikusok mindannyian személyesen megvallják Isten előtt, testvéreik és nővéreik jelenlétében, hogy vétkeztek, sőt hogy nagy vétket követtek el. Ebben az esetben rendkívül fontos az „én”, jóllehet a jelenlévő tagokkal együtt mindenki a maga énjét említi, mondván, hogy én vétkeztem. Ebben egy sajátos egyházkép rajzolódik ki, mégpedig a II. Vatikáni Zsinat „Lumen gentium” konstitúciójának a tanítása: „Az egyház, mely bűnösöket foglal magába, egyszerre szent is és folyamatos megtisztulásra is szorul, a bűnbánatnak és a megújulásnak útját járja szüntelen”. Ez a zsinati egyházkép, mely az egyház liturgiájában minden nap jelen van, abból az evangéliumi példabeszédből származik, ahol a konkoly és a búza együtt növekszik, valamint a háló hasonlatból, mely mindenféle halat, jót-rosszat összefog. Az Egyház a maga történelme során újra meg újra önmagára talált ebben a példabeszédben. Nemcsak szent az Egyház. Az Úr Egyháza, aki azért jött, hogy megkeresse a bűnösöket, tudatosan együtt étkezett velük, nem lehet a bűn valóságán kívüli egyház, hanem olyan, amelyben a konkoly és a búza és mindenféle hal megtalálható. A bűnvallo-más, mely személyes és közösségi, egyúttal a közös kiengesztelődés keresése.

A megbékélés másik modelljét a *bűnbánati zsolttárok* mutatják meg, főképpen ott, ahol Izrael szenvedése és nyomorúsága mélypontján bevallja történelmi bűneit. Megvallja atyái bűneit és a történelem kezdetétől fogva folyamatos lázadásait egészen a jelen pillanatig. Ez a fajta *meaculpa* II. János Pál gesztusához mérhető, mely olyan bűnökért kért bocsánatot, melyeket a múltban követtek el. Amikor Izrael így imádkozik, nem mások megítéléséért teszi, hanem azért, hogy a saját helyzetét ismerje fel a bűnök történetében, és felkészüljön a megtérésre és a megbocsátásra. A keresztények mindig is együtt imádkozták Izraellel ezeket a zsolttárok, és hasonló megértésre jutottak, vagyis ahhoz, hogy történetünk hasonló ahhoz, amire a zsolttárok utalnak: a lázadás, a bűnök, a hiányosságok történelmére, és hogy mi is megvalljuk ezeket, nem azért,

hogy másokat elítéljünk, hanem hogy önmagunkat megismerjük, s ezáltal megnyíljunk az emlékezet megtisztítása és egy igazi megújulás előtt.

A harmadik szempont, mely hozzásegít a Nemzetközi Teológiai Bizottság dokumentumának megértéséhez, a Jelenések könyvében olvasható *hét figyelmeztetés a hét egyházhoz*, melyek minden kor helyi és egyetemes egyháza számára a szükséges próféta figyelmeztetés mintái. Hasonló módon szólt VI. Hadrián pápa az Egyház mulasztásairól, Antonio Rosmini az egyház öt sebérl.

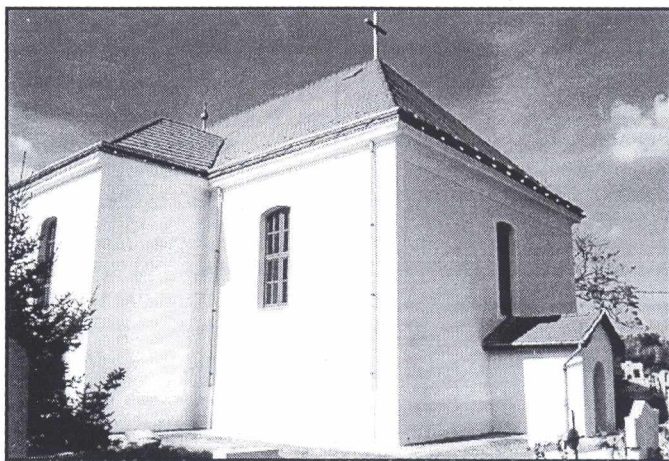
Felismerhető azonban egy folyamatos *meaculpa* az egyház életében, ezért nincs olyan rendkívüli újdonság a pápai magatartásban. Ugyanakkor a modern kor kezdetén valami gyökeresen megváltozott. Amikor a protestantizmus egy új egyháztörténetet teremtett, azért, hogy kimutassa, hogy a katolikus egyház nem csak bűnökkel szennyes, hanem teljesen megromlott, és már nem Krisztus Egyháza, hanem ellenkezőleg az Antikrisztus eszköze. Tehát olyannyira megromlott, hogy többé már nem Egyház, hanem anti-Egyház. Ettől kezdve valami átalakult, és szükségszerűen egy olyan katolikus történetírás született, mely szembehelyezkedett az előzővel, hogy kimutassa, hogy a letagadhatatlan bűnök ellenére, mely mindenki számára evidens volt, a katolikus egyház mégis Krisztus Egyháza marad, és továbbra is a szentek egyháza és szent egyház. Ettől a pillanattól kezdve a két történetírás közötti szembenállásból jött létre a *katolikus apologetika* azért, hogy kimutassa az egyház szentségét, csökkentve az egyház bűneinek megvallását. A felvilágosodás századával csak növekedtek a vádak Voltaire „tapossátok el a gyalázatot” kijelentésétől egészen Nietzsche állításáig, mely a katolikus egyházat egyenesen az emberiség és a haladás ellenségeként jellemezte. Így növekedtek szinte mitológiává az egyház bűnei, s a keresztes háborúk, az inkvizíció, a boszorkányüldözés mind az egyház abszolút negatív látását eredményezte, mindannak ellenére, hogy az egyház szinte kényszerítve érezte magát e negatív szempontokkal szemben, hogy kimutassa, továbbra is az üdvösség és a jó, nem pedig az emberiség romlásának eszköze.

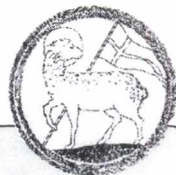
Ma egy egészen új helyzetben vagyunk, nagyobb szabadsággal fordulhat az egyház a bűnök bevallásához, és hívhat másokat is hasonló cselekedetre. Vagyis egy mély megbéké-

lésre. Az elmúlt évszázadokban tanúi lehettünk az ateizmus pusztító hatásának, mely az embert tette tönkre. Ebben a helyzetben vetődik fel a kérdés: „Hol vagyunk? Ki ment meg bennünket?” Alázattal, őszintén és egy új bizalommal kell megvallani bűneinket és felismerni Isten ajándékának nagyságát.

A kiengesztelődés elmélyítése

A Teológiai Bizottság dokumentumát további három gondolat hatja át. Ezek közül kiemelkedő szükségszerűen a *múlt bűneinek megvallása*, mely nélkül nem tudjuk megérteni jelen helyzetünket. Az egyház nem akar ítélőbíróként fellépni a korábbi nemzedékekkel szemben. Az egyház nem élhet arrogáns módon a jelenben, magát bűntől mentesnek gondolva, ezért a bűnök megbánása a *jelen bűneinek megbánását* is magában foglalja, és lehetővé teszi lelkiismeretünk megnyílását a megtérés útja felé. A második feltétel a bűnbocsánat kinyilvánítása során az *igazság szolgálata*. Ez azt jelenti, hogy nem szabad letagadni az egyház által elkövetett bűnöket, sem hamis alázattal az el nem követett bűnöket, vagy amelyekre még nincs történeti bizonyosság, magára venni. Egy utolsó kritérium lehet az ágostoni kijelentés, hogy a keresztyén bűnbevallást (*confessio peccati*) mindig az istendicséret (*confessio laudis*) követi. Őszinte lelkiismeretvizsgálattal elismerjük, hogy sok rosszat tettünk, ahogy ez minden nemzedék életében megtörténik, de azt is látjuk, hogy Isten bűnei ellenére megtisztítja és megújítja az egyházát, és mint törekeny cseréppel nagy dolgokat hajt végre. Paradox módon az elmúlt két évszázadban az ateizmus csapásai révén olyan új szerzetescsaládok és laikus mozgalmak jöttek létre, melyek nagy segítséget adtak a nevelésben, a szociális szektorban, a szegények és a gyengék melletti kiállással, valamint a betegek és a szenvedők gondozásával. Az őszinteség hiánya lenne, ha csak a bűnt látnánk meg és a jót nem, amit Isten a hívőkön keresztül vétkeik ellenére végbevitt. Az egyházatya ezt a valóságot az Énekek éneke könyvének jegyesével mutatták be, aki így szól: „Bár bűnök szennyeznek be, de mégis szép vagyok”. Az egyház nyíltan és bizalommal bevallhatja a múlt bűneit, tudva, hogy a rossz nem rombolta le teljesen, s hogy az Úr hatalmasabb, aki őt megújítja, hogy Isten jótetteinek eszköze legyen korunkban is.

Bácskai Magdolna

Feladataink a ránk bízottak között^{*}

Mielőtt a feladatainkról beszélgetnénk, először néhány gondolat a ránk bízottakról, a helyes életvezetésről nyugdíjkorhatár után.

A nyugdíjas ember életvezetését alapvetően három tényező alakítja:

- a megváltozott anyagi helyzet
- a megváltozott társadalmi helyzet
- a rendszerint romló egészségi állapot.

A lehetőségeket figyelembevevő, optimális megoldást *csak kevesen tudják egyedül megvalósítani.*

Az alábbiakban összefoglalom a nyugdíjkorhatár utáni helyes életvezetés jellemzőit:

I. Az emberi életminőséget meghatározó összetevők

1. egészség
2. pszichés stabilitás
3. anyagi stabilitás érzése
4. tenni-alkotni vágyás
5. hasznosság érzése

II. A nyugdíjkorhatár után lévő személyek lehetséges életformái:

1. volt aktív tevékenységét maradéktalanul ellátni képes (irányítás, idegenekkel való együttműködés is),
2. volt aktív tevékenységét csak ismert személyek között, ismert környezetben tudja végezni,
3. családi környezetben felvetődő feladatok megoldásában korábbi képességei szerint vesz részt (pl. házkörüli munka, bevásárlás, unokák felügyelete)
4. saját magáról önállóan tud gondoskodni, de időnként segítségre szorul,
5. önmagát és közvetlen környezetét rendben tartja, de az étkezés és a lakás rendbentartás vonatkozásában folyamatos gondoskodást igényel,
6. az előző pont feltételein túl folyamatos szemmeltartást igényel (önálló életvitelre már nem képes),
7. mozgásában korlátozott, vagy szellemiekben leépült, vagy folyamatos fekvést igénylő állapota miatt állandó gondozást, ellátást, felügyeletet igényel.

III. Az emberi magatartás jellemzői:

1. a számára elfogadható életminőség elérésére törekszik,
2. társas lény, ezért más személyekkel harmonikus kapcsolatot keres,
3. értelmi és érzelmi képességei szerint megpróbálja helyét megtalálni a világmindenségben.

Az elmondottakból következik, hogy a nyugdíjas kor nem pihenés, hanem – legfeljebb – a megváltozott tevékenység ide-

je. Az idős személyek számára viszont éppen az életminőség összetevői miatt csak a korban közelálló tud segítséget nyújtani.

Jelenleg az ország lakosságának kb. 20 %-a hatvan éven felüli. Az aktív korban lévők még a gyermekek gondját sem tudják maradéktalanul megoldani, ezért az idősebbeknek önmaguknak kellene a saját életformájukat kialakítani. Ennek során, aki segítségre szorul, az kapjon megfelelő támaszt, és aki keresi a képességeinek megfelelő tevékenységi formát, az legyen részt e sokrétű feladat megoldásában.

Feladataink

Kevés olyan idős emberrel találkoztam, aki ne szenvedett volna hosszabb-rövidebb ideig otthonba költözkor. Szenved, mert fel kellett adni megszokott otthonát, új környezetbe kerül, ahol meg kell tanulnia, mit hol talál (ebédlő, fürdőszoba, mellékhelyiség, társalgó stb.). Másrészt szenved, mert fel kell adni önmagát, alkalmazkodni kell a házirendhez, a már bentlakókhoz. Amikor beköltözik egy idős személy, akkor felad valamit, és amíg nem fedez fel új értékeket, addig szenved. Nehezen fogadja el, hogy nem tudja már egyedül megoldani problémáit, fel kell áldozni egyéniségét. Ezt a megpróbáltatást könnyebben hordozzák azok, akiket Isten megpróbált, mély hittel ajándékozott meg. Az első és egyik legnagyobb feladat, hogy *lelki és tevéleges* segítséget nyújtsunk.

1. Lelki segítség: elmondjuk – ha nem tudja – , hogy ki az igazgatólelkész, mikor és hol van istentisztelet, bibliaóra, áhítat.

2. Tényleges (tevéleges) segítség, hogy elkísérjük, megmutatjuk, mit hol talál, egyénileg bemutatjuk lakótársainak.

Következő fontos feladatnak tartom, hogy tudjuk elfogadtatni magunkat. A gondozók általában nők, akik nem csupán foglalkozást, egy kereseti lehetőséget, hanem egy igazi, mély, belső indítatású elhívást kaptak vagy kapnak szolgálatuk során. Ezt a szolgálatot csak szeretettel, odaadással, lelkesedéssel, áldozatkészséggel lehet betölteni.

Tudom, hogy akik itt vagyunk, mindannyian átérezzük ennek az elhivatottságnak igazi értelmét, és örömmel tölt el, hogy „mint Krisztus Jézus jó katonája” (2Tim 2,3) a munka terheit hordozhatjuk.

A napi munkában, a gondozottakkal való kapcsolatunkban megérzik a ránk bízottak, hogy felülről kapott erővel szolgálatunk közöttük. Ezen kívül el tudjuk fogadtatni magunkat:

- lelkiismeretes, pontos munkával
- szakmai továbbképzéssel, önképzéssel gyarapítva tudásunkat, általános műveltségünket (interperszonális kapcsolat, gondozottakkal, új munkatárssal!)
- jó ötletekkel, okos, szelíd véleménynyilvánítással
- fegyelmezett viselkedéssel.

Elengedhetetlennek tartom, hogy legyünk józan, becsületes,

^{*} Az előadás eredetileg az Evangélikus Diakóniai Testvérközösség soproni csendesnapján hangzott el 2000. március 18-án – egy 4 évre szóló szakmai továbbképzés bevezető előadásaként.

megvesztegethetetlen, feltétlenül igazmondó, megbízható, gyorskezü, de nem kapkodó, szelíd, de nem lassú, kedves, de nem fecsegő, derűs és bizakodó, szolgálatkész, saját személynkben tiszta és tisztaságot teremtő munkatársak.

A mi szolgálatunkban nincs helye az irigységnek, féltékenységnek, nincs helye az idegességnek, mert az idegesség szórakozottsággal jár, és figyelmetlenséggel társulva helyrehozhatatlan hibák forrása lehet. Ezért otthonainkban olyan légkörnek kell lenni, ahol békesség és nyugalom uralkodik.

Egy közösségben a legnagyobb összetartó erő a közös érdeklődési kör, ami közös gondok megosztása lehet. Ezért bármilyen rohanó az élet, mindig kell szakítani időt arra, hogy érdeklődést tanúsítsunk egymás iránt, hogy jobban odafigyeljünk egymásra, pl.: hogy aludt? Milyen a közérzete? Hétvégén volt-e látogatója?

Továbbá tudnunk kell azt, hogy a szeretet és az igazságosság az élet két legfontosabb, legdrágább kincse, ezért minden tettünket ezeknek kell irányítania.

Meg kell tanulni az etikus viselkedést, toleranciával és csak a legszükségesebb kritikai bírálattal beszélni egymásról az élet minden szituációjában. Szem előtt kell tartani azt, hogy minden kedvvel végzett munka fokozza, minden kedvetlenül végzett munka rontja a lélek erejét.

A gondozó munkatárs egy kiszolgáló személy, aki szolgál feltesésének azzal, hogy utasításait, munkaköri leírásában található feladatait maradéktalanul végrehajtja, szolgál idősebb embereknek, fogyatékos gyermekeknek és hozzátartozóiknak azok kedve szerint. Ez rendjén is volna, mert ezt vállalta. A baj ott van, ha teszi ezt szinte gépiesen, és közben nem nyilvánít, nem nyilváníthat véleményt azért, mert fél a retorziótól, vagy mert nem

igénylik, vagy ami a legszomorúbb, nincs véleménye. A diakóniában dolgozók munkája szeretetszolgálat, amelynek középpontjában a fogyatékos gyermek, az idős, gyakran magatehetetlen idős ember áll. Nekünk mindent el kell követnünk, hogy a gondozottak egymás iránti szeretetét is felélesszük.

Továbbá fontosnak tartom a Biblia ismeretét, a lelki vezetést, hogy a gondozók empátiás készsége helyes irányba fejlődessen. Megfigyeléseim alapján mondom, hogy gondozottaink átveszik a mi nyugalalmunkat, nyugtalanságunkat, vagy együtt érző, gondoskodó szeretetünket. Tapasztalataim szerint nem arra emlékeznek vissza, hogy milyen gyógyszereket és ételeket kaptak, hanem arra, hogy milyen bánásmódban részesültek, mennyi szeretetet, megértést, kedvességet kaptak tőlünk.

Hogyan tudjuk elérni, hogy feladataink végzése a ránk bízottak között ne szenvedés, hanem áldott kereszthordozás legyen? Nagyon egyszerűen: a gond, a megpróbáltatás nélküli élet csak hiú ábrándja az embernek. A szolgálat áldása viszont sok keresztyén ember boldog tapasztalata, amit szívből kívánok minden jelenlévő és diakóniában munkálkodó testvéremnek. Egyénre szabottan mindenki a saját tehetsége szerint tegyen meg minden jót, ami rajta áll, és tegye olyan csendesen, ahogy azt csak lehet. (Soha nem a hangoskodás old meg feladatokat!)

Nem szeretném, ha valaki is úgy érezné, hogy a Biblia lapjai közé kell zárkózni, meg kell hallani és hallgatni ma élő keresztyének bizonyágtételeit, akik elmondják, hogy keresztyűk lett az áldásuk, ezért vagyunk itt, együtt.

Nekem volt már olyan örömöm, amelyet később megsiratam, és volt megpróbáltatásom, amelyről nem emberekkel szeretek elsősorban beszélni, hanem nagyon mélyen megköszönöm Istennek.

Kiss Miklós

Beszélgetés Zámolyi Gyula nyugalmazott lelkésszel

Istené a hála

A nyáron fogja 90. születésnapját ünnepelni Zámolyi Gyula, a mosonmagyaróvári gyülekezet nyugalmazott lelkésze. Gazdag és hosszú szolgálati út áll mögötte. Életében volt oka az örömré, és volt oka a szomorkodásra. Ám bármit kapott az élettől, mindent Isten kezéből fogadott el.

Mindenért adjatok hálát az Istennek – vallja. Még 90 évesen sem csak hátrafelé tekint, hiszen ma is fáradhatatlanul szolgál, és minden szolgálat ma is örömmel tölti el. Otthonában beszélgettünk életéről, szolgálatáról.

K. M.: *Milyen indíttatás fordította a teológia és a lelkészi szolgálat felé?*

Z. GY.: Bár szüleim, édesapám, mélyen hívő emberek voltak, nem gondolták azt, hogy lelkészi pályára fogok lépni. Az igazat megvallva az érettségiig magam sem gondoltam rá. Nyelveket mindig könnyen tanultam, és a matematikához is nagyon értettem. Így mindenki arra gondolt, hogy e két terület valamelyike felé fogok orientálódni. Közvetlenül az érettségi előtt azonban súlyosan megbetegedtem, és akkor azt mondtam, hogy ha betegségem ellenére sikerül leérettségizni, akkor a teológiára jelentkezem. Nem akartam ezzel közöttelem és Luther között párhuzamot vonni, de ígéretemet hozzá hasonlóan

megtartottam, és szüleim, tanáraink legnagyobb megdöbbenésére elkezdtem teológiai tanulmányaimat.

K. M.: *Hol kezdte a teológiát?*

Z. GY.: Az első két évet Pápán, a református teológián jártam. Ennek oka az, hogy gimnáziumi éveim alatt tanáraink sok diákot küldtek hozzám, akiket instruáltam, és az így szerzett pénzből taníttattam magamat. Volt tanáraink érettségi után is küldtek hozzám instruálandó diákokat, így az első két egyetemi évem alatt sem kellett szüleimtől pénzt kérni tanulmányaimra. A harmadik évben mentem át Sopronba, és ott fejeztem be a teológiát.

K. M.: *Következtek a segédlelkészi évek. Milyen lehetőségei voltak akkor a segédlelkészeknek?*

Z. GY.: Annak idején aláírtak velünk egy papírt, amelyen az állt, hogy nem tudják garantálni azt, hogy a teológia elvégzése után azonnal gyülekezeti szolgálatba állhatunk. Nagyon sokan végeztek azokban az években. Magam „szárazkáplánként” kezdtem a szolgálatot, vagyis fizetés nélkül. Akkor örültem, ha egyáltalán szolgálhattam. A csöglei misszió volt az első szolgálati helyem, aztán Gecsen a későbbi apósom mellé kerültem. Szolgáltam Győrben Groó Gyula helyetteseként,

Sopronban az egyetemen könyvtárosként, továbbá Kőrmenden és Csurgón.

K. M.: *Kőrmenden a sokak által rettegett Zongor Béla esperes segédlelkésze volt. Milyen emlékei vannak Zongor Béláról?*

Z. GY.: Zongor Bélának valóban félelmetes híre volt. Szigorú ember volt, aki mindenkitől pontos munkát kívánt. A segédlelkészek azért imádkoztak, nehogy odahelyezze őket a püspök. Nekem más volt a tapasztalatom vele kapcsolatban. Szeretettel és jó szívvvel gondolkodom rá. Sok szolgálattal bízott meg. Hitoktattam, a szórványokat jártam, és minden második vasárnap prédikáltam. Nem volt utolsó szempont, hogy kőrmendi időszakom alatt már kongruát is kaptam. Úgy vélem, hogy ő is megkedvelt engem, mert amikor a püspök úr Geceére helyezett, kért, hogy ne menjek, maradjak mellette.

K. M.: *Segédlelkési szolgálatának idejére esett egy másik érdekes időszak, amikor a „Harangszó” című újság terjesztője volt.*

Z. GY.: Ez az időszak azért volt szép, mert számtalan gyülekezetben megfordulhattam. Sokorai József tanítóval jártuk Somogy-Zala, Tolna-Baranya és Vas megyét. Január hetedikén Vésén kezdtük a körutat, és március ötödikén Pakson fejeztük be. Minden nap egy újabb gyülekezetet látogattunk meg. Este áhitatot tartottam, majd tanító kollégámmal két részre osztattuk a falut, és házról-házra járva gyűjtöttük az előfizetőket. A legjobb eredményt Szepetneken sikerült elérnünk, ahol 48 előfizetőt gyűjtöttünk. Ezért a munkáért havi 100 pengőt kaptunk, ráadásul az iratterjesztésből befolyt összeg 25 százaléka is miénk volt. Az esetek többségében parókiára, vagy egyik gyülekezeti tagnak a házába kvártélyoztuk be magunkat.

K. M.: *Mikor sikerült parókusi álláshoz jutnia?*

Z. GY.: 1940. december elsején helyettes lelkészként kerültem Surdra, ahol megválasztottak parókus lelkésznek. Beiktatásom 1941. április 19-én volt. Szolgálati területem egészen a jugoszláv határig, Örtilosig terjedt. Hála Istennek, a határ közelsége még a „Tito-láncos kutya” időszakában sem akadályozott a szolgálatban. Mindenhova akadálytalanul eljuthattam. Szolgálatomban az zavart csak, hogy a bibliaóráimra és az istentiszteletekre mindig beült egy ÁVO-s. Aztán egyszer az egyházi az ÁVO-s kezébe adott egy énekeskönyvet, attól fogva nem láttuk őt. Surdi időszakom alatt kapcsolódtam be komolyan az evangélizációba. A gyülekezeti ifjúsággal és az asszonyokkal rendszeresen jártunk Gyenesdiásra. Olyan élő gyülekezeti élet alakult kis Surdon, hogy rosszalló cikk jelent meg a megyei napilapban. Nemcsak vittem híveket evangélizációkra, hanem magam is evangélizáltam. Az iharosberényi kolléga egy evangélizációs sorozat előtt megbetegedett, és engem kért meg a helyettesítésre. Ezután sokfelé megfordultam. Iharos, Magyarakeresztúr, Zsebeháza, Vanyola, Szepetnek, Bakonybánk és sorolhatnám tovább a gyülekezeteket, ahol evangélizációs sorozatokat tartottam.

K. M.: *A surdi évek után már a mosonmagyaróvári szolgálat következett?*

Z. GY.: Igen. 1953. augusztus 29-én egyhangúlag hívtak meg Mosonmagyaróvárra. Ugyanabban az évben, november 22-én iktattak be. Ennek az időszaknak egyik drámai fejezete volt mindaz, ami Mosonmagyaróváron történt 1956. október 26-án. Egyetemisták és gyári munkások mentek ki a határőrlaktanyához, hogy levegyék az épületről a vörös csillagot. A katonák pedig többször egymásután belelőttek az éneklő, fegyvertelen tömegbe. Több mint száz halott és megszámlálhatatlanul sok sebesült maradt a gyásztéren. A mosonmagyaróvári halottakat ökumenikus szertartás keretében temették el, nagy részvét mel-

lett. Emlékszem, az egyházi nem merte kiharangozni a halottakat, én mentem át a templomba harangozni. Ma is megrendülök, amikor visszagondolok a halottasházban kiterített, azonosításra váró holttestekre, akik között nagyon sok volt a fiatal.

K. M.: *Később kibővült a mosonmagyaróvári szolgálat.*

Z. GY.: Először 1968-ban Rajka társult Mosonmagyaróvárhoz. A rajkai templomot úgy vettem át, hogy egyetlen ablaka sem volt ép, és tele volt a templom a bedobált szeméttel. Am virágvasárnap ünnepén már beüvegezett ablakú, tiszta templomban hirdetem az igét. 1979-ben tovább bővült a gyülekezet, mert Hegyeshalom és Levél is megszűnt anyagyülekezetnek lenni, és hozzákapcsolták Mosonmagyaróvárhoz. Természetesen velük jöttek az anyagyülekezetek filiái is. Így elérkeztem oda, hogy amit addig négy lelkész látott el, azt egyedül kellett elvégezniem.

K. M.: *Hogyan tudott ilyen nagy területet gondozni?*

Z. GY.: Az első időben biciklivel jártam a gyülekezeteket. Bizony volt olyan, hogy a vállamra kellett venni a gépet, mert a nagy sárban bekötött a kerék. Később, amikor már jobb lett a közlekedés, busszal és vonattal láttam el a szolgálatot. Hatvan-két éves voltam, amikor megszereztem a jogosítványt. Akkor vettem egy használt autót, és attól fogva már modern lelkész-ként azzal jártam a gyülekezeteket, egészen nyugdíjazásomig.

K. M.: *Ez a nyugdíj azonban nagyon aktív.*

Z. GY.: Örülök, hogy még ilyen idősen is tudom végezni a szolgálatot, és jól esik, hogy nemcsak itt Mosonmagyaróváron, hanem másutt is felkérnek egy-egy igehirdetésre. Amióta nyugdíjas vagyok, sokszor helyettesítettem. Lébény-Bezi-Enesén például, vagy a csorna-rábcakapi-tárnokréti gyülekezetekben. Mosonmagyaróvár közelében van egy katolikus község, Darnózseli, ahol néhány evangélikus és református is él. Oda is kijárok a református kollégával együtt. A jó Isten, remélem, még megengedi, hogy szószékre mehessek. Egészségem még megengedi, hiszen éppen a napokban hosszabbították meg a jogosítványomat két évvel.

K. M.: *Hosszú évtizedeket átívelő szolgálatában végig ott volt segítőként, kántorként felesége.*

Z. GY.: Gecei időszakom, tehát 1937 óta szolgáltunk együtt. Feleségem az akkori gecei lelkésznek, Nagy Kálmánnak volt a lánya. Sok áldás fakadt az ő szolgálata nyomán. Hálás vagyok Istennek azért, hogy együtt szolgálhattunk haláláig. Nemcsak az orgonát szólaltatta meg, és nemcsak a temetéseken állt mellettem, hanem bibliaórákat tartott, asszonykört vezetett, sőt prédikált is. Komoly bibliaolvasó és a Bibliát ismerő asszony volt a feleségem. Gyülekezeti munkája mellett a helyi kórházban dolgozott, így a kórházi látogatásokból is kivette részét.

K. M.: *Hogyan tudná összegezni ezt a hosszú szolgálatot?*

Z. GY.: Isten megadta nekem a szolgálat örömét. Az ő kegyelméből olyan gyülekezetbe kerültem, hogy sok szolgálat várt rám. Olyan kollégákat ismerhettem meg, akiktől sok szeretetet kaptam. Mint a surdi időszakban szomszédom Szomjas Károly, akivel minden héten találkoztam, és együtt készültünk a vasárnapi igehirdetésre. Mint Smidéliusz Ernő, akivel együtt szentelt lelkésszé 1936. június 21-én Kapi Béla püspök. Mint Túróczy Zoltán püspök, aki elsőként keresett meg és gratulált ahhoz, hogy mosonmagyaróvári lelkész lettem. És sorolhatnám tovább. Nélkülük nehezebb lett volna, mert a lelkész is tud magányos lenni, és a lelkésznek is szüksége van egy lelkipásztorra, aki erősíti, ha kell, akinek bizalmasan elmondhatja, ami gyötri őt. Az Isten mindezeket megadta nekem, ezért egyedül öneki tartozom hálaadással és addig tartó szolgálattal, amíg az erőm engedi.

„...nagy-nagy tűzről álmodom...”

10 éve kezdte meg püspöki szolgálatát az Északi Evangélikus Egyházkerületben D. Szebik Imre. Ebből az alkalomból készült baráti beszélgetés, amelyet a magnófelvétel nyomán szerkesztettünk írott anyaggá.

Hafenscher Károly: *Egy jubileumi beszélgetés mindig a sablonosság veszélyét rejtí magában. Mégis, e közvetlen beszélgetésben is, fel kell tennem a közhelyszerű, de fontos kérdéseket. Hogy tekintesz vissza erre a hosszú, s mégis hamar elszaladt 10 évre?*

Szebik Imre: Istennek köszönöm meg ezt a tíz esztendő, amit az egyházban püspökként szolgálhattam az Északi Egyházkerület területén. Korábban soha nem gondoltam arra, hogy valaha is püspöki munkakörben kell majd szolgálnom. Ennek a súlya és felelőssége természetesen minden nap ránehezedik az emberre. De az öröme is. Az segít abban, hogy a kudarcokat is elviseljem.

H. K.: *Mi volt az igazi öröm szolgálatodban?*

Sz. I.: Az igazi öröm mindig a gyülekezetekkel való találkozás. Azok az emberek, akik várták az igehirdetést, akik énekeltek, imádkoztak a püspökkel. Ez az én hitemet is erősítette. A teli templom, az, hogy várják az evangéliumot, szeretik egyházukat, és Jézus Krisztus követői kívánnak lenni. Ez újra meg újra megerősített abban a bizonyosságban, hogy érdemes az evangéliumot hirdetni, és az a Szentlélek, aki egyházat verbuvál a 20. század végén is, munkálkodik fiatalokban és idősekben egyformán.

H. K.: *S mi az, ami szomorú volt a nem könnyű tíz év alatt?*

Sz. I.: A tíz esztendő az átalakulások ideje volt. Isten olyan új lehetőségeket kínált az egyház számára, amelyekről nem is álmodtunk. Gondolhatunk az intézeteinknek, iskoláinknak a visszavételére, újraindítására vagy arra, hogy az ingatlantörvény kapcsán az egyház visszakaphatott olyan értékeket, amelyek a munkánk keretét szolgálják, és a szolgálat kiszélesítését jelentik a társadalomban. Új szeretetotthonokat létesíthettünk, új kollégiumokat nyithattunk. Nem feledkezhettünk meg arról sem, hogy olyan szabadságot kaptunk, amelyben minden kontroll és korlátozás nélkül végezheti az egyház a maga szolgálatát. Szomorúság ebben az volt, hogy néhány gyülekezet nem élt ezzel a lehetőséggel, amit a kor fölkinált. Ma is biztatók még jó néhány gyülekezetet, hogy nyisson óvodát vagy kérjen ingatlanokat, amelyben szociális vagy iskolai tevékenységet lehetne folytatni. A presbitérium azonban nem minden esetben hallgat a főpásztori biztatásra. Az önkormányzati elvből következik, hogy a gyülekezetnek a saját személyes döntése szükséges ahhoz, hogy ezek a célok megvalósulhassanak.

Meg vagyok győződve arról, hogy a szekuláris környezetben a legfontosabb a templom falain belül hirdetett evangélium, de legalább annyira fontos, hogy jelen legyünk a környező világban, a társadalomban és a templomon kívül is prédikáljunk szolgálatunkkal, a tetteinkkel is. Így is lehet mondani: a templomon belül végzett igehirdetést hitelesíti a templomon kívül végzett diakónia vagy oktató-nevelői munka.

H. K.: *Mi volt a súlypont ebben a tízéves munkában?*

Sz. I.: Iskoláink újraindítása és lelkészek küldése a lelkészszel korábban nem rendelkező gyülekezetekbe, valamint a lelkészek felkészítése azokra a kihívásokra, amik éppen ebben a korszakban jelentkeztek.

H. K.: *Hány olyan gyülekezet van, ahol püspökséged kezdetén nem volt lelkész, de a tíz év alatt sikerült küldeni?*

Sz. I.: Tizenöt. Ez egyben mutatja a lelkészi létszám növekedését is. Jelenleg 169 lelkész végez szolgálatot a kerületben, köztük aktív nyugdíjasok is.

H. K.: *Mit tudtál megvalósítani abból, amit 10 éve a magad számára feladatként felállítottál, elterveztél, és mi az, amit – úgy érzed – nem tudtál megvalósítani?*

Sz. I.: A gyülekezetekkel való kapcsolattartás elég jó szinten megvalósult, és nem volt olyan konfliktus egyetlen gyülekezetben sem, ahol ne az evangélium ügye diadalmaskodott volna. Ugyanezt sajnos nem mondhatom el a lelkészekkel kapcsolatban. Jóllehet, kevesen vannak, akik a lelkészi karba nehezen integrálódnak, de vannak ilyenek. Ezen a téren azt reméltem, hogy a pásztori kapcsolat jobb gyümölcsöket érlel.

H. K.: *Mennyire sikerült megismerni a gyülekezeteket? Akármilyen kis egyház vagyunk, az mégiscsak nagy szám... 149 gyülekezet az Északi Kerületben...*

Sz. I.: A 10 év alatt mintegy ötszáz gyülekezeti szolgálatot végeztem. Ez azt jelenti, hogy a nagyobb gyülekezetekben – főleg, ahol intézmények is működnek – legalább évente, vagy akár évente többször is voltam. Úgy érzem, hogy ha nem is a gyülekezeti lelkész szintjén, de püspök szintjén sikerült a gyülekezetekről elég mély benyomást szerezni. Jó néhány gyülekezetet, ahol évente többször is prédikáltam, elég jól ismerem: örömeiket, problémáikat, a presbitérium összetételét, mentalitását... Az elkövetkező években erre a meglevő gyülekezet-ismeretre építhetek. Az nagy lehetőség, ha évente kétszer is eljutok egy gyülekezetbe – ez 10 esztendő alatt húsz látogatás. Ilyen gyülekezet például a két nagy iskolaváros: Sopron és Nyíregyháza.

H. K.: *Végigjártad a lelkészi szolgálat minden beosztását. Miben különbözik a püspöki szolgálat a gyülekezeti lelkész munkájától vagy az esperes feladatkörétől?*

Sz. I.: Fontos a gyülekezetek látogatása, de a püspök feladata a lelkészek pasztorációja és a lelkészcsaládok gondozása. A lelkészek a „multiplikátorok”. Ha őket lelkileg egészségesen kezeljük, akkor ők a munkájukat hatékonyabban és odaadóbban tudják végezni. Nagyon fontos, hogy a lelkészek jó közérzettel, kiegyensúlyozottan, jó teológiai látással, felkészülten, lelkiismeretesen dolgozzanak, ebben az esperes és a püspök egyformán felelősen segítheti őket. A különbség a középvezetői feladatkörhöz képest az, hogy a püspöknek kell eldöntenie, hogy kit kíván lelkésszé szentelni, esetleg kit nem (erre is volt példa). Az a felelősség terheli tehát, hogy megállapítsa, az egyházban kik azok, akik az evangélium szolgálatára megbízhatók. Szívből örülök annak, hogy nagyon sok lelkészt szentelhettem föl. Ez az időszak valóban a lelki és külső építés időszak volt egyházunkban.

H. K.: *Elgondolkodtató, hogy ebben a tíz évben igen meg-*

nőtt a fiatalok aránya a lelkészi karban. Jelentett-e valamilyen külön feladatot ez a püspök számára?

Sz. I.: Jelentett, hiszen a lelkészi kar 60-70 százaléka 30 év körüli. Nem egyszer feszültség forrás volt a fiatal lelkész és az idős felügyelő közötti kapcsolat. Több gyülekezetet kellett biztatni, hogy örüljenek a fiatal lelkésznek, akkor is, ha más úton jár, mint azt a hagyományos szolgálatban korábban tapasztalták. A másik oldalon a fiatalokat kellett biztatni, hogy legyenek megértéssel az idősebb hívek, presbiterek és felügyelők iránt, hiszen – életkori sajátosságból következően – azok régebb óta szeretik az egyházat, mint ők.

H. K.: *Talán nehezebb kérdés következik: Hogyan éled meg a jelent?*

Sz. I.: Valóban nem könnyű kérdés... Azt gondolom, hogy egyházunk lerakta a szélesebb körű, a tárdalomba illeszkedő szolgálat külső alapjait. Most az a fontos, hogy a személyi feltételeket megteremtse. Döntő, hogy a kompatibilitás elvét követve egymáshoz illeszkedő lelkészi szolgálat alakuljon ki. Oly módon pl., hogy a hívek elköltözését jelentsék egymásnak, vagy úgy, hogy jelezzék a kórház-lelkésznek a fővárosban kórházba kerülő híveket. Oly módon is, hogy ha az egyház egésze elhatároz valamit zsinaton vagy országos közgyűlésen, akkor azt együtt képviseljük, együtt hajtjuk végre, mert itt az egységnek rendkívüli jelentősége van. A Magyarországi Evangélikus Egyház a mintegy 3200 településből ezer településen van jelen, de csak háromszáz településen található lelkészi hivatal. Ha az együttműködés nem sikerül, akkor felmorzsolódunk. Ha azonban az együttműködés a kompatibilitás, az egymáshoz illeszkedés elvén – ha bibliai szóval akarjuk mondani, akkor a Krisztus testének tagjaiként – megvalósul, akkor az egyház élő és eleven organizmus lesz.

H. K.: *A 10 éves forduló alkalom arra is, hogy előre tekintsünk. Egy kérdés négy viszonylatban: mi vársz? Mit vársz önmagadtól, mit szeretnél a gyülekezetektől, mit kérsz a lelkészekről, miért könyörögsz az Istenhez?*

Sz. I.: Mit várok a gyülekezetektől? Szívvel örülök annak, hogy sok-sok fiatal részt vett a „Szélrózsza találkozón”, vagy más egyéb országos, ill. regionális evangélikus konferencián. Ez a fiatal generáció kapjon helyet a gyülekezetek vezetésében! Megjelennek gyülekezeteinkben azok a testvérek is, akik korábban tiltás miatt nem járhattak istentiszteletre. Fogadjuk mind a most érkező idősebbeket, mind pedig a fiatalokat nyitottan! A gyülekezeten belül itt is a kompatibilitásnak kellene érvényesülnie. Az elmúlt években nem egyszer feszültség támadt a régi „párttag hívek” vagy a fiatalok és az idősebbek között. Azt hiszem, hogy a belső hitelvek és a Krisztushoz való közeledés segíthet abban, hogy egymást jobban megértsük. Rendelkezésre áll ma sok olyan eszköz, ami korábban nem volt. Változatosabbak lehetnek az istentiszteleteink pl. gyülekezeti tagok ige- vagy imádságolvasásával. Szeretném, ha minél igényesebb zenei szolgálatot végeznének a kántorok. Az énekkarok – akár csak négy-öt tagú fiatal csapat – tegyék az istentiszteletet széppé, élményszerűvé. Tehát mozgó, eleven gyülekezetek legyenek az országban, ahová a fiatalok szívesen betérnek, hiszen a missziónak ez alapvető feltétele.

Mit várok a lelkészekről? Öszinteséget és bizalmat, amit eddig is, talán mértéken felül tapasztaltam a lelkészi kar kilencvenöt százalékánál. Ugyanakkor fontos feladatnak látom a továbbképzést, és kérem a készséget is a továbbtanulásra. Ez hazai viszonylatban is adott, hiszen a Hittudományi Egyetem új-

ra meg újra felkínálja a lehetőségeit. Részt lehet venni Neuendettelsauban posztgraduális kurzusokon. Azt hiszem, hogy még jobban kell élni ezekkel a lehetőségekkel, hogy a kor kihívásainak megfeleljünk, vagyis meg tudjuk szólítani az embereket az evangéliummal.

Mit várok önmagamtól? Ha Isten engedi, és egészséget ad, szeretném a változás ütőerén rajtatartani az ujjamat, tehát figyelemmel kísérni azokat a lelki-szellemi változásokat, amelyek az egyház életében bekövetkeznek, hogy alkalmazkodni tudjunk, ezeket komolyan vegyük, és annak megfelelően végezzük az aktuális gubernációs feladatunkat.

Miért imádkozom? Arra kérem Istent, hogy a lelkészi nyugdíjkorhatárig adjon erőt, hogy elvégezzem a püspöki szolgálatomat.

H. K.: *Tervek, elképzelések álmok? Terv, ami egészen konkrét, elképzelés, ami már körvonalazódik, az álom pedig mérész vízió?*

Sz. I.: A tervek között szerepel még néhány iskola és óvoda létesítése az egyházkerületben (most éppen Miskolc van folyamatban). Elképzeléseim közt van egy segítő, egy püspöki titkár a szolgálatomhoz. A víziók közt szerepel egy nagy-nagy tűz, aminél mindannyian meg tudnánk melegedni, és jobban megértenénk egymást, ez a tűz lehet akár az ébredés tüze is.

H. K.: *Szélesítsük ki a kört – üzenet jelleggel. Mi a speciális feladata, küldetése a magyar evangélikusságnak?*

Sz. I.: A hazai evangélikusságra mindig jellemző volt az örvendő egyház képe. Nem csak mosolyogni tudtunk, de örülni is. Örülni egymás eredményeinek, a másik kollegának, a másik gyülekezetnek. A lutheri hilaritás másutt nem található meg, ezt mi kaptuk ajándékba, és mi szeretnénk továbbadni. Szomorkodó emberek közé ritkán vágnak az emberek. Örvendezni, örülni tudó, derűs személyiségek közé és közösségekbe szívesebben mennek el, vonzódnak az emberek. Ezt az örvendezést kellene fokozottan továbbadni a pesszimistán vagy túl realistán látó embereknek.

A másik: az ökumené. Vitathatatlan a híd-szerepünk az ol-tár meglétével a katolikus testvéreink felé, a szószék, a hirdett ige fontosságával pedig minden más protestáns felekezet felé. Ezért a mi kiváltságunk és különös elkötelezettségünk az ökumenében fáradozni. Ez abból is adódik, hogy híveinknek a kilencven százaléka egyes házasságban él. Van tapasztalatunk arról is, hogy az ökumenében hogyan tudjuk elhordozni egymást – akár határainkon túl is. Megtapasztaltuk, hogy akár a Lutheránus Világszövetség, akár az Egyházak Világtanácsa vagy az Európai Egyházak Közössége hordozott bennünket a négy évtized alatt éppúgy, mint a változás esztendeiben imádságban is és anyagi áldozatkészségben is. A bajor testvéreinkhez fűződő kapcsolat pedig különösképpen is mutatja, hogy nemcsak az első királyunk kapott királynőt tőlük, hanem mi magunk is sok szeretetet, megbecsülést és példát is arra, hogyan lehet egy nagy egyházat egységbe terelve vezetni, kormányozni.

A hilaritás és az ökumené mellett talán a harmadik üzenetértékű gondolat: nyitottság a társadalom eseményei, gondjai előtt. Nem vonulhat vissza az evangélikus egyház a maga szűk kertjeibe, hanem mindig figyelemmel kell hogy kísérje, hol tud segíteni akár a kultúra területén, akár a szeretetszolgálat vonalán. Az egyházzene művelése sajátos kiváltságunk, akár Johann Sebastian Bachra gondolunk, akár hazai egyházzene-szeinkre. Énekkaraink mindig szívesen szolgálnak a gyüleke-

zetekben, szociális tevékenységekben mindig létszámunkon felüli arányban vettük ki a részünket: a magára maradt öregek gondozásában vagy éppen a sérült gyermekek fölkarolásában... Családi lelkigondozás – ma is szükséges a lelkigondozás a gyülekezetekben –, ebben az evangélikus lelkészek élen jártak.

H. K.: *A zajos élet és a tele naptár mellett kevés az idő elmélyedésre. Mégis mi az, ami a teológiai kérdések közül a legjobban foglalkoztat?*

Sz. I.: A gyakorlati teológia művelésére szántam el magamat. Ma is igyekszem ezzel foglalkozni. Örömmel készülök az igehirdetésekre, sokszor éppen annak a nehézségnek az ismeretében, hogy a gyülekezetet a püspök „vendég igehirdetőként” mégsem olyan mélységben ismeri, mint a parókus a sajátját. Nagyon fontosnak érzem a szép istentisztelet alakítását, a liturgiát. Ezért szívesen vállalkoztam arra, hogy az Ágenda Bizottság társelnökeként szolgáljak, és gondoljam végig a kollegákkal együtt, milyen is lehet az istentiszteleti rend, milyen a helyes, szép liturgikus magatartás. Foglalkoztatnak ugyanakkor azok a kérdések is, amelyek ma újonnan előkerülnek. A környezetvédelem, a bioetika területén az egyházat új kihívások foglalkoztatják, ezekre megfelelő választ kell adni. Szívesen olvasom, miként foglalnak állást a testvéregyházak vagy teológusok mit mondanak ebben a kérdésben. És még egy fontos terület: Hosszú évek óta dolgozom olyan nemzetközi és magyar csoportokban, amelyek a zsidó-keresztény párbeszé-

det akarják elősegíteni. Hiszem, hogy komolyan kell vennünk gyökereinket, és jobban meg kell ismernünk Isten öszösvetségi népét ahhoz, hogy testvérként tudjunk együtt élni.

H. K.: *Van-e olyan bibliai mondat, amely különös erővel végigkísérte a 10 éves püspöki szolgálatot?*

Sz. I.: Igen, a 25. Zsoltár 10. verse: „Az ÚR minden ösvénye szeretet és hűség azoknak, akik megtartják szövetségét és intelmeit”. De egy másik ige is, amit sokszor a magam vigasztalására is idézek, Pál apostol mondata: „Örüljete az Úrban mindenkor, ismét mondom, örüljete!” Abban a tudatban, hogy az „örülni” ige 365-ször fordul elő a Bibliában, így minden napra meg kell lenni ennek a derűnek. Különösen is akkor jut eszembe, amikor az ember valami miatt egy kicsit elkeseredik. Ez a két ige igen sokat jelent, de szüntelenül foglalkoztatnak azok az evangéliumi szakaszok is, amelyek Jézus megváltó tetteire utalnak, hiszen a ma emberét alapvetően az foglalkoztatja, hogy szükség van megváltásra, és neki személy szerint is szüksége van rá. Azt hiszem, erre a kérdésre nagyhét közelében (ekkor készült a riport – HK) újra meg újra választ kell adni önmagunknak is, de kortársainknak is, mégpedig az ő nyelvükön. Elég, ha az ember romlott természetére utalunk, amely megváltás után kiált, vagy elég, ha az ember a saját maga bűneire gondol, akkor nincs más megoldás, mint Krisztus váltsága. A mulandóságra is csak Krisztus értünk hozott halála és feltámadása ad vigasztaló választ.

Simon Eszter – Buday Barnabás

„Istenben akkor tudsz bízni, ha megtanulsz az emberekben bízni”

Beszélgetés Hézser Gáborral

Hézser Gábor lelkész, pasztorálpszichológus a németországi, Betheli Teológiai Főiskola Lelkigondozói Intézetének munkatársa. Az Evangélikus Hittudományi Egyetem Gyakorlati Intézetének felkérésére február végén, Révfülöpön az Oktatási Centrumban, 5 napos mentálhigiénés szemináriumot tartott felsőbb éves teológus hallgatók részére. A második alkalommal megrendezett konferencián 20 teológus vett részt. Hézser Gábor munkatársai Szalay Mária pszichológusnő és Szabóné Mátrai Marianna lelkész nő voltak. A szeminárium ez alkalommal a vezetéssel, a vezetői kompetencia kialakításával foglalkozott, építve a tavaly őszi hasonló alkalomra, amikor a családi meghatározottság és annak kezelése volt a témánk. A révfülöpi alkalmat, március 7-én, egynapos tömbszeminárium követte a poimenika előadás keretében „Kórházi lelkigondozás” címen, az Evangélikus Hittudományi Egyetemen.

Jött egy ember Németországból, aki más, mint az itthoniak. Azt mondta, amit mindenki gyanít, amit mindenki hallani szeretne, de amit senki sem fogalmaz meg ilyen egyértelműen. Be-

ültünk egy kávézóba, ahol három órán keresztül beszélgettünk, és amikor a beszélgetés végén megkérdeztük, mi az életcélja – s valami nagy bölcsességre vártunk –, egyszerűen csak annyit mondott: jelenleg egy vitorlás.

Miben, hogyan látod ma a teológia és teológus szerepét a világban?

Elterjedt felfogás Németországban: „A médiák, a technika és a pluralizmus világában az egyetlen tudomány, aminek esélye van ezek integrálására, az a teológia”. A világ túl sok részre esett szét. A teológiai világszemlélet és létmagyarázat integrációt jelent és azt, hogy a teológus mer erre vállalkozni. A Teológián, a Bosnyák téren nem csak az a fontos, hogy leüljön a teológus, és teológiai tudást sajátítson el. Ez kell, de ugyanolyan fontos, hogy megtanulja rendezni azt a rengeteg hatást, amely őt ma a pluralizmus világában éri.

Ehhez nagyon jó, hogy a pesti evangélikus teológusok közül manapság sokan két egyetemre járnak. Talán azért teszik ezt, hogy ha lelkészként nem lesz állásuk, legyen megélhetésük. A teológiai tudást mindig jó dolog kiegészíteni, főleg ha

a lehetőség is megvan rá. Így bejön a „külső világ” a teológiába. Itt valósul meg a fent említett mondat: a teológia integrál. Ma még nincs ehhez elég interdiszciplináris alapképzettséggel rendelkező teológusunk. Holnap, segítségetekkel, jóval több lesz! Nyereség lesz minden lelkész számára, ha pl. a TTK-sok a számítógép „lelkét” képező mesterséges intelligencia és a teológiai antropológia, a jogászok a most alakuló európai jogrendszer és a keresztyén igazság-fogalom kapcsolatáról írnának szemináriumi dolgozatot – és az ebben a folyóiratban megjelenne... A kétszakos teológus diák természetszerűleg a szakok integrációjában él – és meg is fizeti érte az árat: nagyon elgondolkodtatott, hogy a Révfülöpre jöttek 80%-a mennyire fáradtan érkezett.

Mégis, irigylésre méltók vagytok e miatt a sok lehetőség miatt. Számomra élő példái vagytok annak, hogy az egyház a világban él...

Az előttünk járó generáció gyakran nem ezt mondja...

Ti viszont ezt fogjátok talán továbbadni. A szülők biblikus tisztelete nem azt jelenti, hogy mindenben egyazon véleményen kell lenni velük. A generációs szerződés nem retrospektív, hanem alapvetően előremutató. A szülők segítenek téged, fejlődésedet, ami több, mint a családi nézetek reprodukciója. Amit így a szüleidtől kapsz, nem nekik „fizeted vissza”. Ez az a „tőke”, amelyet te majd a te gyerekeidnek „fizetsz” tovább...

Mit gondolsz, Gábor, szükséges lenne, hogy a teológusok sokkal több pszichológiát tanuljanak?

Kiléptek az (universitas-)világba, és mint teológusok kapcsolatba kerültök más tudományokat művelő fiatalokkal. Biztos ti is éjszakákba nyúló beszélgetéseket folytattok egymással. Ez az ifjúság, illetve a teológizáló ifjúság felbecsülhetetlen értékű, spontán „belmissziója”. Nektek nem kell pszichológiát tanulnotok ahhoz, hogy a nem-teológus ifjúsággal kapcsolatot teremtsetek, inkább másra van szükségetek: pasztorálpszichológiára. Ez alkalmazott lélektan: a teológusok igényeire és munkakörére szabott. Itt megismered a pszichológiából azt, ami a lelkészkedéshez kell: pl. hogyan „működik” egy csoport, vagy mi minden változik meg egy gyermek születése által a családokban, amire jó a kereszteszt előkészítő lelkigondozói beszélgetésekben kitérni, s így tovább...

Ez olyan, mintha kikapkodnánk dolgokat...

Ellenkezőleg. A speciálisan a teológusképzést kísérő pasztorálpszichológiai kurzusok megint csak az összerendezést segítik: „a családi lelki örökségeidet”, az aktuális életkérdéseidet és a gyarapodó teológiai felismeréseidet összevetni és személyes Isten- és világképet, életszemléletet kialakítani. Rávezet arra, hogy ez milyen módon lehetséges, hogyan folytatható folyamatosan egy életen át.

Nálatok találkoztam egy jelenséggel, amelyet „gyakorlati teológus önképzésnek” nevezek. Ez részben szívmenetető, részben hajmeresztő. Egyesek, nemcsak nálatok, önkéntesen olyan nehéz lelkigondozói területeken dolgoznak, amelyek könnyen meghaladhatják terhelőképességüket. A későbbi lelkész munka perspektívájából tekintve ez az állandó ön-túlterhelés veszélyével járhat. Ez pedig a (minden segítő foglalkozást fenyegető) ún. kiégés folyamatát indíthatja meg. Mind az elméleti, mind a gyakorlati képzésnek a teológus lelki fejlődéséhez kell igazodnia. És már teológus korban el kell sajátítani a pszichikai egészség megőrzéséhez nélkülözhetetlen módszereket. Gyakorlat kell, de fokozatosan, nehézségi szintenként egymásra épülő tapasztalatszerzésre van szükség. Egy lehetsé-

ges sorrend lenne, ha a teológus először pl. az ifjúsági munkában, cserkészeten, azután fogyatékosok otthonában, majd öregekkel foglalkozva, később kórházba járva szerezne tapasztalatokat. Csak alapos lelkipásztori gyakorlat után következhetne pl. a börtönmisszió végzése.

Sok esetben a munkát végző ember a legjobb szándékkal igyekszik az elvárásoknak eleget tenni, mégis gyakran kudarcot szenved.

Ilyenkor krízisbe kerülünk, és segítségre van szükségünk. A krízis mindig kétesélyes: maradandó pszichikai károsodáshoz vagy fejlődéshez vezethet. Ha magára hagyom a krízisben lévő embert, nagyobb az előbbi lehetősége. Az egyetemi teológiai oktatást kísérő pasztorálpszichológiai gyakorlati kurzusok egyrészt az elkerülhetetlen, sőt a fejlődés szempontjából fontos krízisek feldolgozását is segítik. Egyben, a saját tapasztalat alapján, kialakul a krízisbe került emberek lelkigondozásához szükséges kompetencia. Az ilyen kurzusok az első évtől a lelkészvizsgáig kísérik a hallgatókat.

Hogyan illeszkedik ehhez a tervezett hatodik év szerkezete? Egyáltalán: szükséges ezt bevezetni?

Nem az a kérdés, hogy szükséges-e, hanem az, hogy milyen alapon vállalhatja a Teológia azt a rizikót, hogy ne legyen 6. év. A pásztori munkakör nagyon sokrétű, és hatalmas igényeket támaszt a lelkészekkel szemben. A parókus lelkésznek sok „nehéz emberrel és családdal” akad dolga, továbbá gyülekezetet, óvodát, iskolát, esetleg diakóniai intézményt is vezet. Ehhez sokrétű lelkigondozói, szervezői, vezetői, reprezentációs és egyéb kompetenciára van szüksége. A gyülekezeti lelkész ma, mondhatni, egy „középszintű vállalatot” vezet. Ennek megszerzéséhez egy teljes év is nagyon kevés. A Gyakorlati Intézet ezekre a területekre vonatkozó szemináriumok szervezésével segítheti a megfelelő kompetenciák elsajátítását.

Hogyan valósulna ez meg a gyakorlatban?

Az egyetemen teológiai képzés folyik. Ott, helyesen, elsősorban teológust, akadémikust nevelnek. Ahogyan a matematika szakon elsősorban matematikusokat és a jogon jogászokat. A gyakorlati időben válnak a hallgatók aztán tanárrá, ügyvéddé. Németországban a szemináriumokat vezető mentorokat már nem a Teológia tanári karának kell biztosítania. Külső szakemberek vezetnek ezeket a kurzusokat.

Az egyház és a gyülekezetek előnye ebből az lehet, hogy a lelkész sokrétű, gyakorlati kompetenciával rendelkezik, és így gyülekezetében kevesebb lesz a konfliktus.

Mi kell tehát, hogy meghatározza a hatodév tartalmát?

Nehéz kívülről megmondani, hogy a most belépő teológus-generációnak mire lesz szüksége a jövőben. Ezt leginkább maguk a teológusok, ti tudjátok majd megállapítani. Előnyös lenne, ha a gyakorlati év és a Gyakorlati Intézet koncepcióját messzemenően a teológusok alakítanák, a segédlelkészi gyakorlatban szerzett (hiány-)tapasztalatok alapján.

Mennyire határozhatják meg a teológusok a későbbiekben a saját jövőjüket?

A Teológiaiaton tanuló felsőbb éves hallgatókban, akiket megismertem, megvan a képesség, hogy egy jelentős „minőségi magot” alkossanak. Idővel az egész egyházat is fel tudják frissíteni. Fontos, hogy egymást erősítő kapcsolatban maradjanak a diplomaosztás után is. És fontos, hogy ki-ki megtalálja a személyiségéhez illő munkaterületet, ahol eleve „otthon érzi” magát, ahol képességeit kiélheti. Általában mindenki ott érzi jól magát, ahonnan jött. Innen kezdve ez nem értékelés kérdé-

se: egy falu nem ér kevesebbet, mint egy város, de alapvetően más életterületeket jelöl ki. Egyebek közt a pasztorálpszichológia lehetősége is, hogy segítsen megtalálni azt a kommunikációs kapcsolati formát, ami az adott népcsoportéhoz, réteghöz szól.

V. éves lévén leadtam a szakdolgozatom. Idős lelkes rokonom egyetlen megjegyzése arra vonatkozott, hogy egy V. éves teológus nem lehet ennyire bizonytalan. Amit írtam, szándékosan írtam olyannak, amilyen. Nagy feszültséget érezek az elvárások és a „nyújtani tudás” között.

Talán összefügg ez az ún. identitás tudat változásával. Mintegy 20 évvel ezelőttig a *stabil identitás* képlete volt irányadó. Addig a világ „kétpólusú” volt: keresztyénség és nemzetiszocializmus, később keresztyénség és materializmus, kommunizmus. Ki-ki az egyik vagy a másik szellemében alakította világképét. Ma a fekete-fehér képlet végtelenül színessé vált, a *pluralizmus* korában élünk. Ehhez a folyamatosan alakuló identitás illik. Ahogy a heidelbergi káté is mondja: „valljuk, míg jobbat nem taníthatunk”. A szakmai és a személyes egészséges identitás képlete ez: „tudom, mi az álláspontom, tudom, mit nem tudok, és van annyi hitem, hogy el merem képzelni ennek folyamatos alakulását”.

Állandó bátorság, és állandó aktualitás kell ehhez. Miért nincs ez meg az előző generációk gondolkodásában?

Ez nem bátorság kérdése. Az én és apáink generációjának identitás tudata más társadalmi kontextusban alakult ki. Ez nem jelenti azt, hogy könnyebb volt. Más volt. Az élettér szűkebb volt. Ma meg túl nagy.

Elég sok időt töltöttél mostanában a teológusok között. Milyennek látod őket?

A révfülöpi tapasztalatok szerint a mai, idősebb teológus ifjúság igen magas fokú kreativitással rendelkezik. A lelkesi munka jelentős hányada pedig éppen ezt igényli.

Mit értesz kreativitás alatt?

A kreativitás a „fej”, a „szív” és a cselekvő megvalósítás harmonikus összessége. Nemcsak a megértés, nemcsak „a fej”, hanem a ráérezés a fontos. Buda Béla – korunk egyik legismertebb pszichológusa – szerint az empátia a „beleérzés művésze” önmagunkkal és másokkal szemben. A művészetben van a hangsúly. Ezt nem „megtanulni” lehet, hanem ki kell fejleszteni. Úgy értem ezt, hogy például nem csak előadást tartasz az emberképről, hanem fogsz egy darab papírt, és lerajzolod, szimbolikusan is megjeleníted azt. Pillanatnyilag a teológiai oktatás sajnos világviszonylatban olyan, hogy a kreativitás-fejlesztés alig fér bele...

Ez elég megterhelő, nemcsak az 5 teológiai év alatt, de a későbbiek során is.

Minél kreatívabban, sokrétűbben, valamennyi képességünket kihasználva végezzük munkánkat, annál egészségesebbek maradunk. Az egyoldalú, pl. csak „fej”-szellemi megterhelés az egészséget veszélyezteti. Másrészt, aki kreatívan él, az – ha eléri teljesítőképességének határát – kreatívan tud kikapcsolódni, regenerálódni is. Különböző betegek leszünk, és ez sokba kerül az egyházi betegbiztosításnak...

Ha a teológiai képzésben az érzelmek kifejezése ugyanakkora szerepet kap, mint a gondolkodásé, akkor még jobb liturgia, lelkigondozó válhat a diákokból – és csökken a kiegészítő vétele.

Egy amerikai felmérés szerint a végzős teológus hallgatók teljesítőképessége nem 100%-os, csupán 75 %.

Minden kórház szemináriumot úgy kezdek, hogy felteszem a kérdést a résztvevőknek: „Ki feküdt már kórházban?” Németországban egy ugyanilyen korú társaságban ötöd ennyien teszik fel a kezüket, mint tegnap Budapesten.

Ezt a kreatív pihenést is szolgálná a minden évfolyamon beinduló egyhetes mentálhigiénés szeminárium. Mindannyian olyan kipihenten, érzelmileg feltöltődve, beszélgetések és viták élményeivel térünk vissza Révfülről, melyek egész közeli és távoli jövőnk szempontjából meghatározóak lehetnek. Ezek a hetek alkalmasak arra, hogy feltöltsük a szükséges energiával, helyes öntudattal, önismerettel, és egy-egy témához kapcsolódó tudásanyaggal. Legutóbb pl. a csoportvezetéssel kapcsolatosan.

Egy ilyen hét valóban szakmai time-out (kikapcsolás). A cél a tapasztalatszerzés, a bennünk rejlő képességek felfedezése és kipróbálása. Ez *után* könnyen érthető az elméleti háttér.

Én azt akartam Révfülről veletek érzékeltetni, lehet egy csoportot úgy vezetni, hogy az senkit ne terheljen túl. Ezért nem csak vezettem a csoportot, hanem engedtem magam vezetni is – a csoport által. Megvolt a heti program, de azt a ti pilanatnyi szükségleteitek modifikálták.

Ez a habitus, beállítottság nem csak a csoportvezetésnél, hanem például az igehirdetésnél is előnyös: írsz egy majdnem nagyszerű prédikációt, és kiállsz, hogy elmondd. Ha „érzékeled” a gyülekezetedből áradó jelzéseket, lehet, hogy mást fogsz mondani, mint amit terveztél, de jobban eléred a hallgatókat. Kevésbé fáradsz el, ha nem a hallgatóság *ellen* prédikálsz, hanem *együtt haladsz* velük. Mindkettő lényege: Istenben csak akkor tudsz bízni, ha előbb megtanulsz az emberekben bízni.

Ez egyfajta hitvallás is lehet... Ez a konkrét életcéld?

Az életcéldom... hm... jelenleg egy vitorlás... Nincs annál szebb, mint amikor figyelsz a szélre, s ezt felhasználva, azzal együtt próbálsz eljutni valahova. Ilyenkor *érzékelem*, hogy én csak részben alakítom az életemet...

Imádság tanévzáráskor

Mindenható Isten! Szerető mennyei Atyánk! Szívünk mélyéből adunk hálát Neked a Te kegyelmedért, szeretetedért és hűségédért, amellyel az elmúlt tanéven át a mai napig körülveltél bennünket. Te Magad segélj minket, hogy jóságodra ne bizonyuljunk méltatlannak. Segélj, hogy könnyelműen ne feledkezzünk meg kötelességeinkről, és tarts meg hűséges oltalmadban a pihenés hónapjaiban is. Add, hogy majdan megújult testtel és lélekkel, új munkakedvvel térjünk megint vissza az iskolába, azokat pedig, akik iskolánktól megválnak, kísérd áldásoddal további útjaikon is. Áldj meg valamennyiünket, add, hogy sohase felejtsük el, hogy a Te gyermekeid vagyunk, és vezess bennünket a jó pásztor hűségével a Te gyönyörűsége legelődjön. A Te szent Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus nevében kérünk, hallgass meg minket! Ámen.

(Budaker Oszkár)

Joób Máté

Veled egy életen át

Gondolatok a szerelemtől és a házasságról

Szerk.: D. Szabik Imre. Teológiai Irodalmi Egyesület, 2000

Egyik nagy költőnk javasolta fiatal tanítványának, hogy a szerelemtől csak akkor írjon verset, ha annak valami egyedi, sajátos és újszerű hangját tudja megszólaltatni. Annyi mindent írtak már ugyanis róla tehetséges és kevésbé elhivatott költők.

Ez a gondolat nemcsak a versírásra igaz. A keresztyén irodalomnak is egyik legkedveltebb és valóban mindig aktuális témája a szerelem és a házasság. Több szerzőnek tudatalattijában talán ott volt a költő figyelmeztető tanácsa, melyet megfogadva igyekeztek olyan írásokat alkotni, amelyek méltóak nemcsak a témához, hanem a keresztyén jelzőhöz is. Sajnos ebben az igyekezetben – minden jó szándék ellenére – egy furcsa versengés is kialakult egyes szerzők között. Ennek az lett a következménye, hogy több olyan mű is keletkezett, amelynek az volt a rendeltetése, hogy minden korábbi írást és tanulmányt túlhaladjon akár törvényeskedéssel, életidegen kegyeskedéssel, vagy éppen alkalmazkodó szabadossággal. A most megjelent könyvnek az egyik legnagyobb érdeme, hogy nem akar beállni ebbe a versengésbe. Nem akar sem túl nagyot, sem túl sokat mondani. Csak éppen annyit, amennyi ahhoz kell, hogy valaki tovább gondolja a könyvben feltett kérdéseket; hogy valaki új megvilágításban láthassa párkapcsolatát vagy családi életét; hogy valaki bátorságot kapjon ahhoz, hogy szükség esetén segítségért forduljon a lelkészéhez; vagy hogy valaki éppen megnyugodjon, ha helyes pilléreken nyugszik párkapcsolata és családi élete.

Persze nem csak írni nehéz ezekről a témákról. Az olvasó számára is nehézséget jelenthet az értékes üzenet és a jó tanács kihámozása a sablonos közelítési módokból és a csodát ígérő módszerekből. Egy kis előítélettel, ezt a várt, nehéz feladatot próbáltam megkönnyíteni azzal, hogy előre meghatározott szempontok alapján olvastam a könyvet. A következő kérdéseket tettem fel magamban: Milyen gyakorlati útmutatást adnak a szerzők a különböző életstádium problémáira és kérdéseire? Milyen forrásokat használnak fel ehhez? Hogyan próbálják meggyőzni az olvasót üzenetük igazáról? Milyen ideálkép rajzolódik ki az írásokból? Ezeknek a kérdéseknek a segítségével szeretném a könyv tartalmát ismertetni.

A feladatot persze az teszi érdekessé és egyben nehezzé, hogy nem egy szerző írt a különböző témákról, biztosítva ezzel az egységességet, hanem egy tizenegy tagú munkacsoport, melyből egy kivétellel mindenki egyházunk lelkésze. A nevek felsorolásából azonban az is kitűnik, hogy a szerzők között kilenc férfi és két nő van. Ez az aránytalanság,

főleg egy ilyen, mindkét nemet érintő témában nehezen érthető.

A szerkesztő az előszóban azt ígéri, hogy az olvasók életre szóló tanácsokat kaphatnak az írásokból. Ennek az ígéretnek a szerzők háromféle módon igyekeznek eleget tenni. Egyrészt úgy, hogy konkrét tanácsokat adnak: túlzásoktól mentes, őszinte viselkedés az udvarlás időszakában („Hát én immár kit válasszak?”); tudatos családtervezés abortusz(ok) nélkül (Isten ajándéka a gyermek); ne süppedjen önsajnálamba, aki magányos, ne várja tétlenül magánya megtörését (Egyedül maradtam). Másrészt vannak olyan írások, amelyekben konkrét tanácsok mellett nagyobb hangsúly kerül a teljes szemléletmód-változásra, mely eleve magában foglal minden konkrét segítséget: a törvények betartása által vessük alá életünket Isten akaratának (Együttélés vagy házasság); Szentírásról tájékozódó kapcsolatban éljünk, mely a bűn-bűnbocsánat síkján mozog (Széttört az otthon – van-e új kezdet?). A tanácsadás harmadik módja egészen egyedi. Az egyik szerző a jegyesoktatás alapjainak ismertetésével szinte elvezeti a fiatal olvasókat a lelkési hivatalba további megbeszélésre (A templomi esküvő csak dekoráció?). A jegyesoktatás céljáról alkotott sok téves elgondolást tisztázhat ez az írás úgy a házasulandók, mint az oktatók számára.

A néhány írásban található szociológiai felmérés és orvosi ismeret mellett a tanácsok alátámasztására a szerzők legtöbbször szentírási idézeteket használnak. Mégis meglepő, hogy ezek az idézetek gyakran ugyanolyan hangulatkeltő elemeknek tűnnek, mint a gyakori versidézetek. Egyes bibliai idézetek helye is kérdéses. Az egyik írásban a szerző arra buzdítja képiesen az olvasót, hogy ne pusztán lakást építsen, hanem Isten jelenlétével megáldott otthont. E hosszú gondolatot a következő módon zárja le: „Végül, de nem utolsó sorban bátorítson és intsen is az apostol: Tudjuk pedig, hogyha földi sátorunk összeomlik, van Istentől készített hajlékunk, nem kézzel csinált, hanem örökkévaló mennyei házunk. (2Kor 5,1)” Sajnos a könyvnek csak néhány írása tájékozik valóban a Szentírás alapján. Ez persze részben abból adódik, hogy a szerzők elsősorban saját tapasztalataikat és élményeiket osztják meg az olvasókkal. És ez részben már válasz is a második kérdésre. A leggyakoribb meggyőző eszköz éppen a saját tapasztalatok ismertetése. Emellett domináns még a tanító jellegű meggyőzés. Talán egy kicsit különös, hogy az igazán felkavaró és a nehézségekből kikísérő, lelkipásztori vonás ritkán jelenik meg az írásokban. Pedig a leginkább megszólítottak (fiatalok) ezt érzik az igazán hiteles és jó eszköznek. Nem felül-

ről, nem messziről, hanem együtt érezve, támogatva és segítve.

Az utolsó vizsgálati kérdést néhány tíz évvel ezelőtt talán a következőképpen fogalmazták volna meg: Hogyan udvaroljanak az evangélikus fiatalok? Milyen az evangélikus házasság és a családi élet? Az írásoknak nem az volt a célja, hogy konkrét válaszokat adjon az ilyen jellegű kérdésekre. Mégis érdemes a sorok között olvasni! Többet ad, mint az előző egyik klisészerű gondolata alapján várható lett volna („E könyvecske elkíséri az Olvasót ... a párválasztás örömétől az özvegység fájdalmas állapotáig.”).

A szerzők megegyeznek abban, hogy nem önmagában a házasság intézményében van a hiba. Ez a gondolat egyébként az egyik fejezet refrénszerű mondata (Múló vihar vagy hajótörés?). A férfi és nő közötti házassági szövetség jó, és érdemes a feleknek magukat és egymást is felkészíteni rá. A szerelem sokat segíthet az egymáshoz való csiszolódásban, de ez a különös érzés saját utakra is el tud tévedni. Érdemes emberileg mindent megtenni annak érdekében, hogy minél többet kapjunk abból, amit a házassági szövetség nyújtani tud a szá-

munkra. De egyben kötelességünk is, hogy mi is mindent megadjunk, hogy a velünk együtt élők is élvezzék ennek a közösségnek a védettségét és az előnyeit. A szerzők ezt a folyamatot nem festik le idealisztikusan. Ismerik a bonyodalmakat és a nem várt töréseket is. Minden nehézség ellenére az írásokban erőteljesebben szólal meg a reménység azoknak, akik a társkeresésben vagy éppen az egymáshoz való csiszolódásban szenvednek, a megújulás lehetősége azoknak, akik régóta megromlott emberi kapcsolatokban élnek és az újrakezdés lehetősége azoknak, akik élettársukat elvesztették. Segítségként a biztató gondolatok mellett a könyv végén található egy kis imádságos gyűjtemény is.

A jó előkészítésnek és szerkesztésnek köszönhetően minden különbözőség ellenére viszonylag egységes képet kaphat az olvasó. Nincsenek eltompítva a kegyességi különbözőségek, de nem is dominálnak zavaró módon.

A könyv nem hiánypótló, mert a témát nem lehet behatárolni. De nagy szükség van rá, hogy aki kezébe veszi, éppen anynit kapjon belőle, amennyire szüksége van ahhoz, hogy a következő lépést megtegye.

Sárkány Tibor

Búcsú Szabó István lelkésztől*

Kosztolányi Dezső „Halotti beszéd” című versének a sorai csengenek most a fülemben:

Látjátok feleim, egyszerre meghalt és itt hagyott minket magunkra...

Ismertük őt. ...

... szív (volt), a mi szívünkhöz közel álló.

.....

Okuljatok mindannyian e példán.

Ilyen ember. Egyedüli példány.

Nem élt belőle több és most sem él,
s mint fán se nő egyforma két levél,
a nagy időn se lesz hozzá hasonló.

.....

Akárki is volt ő, de fény, de hő volt.

Mindenki tudta és hirdette: Ő volt.

Évfolyamtársaink között ő volt a Szabó Pista, Pista testvérünk. Egyedüli, nem élt belőle több és most sem él. Nem tiszteletlenségből mondom most így: Pista testvérünk, hanem szeretetből. Mert ez volt ő nekünk: szív, a mi szívünkhöz közel álló.

Víg kedély, mosolygós arc – ez volt ő. Mély felháborodás és a törvény keménysége – ez is ő volt, ha az evangélium ügye és az egyház élete nem olyan volt, mint amilyennek látni szeretne volna.

Több, mint két évtizede beteg szíve nyugtalanította, mégsem ez lett halálos betegsége. Amikor először került kórházba a szívével, akkor kapta erősítésül a gyászjelentésen olvasható zsoltvérszet: „Ha megtelik szívem aggodalommal, vigasztalásod felüdíti lelkemet.” (Zsolt 94,19) Azóta, ki tudja hányszor merített belőle erőt, Isten vigasztalását és megtartó

kegyelmét. Ezért választotta temetése igehirdetésének az alapigéjéül is.

Halála előtt három héttel írott levelében így vallott: „Valóban nehéz napok ezek, mert minden nap arra kell gondolni, hogy talán ez lesz az utolsó. Készülök Istenünk színe elé.”

Másfél héttel elmenetele előtt, hosszan elbeszélgettünk, és együtt imádkoztunk. A hosszú, súlyos szenvedés már lefagyasztotta az óráa olyan jellemző mosolyt az arcáról, de a szívében békesség volt. Jézus ígéretében erősödtünk: „én veletek vagyok minden napon...” Életünk minden napján. Örömben és bánatban. Amikor egészségesek vagyunk, és amikor reánk tör a betegség. És akkor is, amikor át kell lépünk a halál kapuján. Jézus hordozza és köti össze az élőket és a holtakat. Szeretett Pistánk már átment a földi élet határán. Hitünk és reménységünk, hogy ott is Jézus várta.

1982 nyarán ünnepelte családjá és gyülekezete közösségében 25. házassági évfordulóját és 10 éves dunaegyházi szolgálatát. Akkor hangzott el a kérdés: „Lesz-e még egyszer huszonöt esztendő együtt? Mennyi van még hátra? Nem tudjuk.” Ma már szomorú szívvel tudjuk, hogy nem egészen 18 esztendő.

Kedves Erzs, gyermekei, unokái, szerettei. Hadd ismétljem meg az akkori áldáskívánást: Adja meg Isten nektek – Jézus Krisztus érdeméért, kegyelme gazdagságából –, hogy ott is egyek és együtt legyetek, ahol már nincs szükség a házasságra és családi otthonra: az üdvösségben.

Most, amikor azért vagyunk együtt Isten házában, mert Szabó István lelkész testvérünk földi életútja véget ért, mondjanak köszönetet Istennek azok a gyülekezetek, akik között az egyház Urának kegyelméből szolgálhatott.

S kérjük mindannyian Istent, hogy ott is együtt lehessünk: a gyülekezetek tagjai, szolgatársai és évfolyamtársai, ahol már nem lesz szükség templomra sem, mert Isten lesz minden mindekben, a színről-színre látáskor, az üdvösség teljességében!

* Elhangzott a Budapest-Rákospalotai evangélikus nagytemplomban 2000. március 18-án tartott gyászistentiszteleten.

In memoriam Lackner Aladár

1932-2000.

Kollégától és jó baráttól búcsúztunk 2000. február 19-én szülőfaluja, Belecska evangélikus templomából. Minden úgy történt, ahogyan végakarátában meghagyta. A temetési szertartást az elmúlt években nála volt segédlelkészek, lelkészek végezték. Ravatalánál ott állt Baranyay Csaba siófoki lelkész, Cselovszky Ferenc Budapest-Deák téri lelkész, illetve helyi utóda Beke Mátyás gyönki segédlelkész.

Pontosan meghagyta, hogyan történjék a búcsúztatása, igékkel, énekekkel.

Ott álltunk megrendült szívvel a gyászistentiszteleten, és minden felcsendülő mondat az emlékeket hozta elő. Ennek a meglehetősen szegényes vidéknek volt szülőtte. Az édesapa a kis bolt jövedelméből próbálta a család számára a szükségességeket előteremteni. Emellett még ott volt a kert is, ahol mindig akadt munka. Ott tanulta meg Aladár szeretni, gondozni a növényeket. A keszőhidegkúti, később gyönki kertjében nagy szakértelemmel válogatott, gyönyörű, egzotikus virágai virítottak. Helyi botanikai csodának számított a szépen művelt, ápolt kert.

Ez a táj és ennek a tájnak egyszerű, de helytállásban oly nagyszerű emberei érlelték meg benne a szülőföld iránti ragaszkodást. Pedig megpróbáltatásból bőven kijutott. Amikor elkezdődött az agresszív Volksbund propaganda, a kétnyelvű, sváb tradícióhoz, de a magyarsághoz is ragaszkodó család költözni kényszerült a Zala megyei Csömödérre, ahol az édesapa postamesteri állást kapott. Itt vészelték át a háborút, annak minden borzalmával együtt.

1945-ben visszatelepültek Belecskára, ahol gazdálkodással próbált a család egzisztenciát teremteni. A nehéz idők nem múltak el, hiszen '47-ben Belecskát is elérte a kitelepítési hullám. A család a falu határában, a kukoricásban húzta meg magát, szinte naponta vállalva az életveszélyt. A szomszéd község, Pincehely jóérzésű emberei lettek segítségül. 1948 végére rendeződtek a körülmények, és folytathatta tanulmányait a gyönki gimnáziumban, ahol kitűnő eredménnyel érettségi vizsgát tett. A teológiára készülő fiatalember a család ellenállása miatt is, meg a kitűnő érettségi jutalmául kapott orvosegyetemi felvétel miatt az orvosin találta magát. Nem sokáig tartottak az orvosegyetemi tanulmányok, a kollégiumból kicsapták, mert Bibliát találtak a szekrényében. Kitérő után végül sikerült elkezdni a teológiát, 1958-ban szerezte meg lelkészi oklevelét. A lelkészavatás a szülőfalu templomában volt, 1958. november 7-én Káldy Zoltán püspök szolgálatával. Az első segédlelkészi helye Pécs volt, igazi mélyvíz. Az akkori lelkészválasztási küzdelmek közepette

kellett helytállnia a tapasztalatlan segédlelkésznek. A következő állomáshely Keszőhidegkút-Belecska volt, ahol a gyülekezet meghívta paróchusának. A hidegkúti években kötött házasságot Zászkaliczky Mártával. Házasságukat Isten négy gyermekkel áldotta meg. Az egyre bővülő család mellett egyre több lett a szolgálat is. Az elerőtlenedő kis gyülekezetek összevonása közben Gyönkre költöztek, innen látta el a hatalmas kiterjedésű szórványt. Belecska, Keszőhidegkút, Szárazd, Miszla, Udvari, Varsád, Hőgyész, Gyöng tartozott gondozása alá. Példás hűséggel látta el szolgálatát két nyelven. Gondosan készülő, lelkiismeretes igehirdető volt. A német nyelvű teológiai irodalommal szinte napra készen lépést tartott. Szolgálatának sajátos színtöltője volt a nemzetközi kapcsolatok ápolása. Időnként azt hitte az ember, hogy a magyarországi egyházi turizmus nagy része Gyönkön zajlik. Azok a külföldiek, akik a diktatúra éveiben első kézből akartak hiteles információkat kapni, nagy valószínűséggel feleresték Lackner Aladárt is. Sokan nehezen értették meg, hogy valóban lobogó patriotizmusához a nacionalizmus árnyéka sem vetődhet. Alig múlt el hét, hogy ne állt volna a paróchia előtt német, svájci vagy holland rendszámú autó. A baráti-testvéri segítséget elfogadta, de amikor a „kiokító” nyugatiak jöttek, az éles fogalmazástól sem riadt vissza. Utólag visszatekintve nagyon fontos volt ez a diplomáciai szerep.

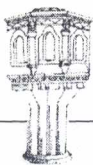
A közegyházi szolgálatból is kivette részét, hiszen a Tolna-Baranyai Egyházmegye 1988-ban esperesévé választotta. Megrendült egészségi állapota miatt kényszerült megválni az első vonalbeli szolgálattól, de amíg ereje engedte, rendszeresen vállalt igehirdetéseket.

A szolgálat mellett hadd történjék említés a hobbjáról is. Amikor látta, hogyan néptelenednek el a sváb falvak, hogyan vesznek el a paraszti világ értékei, feleségével elhatározta, hogy amit csak lehet, megmentenek. Egyre gyűltek a gyönyörű népviseletek, használati tárgyak, bútorok. A szép gyűjtemény otthont kapott Gyöng község jóvoltából. Egy megüresedett parasztház lett méltó otthona az igényes gyűjteménynek. A falu egyik legfontosabb nevezetessége lett a „Tájház”. Turisták ezrei keresték fel az elmúlt években a házat, jórészt a környékről elszármazottak, illetve a már kint született, gyökereik után kutatók.

Néprajzi tevékenységéért „Életfa” díjjal jutalmazták.

Hiányzik Lackner Aladár mindazoknak, akik szerették. Hiányzik a csak rá jellemző humor, a tiszta, sallangoktól mentes modor, a példaadás. Minket is az az ige vigasztal, ami neki is oly fontos volt:

„Hű az Isten, aki elhívott titeket...!” (1Thessz 5,24)

Pünkösdi ünnepe

Lk 11,9-13

A pünkösdi kijelölt igeszakasz az imádkozásról tanít. Lukács 11. fejezetének előző verseiben a Miatyánk lukácsi (rövidebb) változatát, majd egy ezt illusztráló rövid példázatot („Az éjfélikor kopogtató barát”) halljuk. A Beszédforrásból (Q) származó textusunk Máté evangéliumában is megtalálható, de Máté nem közvetlenül a Miatyánkhoz (6,9-13) csatolja, hanem csak 7,7-11-ben olvashatjuk. A lényeges különbség azonban, hogy Máté „csattanója” így hangzik: „Ha tehát ti gonosz létekre tudtok jó ajándékokat adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább *ad jókat* a ti mennyei Atyátok?” (7,11) Lukácsnál viszont ez áll: „Ha tehát ti gonosz létekre tudtok gyermekeiteknek ajándékokat adni, mennyivel inkább *ad* mennyei Atyátok *Szentlelket* azoknak, akik kéri tőle?” (Lk 11,13) Erről a „különbség”-ről, a Szentlélekről kell majd a pünkösdi prédikációkban részletesen szólnunk. És természetesen az imádkozásról is, hiszen a Szentlélek és az imádság elválaszthatatlanok egymástól. Az imádság egyik lényeges eleme a kérés, és ebben a szakaszban Jézus kérni tanítja a tanítványait. A Miatyánkban is a megszólítás után öt kérés hangzik el. A katolikus egzegéta, Ortensio da Spinoletti szakaszunkat jogosan nevezi „az imádságról szóló katekézis”-nek, illetve az „imádság melletti védőbeszédnek” (Lukács, *a szegénység evangéliuma*, Agapé, Szeged, 1996)

„αναίδεια”

Jézus előbb egy példázattal, majd hasonlatokkal kommentálja, magyarázza a tőle tanult imádságot. Az éjfélikor kopogtató barát a lehető legalkalmatlanabb időben veri fel az alvók otthonát, hogy az útról érkezett vendégének három kenyeret kérjen kölcsön. Jézus azt hangsúlyozza, hogy csupán a barátságra való tekintettel a barát elképzelhetően nem kelne fel ágyából, de a „tolakodása” miatt bizonyára mégis megteszi azt. Az itt szereplő görög *αναίδεια* szó szerénységet, bátorságot, pimaszságot, merészséget, akaratosságot jelent. Amíg számunkra emberi viszonylatokban a szerénység, a visszafogottság, az alázat az érték, úgy tűnik, a *hit szempontjából* (és csak a hit szempontjából!) Jézus éppen az ellenkezőjét kívánja meg tőlünk. Eszünkbe juthat itt Mt 11,12 Károli fordítása is (bár az új fordítás és Karner Károly egzegézise más értelmet ad neki!): „A Keresztelő János idejétől fogva pedig mostanig erőszakoskodnak a mennyek országáért, és az erőszakoskodók ragadják el azt”. Egy református egzegéta (Ablonczy Dániel) ezt így fordítja: „Keresztelő János napjaitól mostanig a mennyek országa ostroma folyik és az ost-

romlók beveszik azt”, s hozzáteszi, hogy az üdvösségért erős hittel kell küzdeni, s a hitnek, akár az imádkozónak (Lk 11,8!) szabad erőszakosnak lenni, Isten országáért tehát válni kell az erőszakos, ostromló imádságot. Eszünkbe juthat még a kánaáni asszony hite is, akit pedig Jézus a tőle szokatlan keménységgel elutasított, amikor a pogányokat „kutyáknak” nevezte. Önérzetesség helyett a kánaáni asszony rátarti találékonysággal felelt: „hiszen a kutyák is esznek a morzsákból, amelyek az uruk asztaláról hullanak” (Mt 11,27). Jézus igenis ezt a kitartó, szerénytelen, erőszakos, akaratos hitet dicséri meg, amikor mégis meggyógyítja a kánaáni asszony ördögös leányát. Az Isten országa, az üdvösségünk, a hitünk szempontjából bátran legyünk merészek, követelődzők, ne süssük le szemünket, ne pironkodjunk, hiszen aki keres, az talál, aki kér, az kap, aki kopog, annak az ajtó megnyitja. Kell tudnunk akarni, és kell tudnunk kérni! „Akik engem szorgalmasan keresnek, megtalálnak” (Péld 8,17), „Ha valakinek nincs bölcsessége, kérje Istentől” (Jak 1,5). Olyan szenvedéllyel kell ostromolnunk Istent, amiképpen azt John Donne, a 17. századi angol metafizikus költő az egyik „Szent szonett”-jében teszi: „Döngesd szívem, Szentháromság, ne csak / kopogtass védj, sugallj, ne csak ragyogj, hogy állni bírjak, dönts le, haragod küldd rám, cibálj, égess, új életet adj.”

Az atya-gyermek viszony

A kérő imádságok kapcsán írja Ordass Lajos: „Az imádkozás-ellenes embereket legjobban az imádkozásnak ez a fajtája bőszi föl. Az emberek »méltóságával« ellentétessé érzik az Isten előtti »koldulást«, mert megalázzónak tartják azt... [a kérő-imádságban azonban] nem kellene föltétlenül önző magatartást látni. A kérésnek helye van az Isten és az ember – vagy mondjuk egyszerűen így: az atya és gyermeke – közötti viszonyban. Természetes helye. Ha viszonyunk nyílt és őszinte, akkor nem hiányozhat belőle a kérés.” (*Nem tudok imádkozni*, OLBK, 1992.)

S textusunkban a példázat után éppen olyan hasonlatok következnek, amelyek az atya-gyermek viszonyról szólnak: „melyik apa az, aki fiának kígyót ad, amikor az halat kér tőle, vagy amikor tojást kér, skorpiót ad neki?” Isten előtt mindnyájan naiv gyermekeként állunk. Ha bizalmunk van iránta, akkor kérhetünk tőle bármit, halat, tojást vagy akármi nagyot. A gyermek nem szégyenlős, hanem bátran kimondja azt, ami a szíven van. Sokan vagyunk édesapák, és talán észrevettük, hogy a gyermekünk irántunk való őszinte ragaszkodása, szeretet-adása, –akarása és –követelése mibennünk is mennyire erősíti és építi tovább a természetesen és eredendően meglévő szülői szeretetünket. Isten is bizonyára így van a mi hozzá bizalommal forduló kéréseinkkel.

„Ha tehát ti gonosz létekre tudtok gyermekeiteknek jó ajándékot adni, mennyivel inkább ad mennyei Atyátok Szentlelket azoknak, akik kérik tőle?” Az imádság kéréséről Jézus nemcsak példázattal vagy hasonlattal szól, hanem harmadik – jellegzetesen zsidó – hermeneutikai formulával, az *a minori ad maius* elvvel is. A csekélyből a jelentősre való következtetés egy jól ismert rabbinikus formula volt, az I. században élt Hillél rabbi elsőként említi ezt az értelmezésről írt hét szabályában. Az Újszövetségben többször is találkozunk ezzel az elvvel, például Mt 7,11; Mt 7,21; Lk 12,5; Rm 5, 17 stb.

A legnagyobb ajándékot, vagyis Isten Szentlelkét is a legnagyobb bátorsággal kérhetjük. Lehetünk akaratosak, tolakodók és erőszakosak a Mennyei Atya előtt – az ő ügyében! Természetesen nem arról van szó, hogy önző egónk érvényesítését kívánhatnánk az Istentől. Egyéni, emberi vágyainkat nem lehet „kiimádkozni”, mert az istenkísértés lenne, hiszen ilyenkor Istent agresszivitásunk használati cikkévé degradáljuk. A Miatyánkban is csak a „Legyen meg a Te akaratod” után következik a mindennapi kenyérre vonatkozó kérés. Helyesen írja Luther: „Tanuld meg azt is, hogy Istent imádságodban soha ne kísértsd. Ne szabj elé se időt, se mértéket, se célt...” Ha akaratunkat jó vágányra állítottuk, akkor nyugodtan kérhetjük az Istent. A Szentlélek ajándékát is ezért kérhetjük kitartóan, hiszen az összhangban van a mennyei Atya akaratával.

Emlékezzünk arra, amikor Pál apostol Keresztelő János tanítványaival találkozik Efezusban, és megkérdezi tőlük: „Kaptatok-e Szentlelket, amikor hívőkké lettetek?” A válaszuk így hangzott: „Hiszen még azt sem hallottuk, hogy van Szentlélek!” (ApCsel 19,2). A Szentlelket nem a törvény cselekedetei, hanem a hit alapján kaphatjuk. (Gal 3,2) Mindez azt is jelenti, hogy az egyházban sem a nyüzsgésre, a hiperaktivizmusra van szükség, hanem bizonyos elengedettségre (*Gellassenheit*) szükséges ahhoz, hogy a legfontosabbra tudjunk koncentrálni. Ilyenkor aztán a Lélek megtermi a maga gyümölcsseit. A Szentlelket tehát akkor kapjuk, akkor „vesszük”, amikor az ő ajándékaiban részesülünk. Az ajándék elfogadásához pedig hitre, nyugalomra és széttárt karokra van szükség, amit a Szentlélek tölthet be. Samáriában a megtértek akkor részesültek a Szentlélek ajándékában, amikor Péter és János kezüket rájuk tette. A nem tiszta szívű megtért, Simon mágus pénzt akart fizetni, hogy ő is ezzel a hatalommal rendelkezzen.

A Szentlélek egyszerre „szél” (Jn 3,8), „eső” (Ézs 32,15; Jól 2,23), vagy „galamb” (Mt 3,16; Mk 1,10; Lk 3,22; Jn 1,32), aki „rászáll” a hívő emberre, és „megtelíti” őt. Már ott volt a teremtéskor (Gen 2,7), és Lukács evangélista szerint „rászállt” Máriára (1,35), Erzsébetre (1,41), Zakariásra (1,67), Simeonra (2,26-7), és megkeresztelkedésekor magára Jézusra is (3,22). A Szentlélek ugyanolyan személy, mint az Atya, hiszen neve van (Mt 28,19), tanít (Jn 14,26), értünk esedezik (Róm 8,26), megcsalható (ApCsel 5,3), megszorítható (Ef 4,30). A Szentlélek a hívő életünk megszentelését segíti elő. Mi kenyeret kérünk tőle, de ő a legnagyobb ajándékát, az ő lelkét adja nekünk, a Lélek ajándékaiban (ApCsel 2,38; ApCsel 10,45) részesít minket.

A Szentlélek ajándékáért mi, emberek sokat nem tehetünk, mert a szél ott fú, ahol akar, de *ellene* viszont annál többet. Azért kell imádkoznunk és kérnünk őt, hogy a *bennünk* lévő

természetes akadályok elháruljanak. A Szentlélek nem erőszakos, hanem olyan, mint egy „halk és szelíd hang” (1Kir 19, 12), nem tolakodik, hanem bennünk is annyit halad előre, amennyivel a szabad választásunkkal engedünk neki: Ahol az Úr lelke, ott a szabadság (2 Kor 3,17), ha ellenállunk neki, akkor a Szentlélek visszahúzódik.

Pünkösdi ünnepén textusunk alapján a Szentlélek és az imádság kapcsolatát nyomatékosan kell hangsúlyoznunk. „Az Isten Lélek, és akik imádják őt, azoknak lélekben és igazságban kell imádniuk” (Jn 4,24). Ha Lélekben imádkozunk, akkor már nem is mi imádkozunk, hanem maga a Lélek. A Szentlélek segít a mi erőtlenségünkön: „maga a Lélek esedezik értünk kimondhatatlan fohászkodásokkal” (Rm 8,26).

Végezetül arról is szólnunk kell, hogy a Szentlélek az „igazság lelke” (Jn 16,13), amely kinyilatkoztató erő is. Megnyitja a zárt, Istennel szemben védekező embert. Itt említhetjük meg röviden a pünkösdi ünnepének eredetét. Ez az ünnep is a zsidóság egyik tavaszi ünnepére nyúlik vissza, akárcsak a nagypéntek (Niszán 14: a páskabarány leölése) és a húsvét (Niszán 16: a zsengekéve meglóbálása). Pünkösdi a Niszán 16: a zsenge kéve meglóbálása után számított ötvenedik napra esett (hét hét plusz egy nap, ezért nevezték a „Hetek ünnepének”). A zsidóságban ez a kinyilatkoztatás vagy a Tóra ünnepe, egyike az év három zárandokünnepének, amikor a külső ceremóniák helyett a Tóra olvasására és tanulmányozására kerül a hangsúly. Ami a peszach-hal elkezdődött, az a Hetek ünnepével teljeseedik ki. Hasonlóképpen, ami nagypénteken megkezdődött, húsvétban igazolódott, az pünkösdben éri el a teljességet. Keresztén hitünk értelmében, amiképpen Krisztus halála a páskaáldozatot, feltámadása a zsenge kéve ünnepét (vö. 1Kor 15, 20-23!), úgy a Szentlélek kiárasztása pedig a Hetek, a Tóra Sínei-hegyen történt kinyilatkoztatásának ünnepét tölti be.

Az isteni erő ünnepén kérjük mi is erős, bátor, akár tolakodó (anaideia!) hittel Isten drága Szentlelkét, hogy ereje és igazsága járja át a mi bensőnket, szívünket.

Veni Sancte Spiritus! (Ének: 232 Jer, kérjük Isten áldott Szentlelkét)

iff. Fabiny Tibor

Pünkösdi 2. napja

Lk 12,32-34

Egzegézis

Textusunk magyarázatának egyik nehézségét a protestáns fordítás szerinti szétszabdaltság okozza. Ez a szétválasztás a felületes olvasóban azt a képzetet kelti, mintha a 32. vers Jézus gondviseléséről szóló tanításának végzava lenne, és „az igazi kincs” címszó alatt Lukács az eddigiektől független témát tárna elénk. Az alapige ilyen megjelenése könnyen viszbennünket tévútra a mondanivaló megtalálásában. Ezt a felosztást nem követi a Good News for Modern Man és a stuttgarti kiadású Luther Biblia sem. Az angol a 32-34. verset külön

egységnek tekinti, a német pedig hozzákapcsolja ezt a szakaszt az Isten gondviseléséről szóló egységhez. Ezek szerint háromféle tagolás közül válogathatunk. Kijelölt igénket jó, ha benne hagyjuk a teljes szövegösszefüggésben, hiszen mondanivalójában szorosan kapcsolódik az Isten gondviseléséről szóló téma a mi három versünkhöz.

Kicsiny nyáj: Isten népének, a gyülekezetnek a jelképe, melynek reprezentánsa a tizenkettő volt. A nyáj-juh-pásztor képének többszöri megjelenése az Ószövetségben és az Újszövetségben segítségünkre lehet ebben az összefüggésben is.

Ország: Jézus tanításának középpontja Isten országának meghirdetése, megismertetése. Az Isten országának titkát azonban, zsidó, irodalmi szokás szerint nem definíciókba önti, hanem kis történetekbe, példázatokba. Ha feltételezzük azt, hogy Jézus minden mondanivalója beleilleszkedik abba a szándékba, hogy az övéi számára Isten országáról beszéljen, akkor szédületes örökkévalóság, Isten tágolesésű szeretete rajzolódik elénk.

Isten uralmának megvalósulása két idejű. Egyszerre jelenvaló és ugyanakkor eljövendő is. Isten országa kicsi, elrejtett, szinte észrevehetetlen, ugyanakkor hatalmassá lesz. Az igazság benne más, nincsenek lezárt normák, hanem személyesség van és barátságosság. Olyan események során valósul meg közöttünk, amelyekben Isten jön közénk, hogy megszabadítson minket és a világot minden Istentől elválasztó hatalomtól. Jézussal való személyes találkozásuk kapcsán az őt követők átélhették, átélhetik, hacsak rövid időre is, ennek az országnak a nagyszerűségét. A 31. versben az Isten országának keresése mint feladat kerül előtérbe. Itt biztatóként mint Isten ajándékát ígéri Jézus az övéinek. Már ott is nyilvánvaló, hogy Isten országa, a Jézussal való együttlét és a világi javakkal való visszaélés, az anyagiak felhalmozása, raktározása nem fér meg egymás mellett. Ez az összeférhetetlenség még egyértelműbbé válik a következő versből.

Adjátok el...! A felszólítás lényegileg megegyezik a gazdag ifjúnak tett követeléssel. A rabbinizmus szerint a gazdagság juttatott adakozásával átváltoztathatja mulandó javait örök kincsekké. Az esszéusok ezzel szemben tiltják a földi javak birtoklását, mivel a vagyon az emberek egymással való kapcsolatát megterheli. Jézus ugyan nem ellenzi az anyagiak birtoklását, azonban a gyűjtést, tartalékolást, a holnap biztosítását elítéli. Ennek alapos oka van. Aki azt hiszi, hogy a vagyonából megélhet, és nem tud megszabadulni attól a szükségessé, de kilátástalan fáradozástól, hogy magát anyagi javaival biztosítsa, az maga zárja el az Isten országához vezető utat, amit Jézus ebbe a világba hoz.

Kincs: Van olyan fordítás, amelyik tartalékról beszél. Így a kincs akár lehet tágabb értelmű. Érdekes módon a magyar „kincs” szó újabb jelentéseket vetít elénk. Ismerjük ennek a szónak minden rejtett tartalmát is. Gyerekkorunk romantikus vágyaiban jelenik meg elsőként a kincs, ami megtalálható, amit jó még keresni is, és ami mindent megold. Több ez a gazdagságnál. Valami, amit mindig is kerestünk, egyszer csak a miénk lesz. Talán abban fogalmazható meg a felnőtté válás beleletörődése, hogy lemondunk ennek a kincznek a kereséséről?

Szeptikusan megállapítjuk, hogy nem sikerült, és megtaláljuk a pótlékokat. Pénzt, hatalmat, megszokásokat. Azt mondjuk rájuk: ők a mi kincseink. Az igazi kincs azonban más.

A hamis kincsek azonban az igazi ellen fordulnak. Azzal, hogy elhitetik, ők az igaziak, elrejtik a valót. Nagy kísértést jelent ez az ember számára, hiszen hamis biztonságérzetet kelt benne. Textusunk összefüggéseiben a kincsgyűjtés elsősorban az anyagiakhoz való viszonyunkban tesz fel kérdéseket.

Az Ószövetségben a bölcsesség és az istenfélelem az a kincs, amelynek megszerzésére minden más „kincsnél” érdemesebb törekedni. Jézusnál a kincs Isten országa, az eljövendő örök élet, a jelenben pedig az Istennel való közösség. Bonhoeffer szerint a mennyi kincs a tanítványi élet rendkívülisége és elrejtettsége, Krisztus szenvedésének gyümölcsei, amelyeket a követők élete terem.

Pünkösöd 2. ünnepének determinációi

Az igeszakasz és pünkösöd 2. ünnepének összekapcsolása több kérdést vet fel bennem. Pünkösöd a Szentlélek kiadásának az ünnepe. A Szentlélek nemcsak a múltban hatott, hanem a jelenben is hitet teremt bennünk, új életre indít. Általános kérdés, hogy az Istenhez kapcsolódó, új életnek következménye vagy előzménye az anyagi javaktól való függés megszűnése. Vajon igénk hogyan segít bennünket ebben a kérdésben? Jézus „adjátok el...” felhívása minden felszólítás nélkül teljesül életünkben, mert már Istenhez tartozunk, és csak hozzá ragaszkodunk? Vagy ahhoz, hogy Istenhez tartozhassunk, előbb tudatosan meg kell szabadulnunk minden más kincsünktől? Az ajándék feltételhez szabott-e, vagyis teljesíteni kell valamit azért, hogy megkaphassuk, vagy az előre megkapott ajándék nagysága mellett eltörpül, illetve feleslegessé válik minden, amit mi saját erőnkől szerezünk?

Következmény, tehát a „Lélek gyümölcse”

A Szentlélek megújító, hitet teremtő munkájának következménye, hogy az életemet ezentúl másképp élem, és ez vonatkozik az anyagi javaimmal való életemre is. Jézus nem elégszik meg azzal, hogy okosan gazdálkodjam a vagyonommal, úgy, hogy juttassak belőle a szegényeknek is, hanem a radikális változást sürgeti. Egyáltalán ne legyen tartalékunk, a lehető leggyorsabban szabaduljunk meg tőle, mert nem ér semmit. Természetesen arról szól ez az ige, hogy ha semmink sincs, akkor teljesen kiszolgáltatottak vagyunk, és valójában éppen akkor hagyatkozunk a mi Istenünkre. Ez pünkösdi mondanivaló lehet, hiszen a radikális változás, a hit, a bizalom éppen azt jelenti, hogy teljes mértékben ráhagyatkozom, és nem a saját erőmre vagy a magam által megszerzett vagyonra. Az életemet csak Isten kezében tudom biztonságban, mert teljesen az övé vagyok.

Zákeus volna az egyetlen, aki minden felszólítás nélkül szabadult meg vagyonának felétől, osztotta szét a szegények között? (Lk 19,1-10)

Az Apostolok Cselekedeteiben szó van arról, hogy a jeruzsálemi gyülekezet tagjai eladták javaikat, a befolyt összeget pedig az apostolok osztották szét kinek-kinek szükség szerint. Bár épp itt találunk egy negatív példát is Anániás és Szafira

történetében. Ők belehalnak abba, hogy nem tudtak teljesen megválni a vagyonuktól. Ha renddé lesz az anyagi javak szétosztása, nem válik-e kényszerré?

Ha „gyümölcsnek” tekintjük az anyagi javainkhoz való viszonyunk megváltozását, akkor éppen ez a „gyümölcs” lehet életünk leleplezője. Ugyanis ha ez a gyümölcs hiányzik az életünkől, akkor nem volt pünkösödünk, nem hiszünk Jézus Krisztusban. Az ige ítéletté válik a számunkra és nem ígéretté.

Előzmény, tehát Jézus követésének feltétele

Jézus egyértelműen a követés feltételévé teszi a vagyon szétosztását a gazdag ifjú számára. A gazdag ifjú nem tud, nem akar megválni vagyonától, és ezért nem képes Jézus tanítványává lenni. Ennek az ünnepnek az ígéje azt üzeni a ma emberének is, aki Jézust szeretné követni, aki a „kicsiny nyáj” tagjának tartja magát, és Jézus ígéretere hagyatkozik, hogy adja el vagyonát, szabaduljon meg minden tartálékától. Ennek a feltételnek eleget tenni ma sem könnyű.

Mit prédikáljunk?

Szívesen beszélnék arról, hogy milyen fontos lenne meg szabadulni kötöttségeinktől, amik ehhez a világhoz kötnek. Olyan jó lenne rábeszélteni mindenkit arra, keresse újra azt a meglevő kincset, hiszen még van remény. Olyan jó lenne kirángatni másokat is magunkkal együtt abból az eszelős kapaszkodásból, amivel hamis kincseinkhez ragaszkodunk, de nem megy. Már a szavak kimondásakor érezzük ennek képtelenségét. Mi legyen? Otthagyják az emberek drága autóikat a templom előtt, hogy a gyülekezet adja el, és ossza szét a szegények között az árát? Lemondanak majd arról a túlkalóriázott ebédéről, ami mára készült, hogy az éhezők egyenek? Leteszik ékszereiket az oltárra, hogy abból a szegények gyarapodjanak? Ugyan már!

Ha pedig ez nem történik, akkor az elmondottak nem egyszerűen hatástalanok, hanem erősítik kifogásaikat, védekezéseiket. Nem szabad elítélnünk őket. Vajon nem a lelkészek zavarják-e el olykor a templom előtt kéréseiket? Mi látjuk csak igazán, hogy mennyire nincs rend ezekben a kérdésekben. Gyakran még az egyház életét is jobban bízzuk az anyagiakra, mint a Lélek erejére. Hány presbitérium imádkozik erejét megfeszítve, hogy a gyülekezet gyarapodjon hitben? De elég sok presbitérium fáradozik pénzszerzésen a templom tatarozására. A mondanivaló mélyebben van. Az oldódás is mélyebbről indul.

A hosszú évek fáradozása, a gürcölés, a gyűjtögetés eredménye látszólagos csupán, mert mindenünk értéktelenné, haszontalanná lesz halálunk órájában. Ezekből a földi kincsekből semmit nem vihetünk magunkkal.

Elevenen él bennem gyermekkori lelkészem példája az emberi kezekről. Mindnyájan ökölbe szorított kézzel jövünk a világra, azzal az akarattal, hogy majd mi megmutatjuk, hogy vagyunk valakik. De amikor meghalunk, ökölbe szorított kezünk kinyílik, és nyitott tenyérrel távozzunk, jelezve: „Semmim sincs, Uram”. Éppen ott a halál szélén, egy-egy tragédiában, betegségben, szenvedésben értékelődik át életünk, és válnak az addig oly fontosnak hitt dolgok lényegtelenné.

Mindez nem fékez le minket. Sőt valami ördögi rend szerint

mintha erősödne a verseny a még több megszerzéséért. Annyi példa, saját kudarcaink egész sora arról szól, hogy ne tegyük, de mi mégis tesszük. Lehet, hogy mechanikus lépésekkel segíthetnénk magunkon? Szegényedjünk le, hogy megértsünk valamit Isten országából?

Miénk lesz-e egyszerű, mechanikus lépések megtételével Isten országa? Jézus egyértelműen rámutat arra, hogy életünk lényegtelen kérdésével annyit törődünk, és aggodalmaskodunk miatta, mintha ez lenne a legfontosabb dolog az életünkben. Legyünk szabaddá anyagi javainktól!

Tudjuk azonban azt is, hogy ez nem működik felszólítások végrehajtásával. Nem attól leszünk szabadokká, hogy mechanikusan eleget teszünk Jézus utasításának, és szétosztjuk tartálékainkat, mert így könnyen érhetnek csalódások bennünket. Ha eladjuk minden vagyonunkat, és koldusként kiülünk az utcára, lehet, hogy kiábrándultak és meggyötörtek leszünk, ahelyett, hogy boldogok és felszabadultak lennénk.

Tegyük át a súlypontot!

Az ige nem a mi teljesítményeinkről szól. Mit használ, ha szegények leszünk vagy gazdagok? Mit tudnánk tenni azért, hogy megnyerjük Isten országát? Az örömhír nagyobb annál, hogy az Isten országa elnyerhető. Isten nekünk akarja adni az országot! Alig tudunk erről az országról valamit. Tudjuk, hogy jó, és boldoggá tesz minket, tudjuk, hogy öröm, és érdemes feláldozni mindent érte. Tudjuk, hogy az országhoz való tartozás emberré tesz minket, jobba, irgalmasabbá. De valószínűleg el sem tudjuk képzelni végtelen boldogságát, örökkévalóságát és szépségét. Isten pedig mindezt nekünk akarja adni. Bizony, ebben az összefüggésben szánalmassá válik kicsinyes küzdelmünk az anyagiak gyarapításaért, a hatalom megszerzéséért és a többi kincspótlék összegyűjtéséért. Sőt az Ország megtalálása fölötti öröm még hétköznapi aggodalmainknál is erősebb lehet.

A tennivaló tehát nem anyagi javaink mérlegelése: sok-e, kevés-e. Persze jó az irgalmasság és a nagylelkűség. De az igazán irgalmas és nagylelkű: Isten. Nekünk akarja adni az Országot. Csak el kellene hinnünk, hogy ez éppen velünk történik. Ha át tud törni ez a felismerés pénzhalmozó, hatalomhajászó logikánkon, akkor egyszerre az örökkévalóság emberei lehetünk, irgalommal és nagylelkűséggel. Ez a hit igazi pünkösdi csoda, Isten Szentlelkének nagy munkája.

Koczorné Heinemann Ildikó

Szentháromság ünnepe

Jn 17,1-10

Egzegézis

Jézus főpapi imádsága a szinoptikusokhoz képest egyéni színfoltot képvisel János evangéliumában. Amott talán a Gecsemáné-kerti (Mt 26,36-46; Mk 14,32-42; Lk 22,39-46) imádság hasonlítható ehhez, szembevetendő tartalmi és stílusbeli különbséggel. Jézus szavai azonban ott is, itt is letartóztatása

előtt, de már az utolsó vacsora után hangzanak. Ilyenkor szokás volt, hogy az asztal mellett még együtt maradtak. Megemlékeztek a szabadulásról, ahogy a közös ünnepi étkezés (így az utolsó vacsora is) valójában emlék-vacsora volt. Komolyan elbeszélgethettek, és ekkor mondhatta el Jézus tanítványainak azokat a (búcsú) szavakat, kéréseket, ígéreteket, amelyek Jánosnál a 14-től a 18. fejezetig sorban következnek. Ennek a nagyobb egységnek záróakkordja a főpapi imádság. Mielőtt Jézus lelkét az Atya kezébe letéve beteljesítené küldetését (Lk 23,46 = Jn 19,30), az embereket, tanítványait – mindaddig megőrizve őket – ugyanerre az atyai kézre bízta.

A kijelölt szakasz ennek az imádságnak az első része (1-10. v.). Napok teltek már el Jézus jeruzsálemi bevonulása óta, mikor is „Eljött az óra, hogy megdicsőíttessék az Emberfia.” (12,23). Az üdvtörténet kronológiájában azonban ez az óra nem pontosan hatvan percig tart: most közeledünk csupán a végéhez, most érkezett el Jézus megdicsőülésének (nota bene keresztre feszítésének) ideje. Jézus halálában Isten szeretete válik nyilvánvalóvá, és valójában ez a szeretet dicsőítet meg a kereszten (1. v., vö. 3,16). Itt lesz hangsúlyossá Jézus minden halandó feletti hatalma is: halála övének az örök élet ajándékát is jelenti (2. v.). Ez az (örök) élet pedig – Jánosnál inkább minőségi kategória, jellemző szóhasználatával itt ismeret, tudás, tapasztalat – jelen, evilági lehetőség (3. v.). Nem annyira egzakt, tárgyi tudás, mint inkább megismerés, a hit bizonyossága, beavatottság. Fokozatai sincsenek: „A Jézus Krisztust” megismerni voltaképpen ugyanazt a távlatot jelenti, mint megismerni „Az egyedül igaz Istent” (3. v.). Isten dicsősége (szeretete?) Jézus földi szolgálatában, halálában és feltámadásában mutatja meg valódi karakterét az embereknek (vö. 4-5. v.). „Átlátszó” ez a jézusi életmű. Rajta keresztül a jellegzetes jánosi fogalmazás velünk is segít megláttatni a lényegét: Ez a szeretet nem a betlehemi jászolbölcsővel kezdődött, hanem létezett „már a világ kezdete előtt” (24. v.).

Jézus úgy tekint tanítványaira, mint atyai örökségre (6. v.). Szavai isteni kiválasztást sejtetnek. Az utalás azonban Isten igéjének megtartására bizonyos emberi, tanítványi önállóságot, szabadságot, cselekvő-, ill. döntési képességet feltételez, talán éppen a megismerés, a hitre ébredés útján. Korábbi véleményével (vö. 16,31-32) ellentétben Jézus most csupa pozitív tulajdonsággal illeti övéit (7-8. v.). Mintha már a feltámadása utáni tanítványok lennének, mentesen korábbi megkötöttségeiktől, értetlenségüktől. Az éles, dualista különbségtétel világ és tanítványok között (9., 14., 16. v.) megint a sajátos jánosi felfogás tipikus szellemi terméke. Jóllehet, Mesterük országa „nem e világból való” (18,36), a tanítványoknak mégis itt, ebben a világban kell élniük egy más, jobb minőségű életet, szüntelenül növekedve a hitben és Isten ismeretében.

Gondolatok az igehirdetéshez

Szentháromság: a húsvéti-pünkösdi út vége. „*Jobb nektek, ha én elmegyek*” – mondta Jézus tanítványainak, röviddel főpapi imádsága előtt, majd így folytatta: „*Ha pedig elmegyek, elküldöm hozzátok a Pártfogót*” (Jn 16,7). Az út végén áll ő is: a történeti húsvét és pünköszt itt még csak jövőd. Az összegzés órájában búcsúimát mond övéiért. Tekintetét az égre emelve, Isten felé fordulva néz vissza az elvégzett munkára.

Szentháromság ünnepén visszatekintünk mi is: karácsony, nagypéntek, húsvét, pünköszt... Hálát adva búcsúzzunk a „történeti Jézustól”, és köszöntjük a hitet. A kételkedő Tamásnak a Feltámadott mondja majd: „*Boldogok, akik nem látnak és hisznek*” (Jn 20,29). Szentháromság ünnepe arra tanít bennünket, hogy ne látni, tudni, megfejtetni, sorrendbe rakni akarjunk, hanem hinni – és talán egy kicsit, becsülettel kételkedni is. Egy tudományos értekezésben olvastam: A mai ember már nem annyira megismerni, begyűjteni akar, mint inkább megvalósítani. Felhasználni és eldobni. Örkény István írja egyik egypercesében: Félek, hogy ráragadok a légyapírra. Láttunk már bizonyára ilyet: Vergődik a légy az édeskés, ragadós papíron. Repülne, de rajta van, menthetetlenül. Itt himbálózik a „légyapír” előttünk: Ráragadunk a láthatókra, a foghatókra, arra, amit fogyasztói társadalom, amerikai kultúra címén lógattak az orrunk elé. Közben környezeti katasztrófák sora fenyeget. Idősezerűbb, mint valaha a negyven éve feltett zahrnti „Isten-kérdés”, de Ady százéves kiáltása is: „*Higgyünk hát a van-vagy-nincs Úrnak / ... mert szörnyűséges, lehetelen, / Hogy senkié, vagy emberé / Az Élet...*” (Menekülés az Úrhoz).

Olykor a zsoltáros juthat eszünkbe, akitől azt kérdezték bájában: Mi lesz veled? Hol van a te Istened? Végignézzve az úton, néha valóban csak a bajok tűnnek fel – Isten, Krisztus, Szentlélek, távoli, titokzatos tétel marad. Amit és akiket láthatunk – tanítványok, lelkészek, társak, kollégák, hittestvérek, családtagok – bizonytalan, bukdácsoló vándorok csupán. Értük, értünk imádkozik Jézus. A láthatókért. A maradókért. Odamegy a légyapírhoz, leemeli róla az embert, aki nem tud arról magától leszállni. Ő ismerte a tanítványokat, mégis szerette őket. Tekintetét az égre emelve a szavát is felemelte értük. „*Elvégeztetett*” – mondja röviddel ezután, immár lehajtott fejjel. A megdicsőülés dimenziója azt is jelenti: még szorosabban övéihez tartozik. Valaki így írta: „*Hangja, biztatása rádióhullámként éri el a hit antennáját.*” Az ünnepi út végén ne a titkot feszegezzük, de erősödjünk a hitben! A hit közösséget terem az Atyával és Krisztussal a Szentlélek által. Szentháromság ünnepének egyik ajándéka ez a közösség lehet.

Bácskai Károly

Szentháromság ünnepe utáni

1. vasárnap

Jn 5,45-47

A vádlottak Megtartója

Minden írásmagyarázó megjegyzi, hogy igénk három verse egy hosszú vitabeszéd utolsó része. A jó megértés szempontjából azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a farizeusok és írástudók – János következetesen zsidókat ír – valamint Jézus között kialakult konfliktus kiváltó oka a 38 éve beteg ember Betesda tavánál történt, szombatnap meggyógyítása volt. A vitát az robbantotta ki, hogy Jézus nemcsak maga szegte meg a szombati munkatiltalmat, hanem a meggyógyult embert is er-

re utasította. (5,10) Sőt ellenfelei a mózesi törvények általuk legfontosabbnak tartott tilalmának megszegése miatt azzal is vádolják Jézust, hogy nem az Istentől jött, nem Isten erejével cselekszik, de „egyenlővé tette magát az Istennel”. (5,18) Beszédében Jézus többek között ezért mutat rá arra, hogy bár a zsidók Isten ígétjét, az Írásokat mindenben követik, mégsem öhozzá mennek, hanem szembefordulnak vele. Pedig az Írások éppen a Jézushoz vezető utat mutatják, éppen róla tesznek bizonyosságot. (5,39) A farizeusok és írástudók mégis Mózes tekintik Jézus legfőbb vádlójának Isten előtt. Így jutunk el igénkhez, amelyben Jézus kimondja, hogy Mózes azért válik az ő vádlójukká, mert nem ellene tanúskodik, hanem éppen őrá írta. (5,46)

Ezt a problémát nehéz lenne ilyen formában szószerzőre vinni, hiszen a mai íghallgató nem erre kíváncsi. A templomba ritkán betévedő, saját élethelyzetében útmutatást kereső íghallgatóban rögtön megfogalmazódik a kérdés: „Mi közöm ehhez a kétezer évvel ezelőtti vallási vitához?” A Szentírásban járatos, keresztyén íghallgatóban pedig föl sem vetődik a kérdés, hogy Jézus cselekedetei ellentétben állnának Mózes írásai-val. De arra sem szorul rá, hogy Jézus igazát Mózes tekintélyével kelljen igazolni, hiszen nem vonja kétségbe, hogy Jézus Istentől jött, és az ő akaratával összhangban cselekedett. Sőt a keresztyén íghallgató inkább hajlamossá válik arra, hogy Jézus ellenfeleinek vádlójává lépjen elő. Az ige mai „szakértője” szívesen ítélkezik, és válik törvényeskedővé a „szakbarbár” farizeusok és írástudók, a törvény egykori szakértői fölött.

Jézus mindkét „szakértői” gondolkodást helyreigazítja, amikor ezt mondja: „Ne gondoljátok, hogy én foglak vádolni benneteket az Atyánál.” Jézus szava minden korok „igeszakértőjének” szól, és mindenkinek el kell gondolkodnia rajta, aki Jézustól a saját igazságának elismerését és saját szakértelmének alátámasztását várja. Különösen el kell csodálkoznia akkor, ha az elismerés és alátámasztás elmaradása után várakozásával ellentétben a vád elmarad. Különösképpen hitbéli kérdésekben, ha valaki nem ért egyet velünk, mi azt várjuk, hogy vádolni fog minket tájékozatlanságunk, értetlenségünk, hitetlenségünk miatt. Mennyire elcsodálkozhattak ezek a farizeusok is Jézus szaván, hiszen mást vártak tőle. Egész vallásos életük felfordítóját látták Jézusban. Ezt nyíltan meg is mondták neki: a törvények megszegésével vádolták, és istenkáromlónak nevezték. Bizonyosra vették, hogy viszonzásképpen Jézus is vádolni fogja őket. A vádlottban egyúttal vádlót is láttak.

Hiába szól már Ézsaiás arról, hogy a Messiás nem a vádolás, hanem a békesség fedelme lesz. Hiába tesz róla bizonyosságot Keresztelő János, hogy ő az Isten Báránya, aki nem vádolja a bűnösöket, hanem elveszi a világ bűneit. Hiába mondja ő maga nekik, hogy nem kárhoztatni jött a világot, hanem üdvözíteni. Hiába, szerintük Jézus csak vádló lehet. Ezért hurcolják elébe a tetten ért bűnös asszonyt, akit cselekedetért a törvény vádol. Vádold te is! – sugallják neki, és csodálkoznak, hogy mégis megmenti. Látják a bűnösök társaságában, s megbotránkoznak rajta: miért nem vádolja őket, miért vállal velük asztalközösséget? Látják, hogy készül betérni Zákheus házába, s felmorajlanak a háta mögött: miért nem vádolja a megvetett fővámszedőt? És ott vannak akkor is, amikor a bűnös asszony könnyeivel mossa őt, és hajával törli. Még prófétaságát is kétségbe vonják, mert nem vádolja, és nem utasítja vissza a bűnös ember szeretetét.

Sehogy sem értik Jézust: miért nem vádolja a bűnösöket, s ha nem értenek vele egyet, miért nem vádolja őket?

Jézus nem a bűnösök vádlója, hanem a vádlottak és elítéltek Megtartója. Ezért mondja a „szakértőknek”: Én nem vádolok senkit, még titeket sem. Én a Védő vagyok, a bűnösök védője, a ti védőtök is. A vádat más képviseli, éppen az, amiben ti bízok! Azt hiszitek, hogy védelmezőtök a törvény lesz, de éppen a törvény fog vádolni titeket. A törvény azért adatott, az a feladata, hogy vádoljon, s nem az, hogy védelmezzon vagy igazoljon. Hamis a reménységetek, ha a törvényben reménykedtek. Azt gondoljátok, hogy a törvényt az utolsó betűig ismeritek, de ha valóban ismernétek, tudnátok, hogy az fog vádolni titeket. És akkor hinnétek bennem, és menekülnétek hozzám, mert egyedül én tudlak megvédelmezni a törvény vádjával szemben.

A törvények ma is érvényben vannak, és bennünket is vádolnak. A Tízparancsolatot senki sem hozhatja fel védelmül, senki sem állíthatja tanúként maga mögé. A gazdag ifjú is megpróbálta, de hamar kiderült, hogy már az elsőt sem tartotta meg. A törvény sohasem lesz igazolónk, védelmezőnk vagy szószólónk. Csak vádlónk – de az könyörtelenül! A menekülésnek egyetlen útja van: Jézus. Nála nem törvény fogad, hanem evangélium. Ő nem vádol, hanem védelmez. Ő nem ítélettel, hanem szeretettel vesz körül. Ő nem a kárhozatba akar taszítani, hanem örökre magához akar vonni. Ismerd meg a törvényt, de ne azért, hogy igazolni próbáld vele magad, hanem azért, hogy annak vádjait magadra vedd, és előle Jézushoz menekülj. Így vezet, kerget, menekít a törvény Krisztushoz!

Jézus ellenfelei a törvénytől Krisztusig vezető utat nem tudták megtenni. Kitartottak tévelygésük mellett, és a törvény vádjával szemben szívük közepén kőfalat emeltek. Ez a fal akadályozta meg őket abban is, hogy Jézus törvényen túllépő, a törvény igazságát messze meghaladó, a szeretet igazát hozó, védelmező szavára figyeljenek. Vajon bennünk nincs-e ilyen farizeusi, „szakértői” kőfal, amelyről lepattannak a törvény személynkre szóló vádjai, és amely megakadályozza, hogy Jézus védelme és szeretete szívünk közepéig hatoljon? Nem ezért van-e, hogy mi is átvesszük a törvénytől a vádló szerepét, és az írásszakértők tévedhetetlenségével ítélünk meg másokat? A könyörtelen vád ott van a törvényben, de azon túl felragyog a védelem Krisztusban. De csak annak, aki nem magabiztos szakértőként, hanem irgalomra és kegyelemre szoruló bűnösként járul hozzá. Nem farizeusként, hanem vámszedőként... (Lk 18,9-14)

Tamás Tamás

Szentháromság ünnepe utáni

2. vasárnap

Mt 23,37-39

Az időszak, a vasárnap

Az egyházi év „csöndesebb” időszakának elején vagyunk. Ez nem jelenti és nem jelentheti az ígére figyelésünk intenzitásának csökkenését. Éppen ellenkezőleg: a nagy Krisztus-ese-

ményeket bemutató ünnepek után az elmélyítés következik.

A Szentháromság ünnepe utáni (véletlenül se mondjunk Szentháromság utánit – reméljük, oda még nem jutottunk...) 2. vasárnap ebben az esztendőben július 2-ra esik. Ez ősi keresztény ünnep az 5. századtól kezdve. Mária ünnep, amit azonban nem csak katolikus testvéreink (Sarlós boldogasszonyként) ünnepelnek, hanem Luther nyomán a világ evangélikusságának jelentős része is. „Visitatio Mariae” – így hangzik az ünnep eredeti neve. Mária Erzsébetnél való látogatására emlékezik a világkereszténység. Számunkra ez is Krisztus-ünnep, hiszen Mária Krisztusra mutat. Az evangélikus mariológia alapirányát Mária kánai menyegzőn elhangzott mondata adja meg, Jézusra mutatva mondja: tegyétek meg, amit mond...

Az Ágenda az időszak tematikáját így foglalja össze: Isten hív minket, a vasárnap mottójaként pedig hozzáteszi: Meg ne vessétek azt, aki szól! (A mottó bizonyára az óegyházi evangéliumra – a nagy vacsora példázata – utal, abban is a hírnökök szolgálatára.)

A textus

Jézus kemény beszédsorozatának része mai – viszonylag rövid – igeszakaszunk. A fejezet túlnyomó része Jézus farizeusok ellen mondott szava – tele kritikával, jajkiáltással, mármár fenyegető bejelentéssel. Ezt a hosszú gondolatsorozatot zárja le perikópánk. Ami ígénkben Jézus szomorú bejelentéseként olvasható, az a korábbi megállapításainak következménye.

A „hányszor akartam összegyűjteni” – utalás egyes írásmagyarázók szerint a jánosi koncepciót támasztja alá, hogy ti. Jézus rendszeresen felment Jeruzsálembe (nem csak egyszer).

A 39. vers Jézus visszajövetelének reményét erősítette az első gyülekezetekben.

Eltérő a vélemény afelől, hogy Jézus idézte volna a „Benedictus”-t, azaz visszautalt volna jeruzsálemi bevonulására.

Jézus keserű szavai annak a „gondos szeretetnek” (Karner Károly) az „eredménytelenségére” utalnak, amely Jézus egész földi működésében jelen volt. Jézus tanításával, tetteivel, a bűnbocsánat gyakorlásával, a gyógyításokkal és a feltámasztásokkal mindent megtett azért, hogy Isten gyermekeit összegyűjtse, és az Atyához vezesse. Izrael népe (itt Jeruzsálem) nemcsak hogy nem hallgatott Mózesre és a prófétákra (v. ö.: Lk 16,31), még meg is ölte a prófétákat. Ezért képtelen elfogadni Isten Jézusban konkretizálódott, összegyűjtő szeretetét, de ezért nem hallgat később a Feltámadott szavára sem (u. o.: „...az sem győzi meg őket, ha valaki feltámad a halottak közül.”)

Fontos a „de ti nem akartátok” mondat. Utal az örökös engedetlenségre, az Isten akaratával és mentő szeretetével való emberi szembeszegülésre. Ezért is szükséges a mindenkori tanítványoknak Jézus imádságra tanítása: „Legyen meg a te akaratod...” (Elgondolkodtató kapcsolódó helyként felidézhetjük a gyógyító Jézus és a leprás párbeszédét is: – Mt 8,2-3 – „Uram, ha akarod, megtisztíthatsz.” Jézus kinyújtotta a kezét, megérintette őt, és ezt mondta: „Akarom. Tisztulj meg!”) Micsoda különbség az emberi és a Krisztusi akarat között!

Az „Íme, elhagyottá lesz házatok” mondat Jeremiás prófé-

ciájára utal. (Jer 12,7: Elhagytam házamat, magára hagytam örökségemet, ellenség kezébe adtam azt, akit lelkem kedvéért építettem.) Jer 22,5 „De ha nem hallgattok ezekre az igékre, én magamra esküszöm – így szól az ÚR –, hogy rommá lesz ez a ház!”) Az elhagyott ház – templom – következménye annak, hogy Isten népe elhagyta az Urat. A következő (24.) fejezetben már konkrétan hangzik is a templom lerombolásáról szóló prófécia. „Beteljesülése” (Kr. u. 70) közismert.

Textusunk utolsó mondata egyaránt jelentheti Jézus ítéltő vagy megmentő visszatérésének ígéretét. Két fejezettel korábban – a Jeruzsálemi bevonulás alkalmával már hangzott a „benedictus” itt azonban eszkatologikus távlatot nyer. Az Úrként visszatérő Krisztus köszöntése lesz az. Úr voltában a bizodalmas hit felismerheti az ítéletében is kegyelmes megmentőt. A mondat így indirekt módon felkészülésre, megtérésre hívó szó!

Hidverés

Evangéliumot kell prédikálnunk. Nem olcsó, könnyelmű léleknyugtató, hanem evangéliumot. Erre szól a – jelen ígéhirdetésre is érvényes – mandátumunk. Ez nem könnyű feladat. Különösen is érezzük nehéz voltát, amikor a „Jeruzsálem, Jeruzsálem” megszólítás sem azt nem teszi lehetővé, hogy legyintsünk, hisz’ nem rólunk van szó, sem azt, hogy a sajnos sokszor gyakorolt rövidzárlatos kapcsolással egyenlőségjelet írjunk: „Jeruzsálem mi vagyunk...”. Isten népét szólítja meg Jézus ott, akkor; Isten népének szól a Feltámadott igéje ma!

Lehet a dorgáló szó elől bedugni a fülünket, elfordítani a tekintetünket, attól még nekünk szól. Életünk, örök életünk múlik azon, hogy hajlandók vagyunk-e meghallani Jézus szavát, vagy sem. Bár a Jeruzsálem felett való, megpróbáltatást ítéltet beteljesedett, Jézus „gondos” gyűjtő munkája folytatódott húsvét után is. Ennek az összegyűjtő gondoskodásnak a jele az egyház léte, fennmaradása, de ennek tudható be az ökümené 20. századi ajándéka is. (Ne feledjük, hogy a főpapi imádság – azért könyörgök, hogy mindnyájan egyek legyenek... – ennek az összegyűjtő munkának a ma is hangzó igéje!) Hitünk szerint ez a folyamat teljesedik ki Isten országában, ahol (Jel 21!) Isten népe – minden égtájról összegyűjtve – együtt lehet vele.

Gyűjtő, ítéltő, ígérő Jézus áll előttünk ígénkben. Órá figyelünk.

Gondolatmorzsa az ígéhirdetéshez

Az ördög (a diabolosz) mindent szétszór, Jézus mindent összegyűjt (hiszen akaratának egyik summája így hangzik: „...hogy egy se vesszen el”). A jó Pásztor, akinek még az egy elkóboroltra is gondja volt (utána ment – Lk 15,3-7) nemcsak földi vándorlása idején, de Lelke által azóta is végzi az összegyűjtés szolgálatát.

Az ezredfordulóra szellemi, lelki értelemben egyaránt igaz a szétszórtság. S bár a fizikai távolságok a technika fejlődésével kisebbek lettek, a valóságos távolságok emberek között hihetetlenül megnövekedtek. Áldott a Feltámadott, hogy ma is össze akar gyűjteni – szétszórtságunkban.

Evangélium ez a világegyháznak, s benne a mi kis szór-
ványegyházunknak. Emberekre építeni, struktúrákban bízni
nem lehet. A jövő záloga nem az intézményeinkben, látványos
terveinkben van, hanem abban az Úrban, aki még a mai szét-
szórtságunkban is össze akar gyűjteni. Ezt kellene nagyon
megszívlelnie a magyar evangélikus szórványnak.

A szétszórtság és a szétszórás az ítélet jele. Isten nélkül
szétesik az élet. Ez egyéni vonatkozásban ugyanúgy igaz, mint
a kisebb-nagyobb közösségi életünkben. Jézus kemény ítéletet
jelző szava ezért ma is megszívlelendő. Ítélet alatt vagyunk –
jogosan. A mindig behízelgő, többnyire hazug reklámok vilá-
gában nem könnyű meghallani a „kellemetlen” hangot, az íté-
let hangját. Az egyház azonban ismerheti Urát, aki még ítéle-
tét sem ellenünk, hanem értünk mondja, hisz a bűnt utálja, de
a bűnöst szereti. Ebből a felismerésből fakadhat az, hogy meg-
hajlunk az ítélet szava alatt.

Jézus tanítványainak különös kiváltsága, hogy a jelent nem
a múlt, hanem a jövő felől nézhetik. Ahogy reménységet ad az,
hogy Isten nem zárta le a történelmet Ádám és Éva bűnbeesé-
sével, úgy ezt a reménységet megragadhatóvá teszi Jézus ígé-

rete, hogy visszajön. Nem a semmi jön, nem a pusztulás, nem
a teljes szétszórás, hanem a miértünk életét adó és feltámadt
Jézus Krisztus érkezik. Őrá, az ő irgalmára várunk és kegyel-
mére számíthatunk. A kereszténység akkor több, mint szokvá-
nyos vallási egyet, ha ebből a reménységből és ebben a re-
ményiségben él.

Érkezéséig az a feladatunk, hogy tanítványaiként mindent
megtegyünk a mindent szétdobáló és szétszóró gonosz mun-
kálkodása ellen, folytatva Mesterünk összegyűjtő munkáját,
s közben reménykedjünk teljes szívvel a nagy találkozásban.
Az úton pedig együtt mondhatjuk-énekelhetjük a liturgia két-
ezer éve zengő, fontos mondatát: Áldott, aki az Úr nevében
jön!

Az új temetkezési forma – a hamvak szétszórása – sok
szempontból jelképes... Ez a halál útja: élünk, meghalunk,
szétszórunk. Hitünk és reménységünk szerint *szembejön a*
Feltámadott (v. ö. Mt 28,9), aki már nem a halál, hanem az élet
útját járja, s hív minket is erre az útra. Halál, élet, összegyűj-
tés. Nála ez a menetrend!

Hafenscher Károly (ifj)

„...és akik mást hisznek?”

Hívek és egyházak egymásról

A Balassi Kiadó gondozásában a napokban megjelent könyvet Szabó Lajos, Tomka Mik-
lós és Horváth Pál szerkesztette.

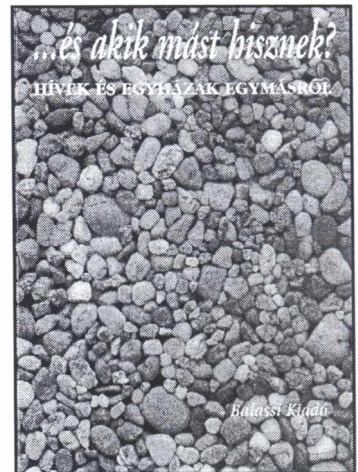
A kötet a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézete és az Evangélikus Hittudo-
mányi Egyetem Más-kép című tudományos konferenciáján elhangzott előadásokat gyűj-
ti egybe.

A tanulmányok különböző nézőpontokból mutatják be, hogy milyenek látják egymást a
hazai egyházak és milyenek mutatkoznak a társadalom előtt. Történészek, társadalom-
tudósok, teológusok és filozófusok ezeknek a – nem egyszer elhomályosodott tükrökben
megjelenő – képeknek a természetét és történeti meghatározóit törekednek feltárni, a vi-
tatott tanítások mögött meghúzódó közös jegyeket mint a további párbeszéd alapjait
megnevezni.

A történeti egyházak mellett az ökumenikus megismerés jegyében öt kisebb vallási kö-
zösség képviselője is bemutatja egyházát.

„A másokról alkotott kép kontúrjait a hiteles ismeret korrigálja legintenzívebben.”

A kötet ára: 1500.- Ft

Záró áhítat az Országos Evangélikus Millenniumi Fórumon Orosházán

2Kor 4,10-12

Pál apostol személyes levele a korinthusi. A legközvetlenebb hangú levelek egyike is. Mégis könnyhullatással írja, és szeretett gyermekeimnek szólítja a címzetteket. Nem mindenkit szólít így az ember, csak azokat, akikhez köze van. A közelség, a felelősség és ragaszkodás fogalmaz így.

A teologia crucis levele. A kereszt teológiája szólal meg benne. Pál apostol gondolja, hogy a keserűséget e gyülekezet okozza. Innen indokolt a könny. A teologia gloriae – a dicsőség teológiája miatt. Ez nézeteltérést, szakadást, szembefordulást eredményez a gyülekezeten belül.

Különbséget kell tenni az örömhír és a saját vélemény között. Mi érvényesüljön? Melyik a döntő? Minek van prioritása, elsőbbsége? Az a szándék legyen-e a döntő, amelyikben a halál a meghatározó, vagy amit Isten akar Jézus Krisztusban? Az életpárti Jézus, akinek üzenete túlmutat a halandón, a síron. Akinél nem Madách mondata érvényes, azaz: „cél a halál, az élet küzdelem, s az élet célja e küzdelem maga!”

Elveszett a mai közgondolkodásból ez a logika, ennek a logikának a kulcsa. Igaz, hogy ma lázasan keressük ezt a kulcsot, de hogyan? Kétféleképpen tehető. Van, aki sötétben. Ott pedig tör-zúz az ember. Nem találja a kapcsolót. Tönkre tesz mindent, ütközik és botladozik. A másik keresési mód nem ennek az ellentéte, hogy villanyt kapcsolunk. Jézus nem csak út, igazság és élet, hanem a világ világossága is. Ő az életet szolgálja. A fény az élők hasznára van. Ha látok, akkor nem fecselem el az időt, nem teszek felesleges utat, kerülőt.

Jézus fényében nemcsak megszólalok, hanem megszólítható is vagyok, / Jézus fényében nemcsak kérdezek, hanem megkérdezhető is vagyok, / Jézus fényében nemcsak látok, hanem látható is vagyok.

Mégis mi ment tönkre az elmúlt időben bennünk? ... az a belső valóság, ami felfogja, hogy nekem szólnak, engem kérdeznek, sőt Isten mondja, azaz én vagyok a megszólított. Ez az „értetlenség” juttatott a keserű magányra. Pedig aki egyedül megy, nem kullog messzire!

Pedig úton vagyunk. A mai nap előadásából egyértelművé vált, hogy egyház és ország, gyülekezet és nemzet Európa felé tart. De hogyan? Ne gondolja senki sem azt, hogy csak menni kell. Hanem erről a fórumról is vinnünk kell valamit haza, gyülekezetünkbe, családunkba. Ugyanaz a logika fogad, mint az érkező nagyszülőt az unoka részéről: Mit hoztál? Teljesen mindegy, hogy az unokának megvan-e mindene, vagy jól lakott-e, kérdése az érkezőkhöz mindig ez – mit hoztál? A nagymama egyedülálló táskája megnyílik, és sohasem üres, a legértékesebb kerül ki abból, mert készült.

Mit hoztál? Kérde tőlünk ma este a családunk, holnap a gyülekezetünk. Mit hoztál? Kérde tőlünk Európa! Nem elég a megjelenés, a betoppanás. Mit hoztál a 2000 éves keresztyén-ségből, az 1000 éves magyarságból? Olyan nép fia lettünk, akiknek életéből kikopott ez az értékes figyelmeztetés: „aztán szót fogadj!” Pedig így bocsátottak útra. Így engedtek el az iskolába. Így mehettünk nyaralni: „aztán szót fogadj!”

Nem fogadunk szót a természetnek sem, a természetesnek

sem. Időszerű példát mondok. Elfelejtettünk tisztelni az árkokat. Ott húzták korábban, amerre a víznek természetes volt. Ahelyett, hogy tovább tartottuk volna tisztán, lebetonoztuk vagy bebetonoztuk. Hanyagság miatt az átereszek tönkrementek, összetörtek, eldugultak. Annyira modernizálódott minden, hogy az úttesttel összebetonoztuk a járdát meg az udvart. Ugyanúgy, mint ahogy a temetőt. Betontengert hagyunk az utókorra. Az egyházat is erre a sorsra ítélte a betonozó kor, hogy még a feltámadás is lehetetlenné váljék a lebetonozás által. Megszűntek az árkok, gödör lett helyette. Ebből szeretnénk kikészülni.

De hogyan? A már többször idézett Németh László Villám-fénynél című társadalmi drámájának egyik képét vetítem a gyülekezet elé. A házastársakat turistákhoz hasonlítja, akik összekötve egy kötéllal haladnak a csúcsra. A kötélen rendeltetés nem a látvány, hanem az összetartozás, az életben maradása annak, aki elveszíti lába alól a talajt. Bűn az, ha az egyik a kötélen tartása helyett vagdosni kezdi a kötelet. Ki zuhan, ki tart? Ki tart kit? – nem kérdés, mert a „szerepek” cserélődnek. Aki elvágja a kötelet, az maga alatt is ezt teszi, mert vagy együtt zuhanás van, vagy együtt maradás. Ez igaz állam és egyház, zsinat és evangélikusság kérdésében is.

Lelkészi gyakorlatom megdöbbentő tapasztalata az, amikor családlátogatás során olyan testvérhez mentem, aki kórházból jött haza, s járókerettel közlekedett a lakásban. Népi bölcsesség követve kezdtem a beszélgetést: „De jó, hogy így tetszik tudni mozogni!” Mire a beteg megtörve lekipásztori beszélgetésem menetét, így válaszol: „nekem nem a lábammal van baj, hanem a fejemmel!” Istenem, de sok egyháztagnak is nem a lábával van a baj, hanem a fejével! Zsinatra is hányan eljutnak, de amikor megszólalnak, valóban a fejükkel van a legnagyobb baj.

Mit hoztál? Amit viszel! Milyen szívet, milyen fejet? Vajon Istennek, az életpárti Jézusnak szófogadó szívet és fejet? Vidd haza, hogy össze vagyunk kötve az Atya, Fiú, Szentlélek által, hisz az ő nevében keresztelték meg. Ne vagdossuk azt, amit arra kaptunk, hogy összetartozzunk.

Befejezésül Széchenyi mondatát idézem. Az elgondolkodtató, hogy Széchenyi ma is időszerű: „Remélem, hogy a nemzet sorsa nem a zöld asztalnál fog eldőlni, hanem a zöld mezőn!”

Orosházán ma meggyőződhattunk az előadásokat hallgatva – Ódor László, Harmati Béla, Koszorús Oszkár, kerekasztal beszélgetés, ifjúság és iskolások –, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház „zöld mezője” az óvoda, az általános iskola, a gimnázium.

Gazdagodtunk általuk. Legyünk gazdagok azzal, hogy összefogunk, hisz összetartozunk!

Imádkozzunk!

Istenünk! Holnap vasárnap van. A Te napod! A mi ünnepünk. Ajándékozz meg minket szívhez szóló, értelmet megújító, s akartunkat engedelmességre készítető igehirdetéssel. Az igehirdetéssel. Az igehirdetőket pedig a bizonyásgtéssel lelkületével. Ámen.

Olvasói levelek

Köszönöm a „Lelkipásztor” Nyomorúság és győzelem c. bevezetőjét. Köszönöm! A lap majdnem minden betűjét olvasom, most különösen Gáncs Péter áhítatáért is hálás vagyok. (157. oldal)

Galli István felhívása alapján mondom el szerény gondolataim a megbocsátással kapcsolatban.

Most bőjt van, de Húsvét után is sokszor magunkba nézhetünk, megállhatunk Krisztus előtt, a keresztnél, mindig minden körülmény között nézünk Rá, mert Ő az út, az igazság és az élet. Ott szenvedett, szenved a két (sok) gonosztevő között. Egyik szidalmazza, másik biztonyságot tesz róla. Ő is küzd a magámaradottság érzésével, elhagyatottsággal, mégis imádkozik ellenségeiért és „elvégeztetett”, ő végzi el ma is, hogy aki hisz Őbenne, ha meghal is él. Aki pedig csak a maga igazát vallja, azt akarja győzelemre vinni, *ahhoz nincs szava*.

Adjunk hálát, ha szabadulást, győzelmet adott szenvedéseinkből, magasztaljuk szent nevét, hogy méltottott őt követni, kérjük, hogy segítsen győzedelmeskedni önmagunk felett is. Ő adjon ebben a helyzetben kinek, mire szüksége van: bűntudatot, bűnbánatot, bocsánatot itt e nyomorúságos életben s majd az örökkévalóságban.

Az ember keresztségei olyanok, mint a hangjegyek, a kotta előtt a keresztnél: *felemelnek*. (Beethoven)

Szívvel kívánom, hogy e „fény és sötét” árnyékvilágunkban szerető mennyei Atyánk ragyogtassa világosságát életünkre és szolgálatainkra.

„Erős vár a mi Istenünk”

Sepsiszentgyörgy, 2000 április

Bajka F. Katalin
ny. ev. lelkész

Az alábbi olvasói levél
a 4. számunkban közölt évfordulóra reagál.

ZÁRÓMÉRLEG

25 év Dánia, 6 év Venezuela, végül 12 év itthon. Nem volt egyhangú az életem, nem volt hagyományos a lelkési szolgálatom.

Most a 65-ös határkőnél csodálkozva állapítom meg, hogy nagyon kevesen kérdezték meg tőlem, mit is tanultam ott kint, van-e valami, ami a mi gondolkodásunkat, a mi egyházunkat gazdagíthatná. Persze tudom, hogy a lelkészeket és teológusokat ma más problémák foglalkoztatják (pl. hogy melyik egyházkerülethez tartozzanak). Avval is tisztában vagyok, hogy én nem vagyok tudós teológus, nem adtam ki könyveket. Lefordítottam ugyan Gustav Wingren és Leif Grane professzorok egy-egy művét, de ezek nem keltették fel az illetékesek érdeklődését, egy fiókba, vagy talán egy szemétkosárba kerültek.

Nem vagyok megsértve, de csodálkozom. Nem lett volna egyetlen lelkési munkaközösség sem, melyet érdekelt volna, amit magammal hoztam és tanultam? Örömmel engedem át a küzdőteret a fiatalabbaknak. Másokkal ellentétben én jogosnak, sőt szükségesnek érzem, hogy a lelkész is nyugdíjba menjen. „Nemcsak beszédben áll az Isten országa”. Boldogan teszek-veszek tési kertemben, mesélek gyermekeimnek, és örömmel gondolok mindarra, amit kaptam és tanultam itt és ott is.

Szilas Attila

Júniusi számunk szerzői

Bácskai Károly lelkész – Budapest
Bácskai Magdolna otthonvezető – Kistarcsa
Borián Tibor római katolikus gimnázium igazgatója – Veszprém
Buday Barnabás teológus hallgató – Budapest
Csepregi Zoltán teológiai tanár – Budapest
íjf. Fabiny Tibor egyetemi tanár – Budapest
Hafenscher Károly (íjf.) lelkész – Budapest
Joób Máté PhD ösztöndíjas – Budapest
Káposzta Lajos lelkész, esperes – Soltvadkert
Kiss Miklós lelkész – Mosonmagyaróvár
Koczorné Heinemann Ildikó lelkész – Dabas-Gyón
Kránitz Mihály római katolikus teológiai professzor – Budapest
Nagy Gyula ny. püspök – Budapest
Sárkány Tibor ny. lelkész – Kecskemét
Simon Eszter hittanár hallgató – Budapest
Szabó Lajos teológiai professzor – Budapest
Tamásy Tamás lelkész – Budapest
Varsányi Ferenc lelkész – Pécs

A fotók a felújított maglódi templomot ábrázolják.

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkési Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felélős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, 1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3. Tel.: 469-1050

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 317-1108

Felélős kiadó: Tóth-Szöllős Mihály.

Készült a Plantin Kft nyomdájában. Tördelés: Rezessy Szabolcs

ISSN 0133-2821

Egy szám ára: 300,- Ft. Előfizetési díj egy évre: 3800,- Ft. (mellékletekkel együtt).

Külföldi előfizetések: Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 7.800,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 8.800,- Ft/45 USD vagy 70 DEM postaköltséggel.

A borítón: Szentlélek galamb dicsőfényekkel Balról.

A fotót Molnár Géza készítette. A borítót íjf. Harmati Béla tervezte.